

**Patrimoine
littéraire**

**Literair
erfgoed**

Den ondergang van Bonaparte

Jan Baptist van Grevelinghe

Cercle Andries Steven Kring

Jean Baptiste van Grevelinghe (Tisje Tasje) (1786-1842) a écrit cette pièce en 1824.

Commentaire et explications de mots :
Moeyaert Cyriel, [De schrijftaal van de Westhoek in Frankrijk](#), begin van de 19e eeuw, *De Franse Nederlanden / Les Pays-Bas Français*. 1978, p. 223-236.

Jan Baptist van Grevelinghe (Tisje Tasje) (1786-1842) schreef dit toneelstuk in 1824.

Bespreking en woordverklaring:
Moeyaert Cyriel, [De schrijftaal van de Westhoek in Frankrijk](#), begin van de 19e eeuw, *De Franse Nederlanden / Les Pays-Bas Français*. 1978, p. 223-236.

© Gilbert Allemeesch

Manuscrit : 1824
Édition numérique : 2026
Transcription, numérisation, conversion en prose et traduction : Gilbert Allemeesch
Numéro 22 de la série "Patrimoine littéraire"

Manuscript: 1824
Digitale uitgave: 2026
Transcriptie, digitalisering, omzetting in proza en vertaling: Gilbert Allemeesch
Nummer 22 in de reeks 'Literair erfgoed'

Cercle Andries Steven Kring

Contenu

Explication des personnages

Transcription du manuscrit

Conversion du texte original en
prose néerlandaise contemporaine

Traduction en français

Inhoud

4 Toelichting bij de personages

5 Transcriptie van het handschrift

63 Omzetting van de oorspronkelijke tekst in
een hedendaagser Nederlands proza

105 Vertaling naar het Frans

Explication des personnages

Lorsque Louis XV mourut en 1774, son fils Louis Ferdinand, qui était dauphin, était déjà décédé depuis 9 ans. La couronne revint alors au plus âgé de ses petits-fils encore en vie, qui prit le nom de Louis XVI. Celui-ci mourut sur l'échafaud en 1793. Son fils Louis XVII mourut en captivité à l'âge de 10 ans en 1795 et ne monta jamais sur le trône. Le frère de Louis XVI se proclama régent sous le règne de son neveu emprisonné, mais ne put prendre le pouvoir sous le nom de **Louis XVIII** qu'en 1814, lorsque Napoléon fut exilé à l'île d'Elbe. À l'exception d'une période de 100 jours, lorsque Napoléon revint en France en 1815, il resta roi jusqu'à sa mort en 1824. Il fut alors succédé par son frère, qui devint le roi Charles X. Avant son couronnement, celui-ci portait, comme dans cette pièce, le titre de **comte d'Artois**.

Charles X avait deux fils : Louis-Antoine portait le titre de **duc d'Angoulême** et était marié à Marie-Thérèse Charlotte (la **duchesse** dans cette pièce), sa cousine, seule enfant survivante de Louis XVI. Charles-Ferdinand, l'autre fils, était **duc de Berry**.

Dans cette pièce, **Napoléon** est généralement accompagné du **général Bertrand** et du **maréchal Ney**. En 1814, ce dernier se rebella contre Napoléon. Il fut ensuite nommé par Louis XVIII, mais lors de la campagne des Cent-Jours de Napoléon en 1815, il choisit à nouveau de se ranger du côté de Napoléon. Il fut capturé et exécuté pour haute trahison.

Fidelia est la fille d'**Amandus** et de **Constantia** et l'amante de **Constant**, qui a été appelé à combattre dans l'armée de Napoléon.

Le **Philosophe**, le Sage, représente de manière sérieuse et pédante la raison et le sens profond.

Momus, le Moqueur, est le contrepoids comique du Philosophe. C'est un cynique qui se

Toelichting bij de personages

Toen Lodewijk XV in 1774 stierf was zijn zoon Lodewijk Ferdinand, die kroonprins was, reeds 9 jaar overleden. De kroon ging naar de oudste levende kleinzoon die dan de naam Lodewijk XVI kreeg. Deze stierf in 1793 op het schavot. Zijn zoon Lodewijk XVII stierf op 10-jarige leeftijd in 1795 in gevangenschap en heeft nooit de troon bestegen. De broer van Lodewijk XVI riep zich uit als regent onder de heerschappij van zijn opgesloten neefje, maar kon evenwel pas de macht grijpen in 1814 als **Lodewijk XVIII** toen Napoleon naar Elba werd verbannen. Behalve tijdens een periode van 100 dagen, toen Napoleon in 1815 terugkwam naar Frankrijk, is hij koning gebleven tot aan zijn dood in 1824. Dan werd hij opgevolgd door zijn broer die koning Karel X werd. Voor zijn kroning droeg deze, zoals in dit toneelstuk, de titel van **Graaf van Artesië**.

Karel X had twee zonen: Lodewijk Anton droeg de titel had van **Hertog van Angoulême** en was gehuwd was met Marie Thérèse Charlotte (de **Hertogin** in dit toneelstuk), zijn nicht, enig overlevend kind van Lodewijk XVI. Karel Ferdinand, de andere zoon, was **Hertog van Berry**.

In dit stuk is **Napoleon** meestal vergezeld van **generaal Bertrand** en **maarschalk Ney**. In 1814 kwam deze laatste in opstand tegen Napoleon. Hij kreeg daarna een benoeming door Lodewijk XVIII, maar tijdens de 100-daagse veldtocht van Napoleon in 1815 koos hij opnieuw de zijde van Napoleon. Hij werd gevangen genomen en terechtgesteld wegens hoogverraad.

Fidelia is de dochter van **Amandus** en **Constantia** en is de geliefde van **Constant** die opgeroepen werd om te vechten in het leger van Napoleon.

De **Filosoof**, de Wijze, vertegenwoordigt op een ernstige en belerende wijze de rede en de diepere betekenis.

moque des erreurs des personnages et de la société.

La **Vierge Rhétorique**, la Muse, défend la valeur de l'art et de la vertu.

Momus, de Spotter, is het komisch tegenwicht van de Filosoof. Hij is de cynicus die de spot drijft met de fouten van personages en maatschappij.

De **Maagd Retorica**, de Muze, verdedigt de waarde van de kunst en de deugd.

Tooneel-Stuk

Die vermeld den ondergang van bonaparte ende herstellinge van den deugryken ende beglansden christen Koning Ludovicus den achthienden Koning van vrankrijk als ook de stantvastige liefde van Constantinus ende Fidelia, in versen gesteld in 't jaer, hier vermeld.

Door Baptiste Vangrevelinghe taelrycken rym-schryver.

als parnassus-schaer in buysscheure

Dit eerstmael vertoonen

Persoonagen

Bonaparte

Duroc marechal van 't Paleys

Bertrand marechal

4 soldaten

Koning Louis XVIII

Comte D'arfois

Duc d'angoulème

Duchesse d'angoulème

Duc de Berry

Ney Marechal

Bode

4 soldaten

6 Burgers van Parijs

4 Burgers van Rijssel

4 Burgers van Bordeaux

ammandus vader van fidelia

Constantia moeder van fidelia

Constant Mimmaert

fidelia dogter van amandus

Philosooph

Momus

de maegd rethorika

Champetre

Caporal

Pagie

Wellington

Voorreden

Aenschouwers die door drift zijt tot de Konst bevangen,
gij doet ons vele vreugd dat wij de eer ontfangen
van uw' bijwezenheid, 't wijl men uijt Liefde bron
zal toonen op 't tooneel, hoe dat napoleon
verlaeten moet 't fransche rijk, en door de woeste baeren
moet op neptunus-vloed recht naer een eijland vaeren
die d'elbe is genaemd, naer zijn afwezenheid
de fransche burgers zijn vervult met vrolijkheid
omdat den Koning komt ons legitiemen vader,
die rust en vrede brengd aen ons hier allegaeder
hij droogd ons' tranen af, hij ons van druk bevrijd,
op dat men band uijt 't hert den gepasseerden tijd,
hij doet door astrea den vredestam herleven,
waer in de Lelie-blom neemt 't voedsel van het Leven,
den glans der witte vaen die tot ons weldaed zweefd,
moet doen dat men malkaer als broeders al vergeefd,
gij zult het puijk des heijls zien tot ons redding komen,
en het vernuft verstand voor 's Konings Kamers noemen
gij zult ook op 't toneel de waere liefde zien,
dat constantinus zal aen zijn' beminde bien,
't is 't gon' in 't eerste deel dat gij zult zien vertoonen
maer, wij bidden uijt 't hert die ons toneel bijwoonen,
zoo dat gij pheijlen ziet van die niet gae te slaen,
den ijver doet alleen ons op het schouwburg gaen,
wij zijgen tot de konst van appollo geprezen,
al schoon wij inderdaed nog maer discipels wezen,
van d'hulde redenschaer, wij smeeken onderstant,
dat pallas of minerva ons bieden sou de hand,
den ijver dwingt den moed om inden drift te baeden,
aenschouwers neemt van ons den wille voor de daeden,
den ijver tot de Konst heeft ons door drift omvat
door pooging van 't vernuft met 't hypokrijne nat
bevochtigd men ons werk, en door een pallas heijlen
kwaem men tot ons vermaek dat 't stuk uijt d'hersens teelen,
waer in dat gij zult zien als met getuijgenis,
een waerheid die aen ons zeer klaer beschreven is,
gij zult hier blij'lijk zien in d'eerste acte geven
hoe dat napoleon komt in een wanhoop leven,
om dat een eijland is voor zijnen loon bereijd,
waerom gij zijt gebeen om de stilswijgentheid.

binnen, momus uijt

Momus Wie was die praeteleeg dat men hier heeft vernomen,

die zonder mijn verlof was in plaets gekomen
Zij wilt u stellen voor het gon' ons stuk vermeld,
maer zij en heeft de helt nog 't vierde niet verteld,
d'eerste noodsaek'lijkheid dat ik u stellen vooren,
't is dat men u versoekt geen tabak hier te smooren
die zit bij eene maegd die door de liefde blinkt,
want het niet gaen en kan als gij van tabak stinkt,
Het vier van 't hellement en mag niet zijn doen branden,
terwijl het nieuwe vier veel herten komt aenranden,
gij zult zien Constantijn en zijn Fidelia,
de wederzijdschen min zien wassen vroeg en spa,
naer 't vertrek bonapart naer 't eijland met verzeeren,
Fidelia en Constant die zullen u hier leeren
hoe gij in eerbaerheid 'n lief moet spreken aen,
en met beleeftheid groot haer te gemoete gaen,
en als gij bij haer zijt gij zult haer cresseeren,
en spreken van de min, en haeren lof vermeeren
maer dat het niemant hoord eer dat gij raekt in pijn,
want d'helft der menschen nu mijne confraters zijn,
men vind nu veel moijals van ander liedens saeken,
zoo dat ik met mijn stijl niet meer en kan geraeken
maer 'k bid u uijter hert en met eene lieven tael,
't wijl men het stuk verthoont laet mij alleen moijal
ik zeg al wat ik peijs oft onrechtveerdig waere,
al dat ik hoor en zien ik brengt in 't openbaere
dat 't moet gezwegen zijn, 't is Momus die 't ontdeekt
en ik aen alle man wat hunnen eer bevlekt,
maer indien dat ik durf aen u te kennen geven
dat er al vele zijn die hier als Momus leven
en met een anders zaek altijd wezen bemoeijd,
De achterklapperie is in hun hert gegroeijd,
al die gekomen zijn om 't hooren en 't aenschouwen
wilt mijne feijlen toch niet in gedachten houwen,
vergeeft mij, bid ik u, zoo ik u spreek te naer,
en mij als Momus ziet die is een logenaer
ik zal op ieder deel ulieden stellen vooren
alle de nieuwigheijd, al die ik zien en hooren,
daerom die meijskens vreijd en spreekt niet veel in't fijn
want in het naeste deel gij zult 't verweten zijn,
maer gij zoo wel als ik, wij hebben al gebreken,
daerom wil ik in 't kort u van wat anders spreken,
Ik vreeze dat'er mij nog zoude leet geschien,
want gij zult met'r haest hier bonaparte zien.

binnen

Eerste deel

Eersten uijtgang

Bonaparte in fontainebleau verzaemd met marechal duroc, den marechal bertrand en vier soldaeten, heeft ontfangen de nieuwicheden dat den marechal marmont parijs overgegeven heeft, waerdoor hij verplicht is af te stappen van het Keyserrijk van Vrankrijk ende van 't Koningrijk van Italien, en is verwezen te gaen naer 't eijland van d'elbe die bestaet in 125 uren omloop ende 13000 zielen.

Bonaparte Eijlaes! een schandvlek doet mijn bloed in de aderen woelen
mijn herte beeft er voor, mijn geesten zijn in doolen,
den marechal marmont heeft mij in d'hand gedrukt
een brief als dat paris is uijt mijn macht gerukt.
Zijn trouwe is vergaen, zijn vriendschap is verdreven
Hij komt de hoofdstad zelfs in 's Konings macht te geven
mijn innig herte beefd, ik voel mijn aders slaen
omdat een trouw-loos vriend mij alzo heeft verraen
Mijn eer-glans blonk alom, mijn faem in heyl en luijster
maer nu 't is al vergaen, belommert door het duijster
van d'hoogmoed schaduwe, maer nu 't rat der fortuijn
die smijt de eer-flag neer die swaeijde op mijn kruijn,
g'heel italien-rijk, waer mijne faem kwaem zweven
die vreesden mijnen naem, en naer mijn wetten leven,
en nu, 'k ben uijtgebant, mijn heijr-glans is vergaen
Ik moet uijt Vrankerijk en in een Eijland gaen,
ik moet mijn hoogen staet, en alles gaen verlaeten,
Veel komen mij in 't rijk, met lastering te haeten,
is 't dierbaer mensche-bloed, vergooten op het veld
die vraeke roept aen god, dat ik nu zijn gesteld
in zoo een schandig lot; 'k zien mijnen glans vernielen
in 't eijland waer daer zijn maer dertienduizend zielen
die d'elbe is genaemd; Eijlaes! ik heb voldaan.

..... zijn majesteijt 'k bid u verband u droef getraen
het is op Mavors-veld waer 't oorlogs-vier komt blaeken,
die menig vroomen held tot hoogen staet doet raeken
mars u gezegend heeft, gij wint het met het stael,
gelooft die brieven niet want het is logentael.

bonap ten is maer al te waer, ik heb te klaer vernomen,
den koning is in 't rijk al cales ingekomen
is hij nae in parijs.

bertrand

'k bid u zijn majesteijt

en weest dog niet beziel'd met de lafhertigheid,
het is het krijgs-geweer die u heeft groot doen komen
een weldoender en moet voor geen gevaeren schroomen,
gij weet bij u gewis, den aert van u gemoet,
en door uw trotsheijd is vergooten vele bloed.

bonap

't is waer, dat het kan zijn de oorzaak van mijn plaegen,
den oostenrijkschen vorst uijt weenen gansch verjaegen,
zoo dat ik was aenzien, bij nae als eenen god,
want ik verwinnaer was, van menig sterk en slot,
ik heb zoo menig held gesmeten aen de wormen
als ik den pruijssenaer en holland kwaem bestormen,
ik smheet hun van hun troon, ik steld' hun al in roer,
terwijl 't rookende bloed, ten hoogen hemel schoer,
ik wild' over al zijn verwinnaer en behoeder,
en nam zoo menig kind van vader en van moeder,
mij dunkt g'heel vrankrijk, die is nu tegen mij,
en noemen mijne daed, niet' als een tyrannij,
ik kwaem er menig duijst, in mijnen dienst te vraegen,
die bij nacht op het veld moesten hun leven waegen
in haegel, sneeuw en ijs, was daer hun ledikant,
veel stierven der van koud met 't bloote sweird in d'hand,
ik kwaem de jongen jeugd, tot vechten zoo te praemen,
dat sij het Mavors-veld als eenen vleesbank naemen,
waer loop ik nu om troost? mids ik geen krijgen kan,
mijn opgetogen heijr die is de schuld daer van,
'k ben hoopeloos in troost, mijn hert is vol gevaeren,
'k moet verlaeten 't fransch rijk, en naer het eijland vaeren,
mijn arend zonder eer, verliest zijn glans en rom
hij moet beswijken voor de witte lelie-blom,
ik moet naer d' haeve gaen, men komt mij te verplichten,
de schepen sijn bereij'd, men gaet haest d'ankers ligten,
adieu, schoon vrankerijk, waer in ik was zoo groot,
mijn glans is zonder licht en ik ben in den nood,
ik hebbe koningen verjaegen en verstooten
waer door ik was genaemd napoleon den grooten,
en nu ik ben tot niet, naer zoo vele gedaen,
ik zal een eijland nu, voor mijnen loon ontfaen,
wie komt nu tot mijn baet, in al mijn droef verzeeren,
men ziet g'heel vrankrijk naer mij de rugge keeren,
ik kan den inlandschen oorloog verlangen licht,
maer 't geluk van vrankrijk is mijn eenig inzicht,

zijt zonder mij gelukkig, en neemt op niemant vraeke
en dat het fransche bloed niet vloeijd door mijn oorzaeke,

bertrand is 't d'alvoorzienigheijd die u brengt in de pijn,
 wij willen tot de haev' nog uwen redder zijn.

Tweeden uijtgang

al binnen

vier burgers uijt van parijs die hun verblijden over zijn vertrek, en over de komste van den Koning van vrankrijk, 5^{en} burger in bijkomste

1^{en} burger verheugd u burgeren, verblijd u allegaeder,
 den achienden Louis ons legitiemen vader,
 die komt nu op den throon, hij onze traenen droogd,
 als weeze kinderen ontfaen wij hem als voogd,
het edel pad der deugd komt nu den weg berennen
die als een vader zal tot zijne kinders wennen,
 de zuijver witte vaen aen ons een teeken geeft
 dat g'heele vrankrijk in peijs en vrede leefd,
wij zullen nu de vreugd der burgers zien vermeeren,
waer door d'heijlige kerk alom zal triumpheeren,

2^{en} burger de martelaers op 't veld en hun vergoten bloed
 hebben voor ons verzoend het alderhoogste goed,
god hoord uijt d'hemelen ons zuchten ende klaegen
hij heeft de geesselroed' uijt vrankrijk gejaegen,
 't is zijn bermhertigheijd die ons helpt uijt 't getraen,
 en die rukt uijt ons land den boozen korsikaen,
god heeft d'hoveirdigheijd van zijnen stoel gedreven,
en de oodmoedigheijd heeft hij daer op verheven,
 triumpheerd burgeren, dat men in vrede leefd
 dat wij tot zijne wet met liefde zijn gekleefd.

3^{en} burger mij dunkt 'k hoor' uijt den mond van alle deze volken
 roepen met eene stem die galmd tot aen de wolken,
 Leefd achthienden Louis ende g'heel u geslacht
 die als een vader, rust voor zijne kinders tracht,
die voor ons d'heijlig geest uijt d'hemelen komt vraegen
en voor zijn onderdaen wilt bloed en leven waegen,
 waerom de jonge jeugd een volle vreugd geniet,

duc wij danken u te zaem door zoo een liefdespand
d'angouleme die men met vreugd ontfangd hier in ons vaderland,

duchesse gedankt zij al te zaem die ons uw' vreugd laet hooren,
ô, zoete vaderland! waer in wij zijn gebooren,
 mijn geest heeft mij in 't rijk zoo menigmael verwekt,
 vermits het vaderland door de nateure trekt.

koning 'k omhels u uijt-er hert, en 'k zal u onderschraegen,
't is tijd dat men vertrekt 'k zijn door den drift gejaegen
 om mijn paleijs te zien, waer 'k 't leven heb ontfæen,
 en voor 't rebellig volk uijt 't rijk heb moeten gaen,
Ja, laet ons henen gaen 'k verlangen uijt'er herten,
god lof, wij zijn verlost van alle droeve smerten.

al binnen, behalvens de burgers,

5^{en} burger nu komt den tijd van vreugd het lijden is gedaen,
 nu zal den koophandel op zee en lande gaen,
nu zal den fabrikant in vele vreugden leven,
nu zal den werkman wel brood aen zijn kinders geven
 nu zal den winkelier verkwikken in den geest,
 nu zal den akker-man zwieren naer werk en feest,
nu zal den voerman ook langst al de groote wegen
in zoo een vrede-tijd vermaek in liefde plegen
 nu zal den schipper ook gaen zeijlen zijnen mast
 die lag zoo in den nood gelijk als anker vast,
nu zal ook den soldaet naer kappen ende kerven
verblijd komen van 't veld om ruste te beërven,
 die zoo een langen tijd betreed het menschen bloed,
 denkt hoe de blijdschap hem verzaed in overvloed.

1^{en} burger maer 't wijl den koning is den troon nu gaen beklimmen
laet ons van het gemeijnt hooren de vreugde stemmen,
 mij dunkt den burger-galm tot aen de wolken zweeft
 die roepen oertuijgd Louis achtthiene leefd.

2^{en} burger Ja, laet ons 't zaemen gaen den werkman zien vermaeken
de kooplieden aenzien die al in liefde blaeken
 tot zijne majesteijt, die ons den vrede geeft,
 die mars van ons te gaer uijt 't rijk verjaegen heeft,
mij dunkt den klokke-scoon zal door de ooren dringen,
't wijl men in goden huijs komt de te deum zingen.
 want onzen christen vorst hij wil zijn dankbaerheijd

betoonen ook aen god, de hoogste majesteijt.

3^{en} burger god heeft d'hoeverdige van hunnen stoel gedreven
en de oodmoedige heeft hij daer op verheven,
 nu is den troon bekleed van 't legitim' geslacht
 die voor zijn onderdaen den waeren vred' betracht,
zoo lang dat van zijn bloed de wetten kwaemen geven,
zoo lang zag men in 't rijk in peijs en vrede leven,
 maer laes! den ouden tijd is weird te zijn betreurd,
 men zag het moord-schavot met edel bloed besmeurd.
maer nu god zij gedankt, naer lijden komt verblijden,
'k hoop' dat den heere zal den vorst gebenedijden,

4^{en} burger maer 't wijl dat om sijen komst een ider komt verblien
laet ons te zaemen gaen de vreugde feesten zien,
mij dunkt dat astrea zal 't vreugde vendel zwaeijen
die het rat der fortijn tot ons geluk doet draeijen
 wij zullen g'heel het land verheugd zien ende blij
 over de komste van den achtthienden Louis.

Derden uijtgang

al binnen

koning, hertog, graeve, hertoginne en gevolg uijt, op den troon achter de tweede gordijne

koning ik zien mijn vaderland naer 't onbermhertig snoeijen,
ik zien den liefde-stam die staet in zuijver bloeijen,
 ik zien mijn onderdaen bemorst met vred' en vreugd,
 ik zien van kleijn tot groot berennen 't pad der deugd,
ik zien om mijnen 't wil de witte vaene zweven,
ik zien de lelie-blom in vrankrijk herleven,
 ik zien de burgers al tot mij in min gekleeft,
 die roepen god zij lof ons weirden koning leefd,
'k zien de gevangene die naer mijn komste hakken
ik zien om mijnen 't wijl nu hunne boeijen slakken,
 'k zien kanon en mortier die menig smeedt in 't graf,
 ik zien hun al verblijd van 't slag-veld komen af,
'k zien de gekwetste aen in weedom allegaeder,
maer 'k zal hun trooster zijn als legitime vader,
 Een krijgsman op het veld die macht en daed betoond
 't is weirdig dat zij is voor sijnen dienst beloond

maer heeft god uijt den druk ons tot de vreugd verheven
wij moeten aen malkaer nu alles gaen vergeven
als broederen te zaem, dat zonder haet of nijd,
mijn kinders niet en peijst op den verleden tijd,
heeft u uw evenmensch vervolgd ofte misdreven,
wilt het om goden min uijt hert en ziel vergeven,
men zag mijn broeders bloed vergieten, wat een schand!
die aen god voor ons 'tzaem is een zoenofferhand,
helpt god ons uijt den druk, bevrijd hij ons van plaegen,
wij moeten tot malkaer geen nijd in't herte draegen.
't is gods bermhertigheid die ons jont zijn genade,
beloond om zijne min geen mensch met kwaed voor kwaed,
ik zal uw vader zijn, 'k zal u mijn bijstand geven,
maer wilt eendrachtelijk onder mijn wetten leven,
'k min niet als zaligheid, 't is vred' dat ik gebied,
en doet aen niemand niet of wilt dat 't u geschied.

comte d'art 't gon' dat gij vooren houd zijn majesteijt verheven,
't is 't edel puijk des heijls, het dient om hier te leven
in waer eendrachtigheid en ruste van 't gemoed,
en door de zelve daed te erven 't hoogste goed,
den koning baltazar had goddeloos ontnomen
gods toegewijden pand, 't gon' salomon deed' schroomen,
hierom wierd hij op strengst' van d' hemelen geboet
gelijk hij had verdiend door zijn hertnekkig bloed,
noeijt kan hij voor dees daed ontvlugten d'hand des heeren,
of wel zij moesten al als tweeden paus hem eeren,
maer gij zijn majesteijt uw' kinders vooren legt,
het 't gon' dat christus zelf in 't evangelie zegt,

duc d'angou-
leme wanneer dat eenen vorst aen zijn onderdaenen
den weg tot 't hoogste goed komt door zijn wetten baenen,
men ziet geheel het rijk die naer uw' welvaart dorst,
zij roepen onder hun, lang leefd den waeren vorst,
gij ziet wat eene vreugd de borgers openbaeren
naer de afwezenheid van ons zoo vele jaeren,
gij ziet hoe 't hert van 't volk tot ons in liefde brand,
gezegend moet thans zijn ons lieve vaderland,
ô zoete vaderland! waer in wij zijn gebooren,
ô wat een soete stem' dat m' al-om komt te hooren,
den soeten burgergalm doet ons te zaem verblien,
zij boezemen uijt 't hert, lang leefd Louis achthien.

koning maer om het rijk bestier en om de hofsche zaeken

't is noodig dat men eerst zoude de kamers maeken,
opdat den burger ziet met volle klaerigheid
hoe men het rijk bestierd om de eendragtigheid
te houden in 't gemeijn, en vredig zouden blijven,
dat men door land en stad den koophandel zou drijven,
ik wil dat overal de burgers zijn verzaemd
en 't deugdigste verstant tot onse kamers naemd

Vierden uijtgang

al binnen

tweede gordijn toe, constantinus uijt

constant hoe minzaem en hoe zoet is mij in d'oor geklonken
dat g'heele vrankrijk ontsteekt in liefde vonken,
god lof ik ben bevrijd, in plaetse van soldaet
mijn hoop' is te ontfaen waer mijnen sin op staet,
mijn lief fidelia, die 'k nachten ende daegen
altijd in mij gemoed en in mijn herte draegen,
mijn liefde geeft alom daer van getuijgenis,
vermits dat het verstant den aert geen meester is,
ik min de zuiverheijd, liefd' is mijn schild en waepen,
al schoon dat de nateur is met het bloed geschaepen,
ik min eijlaes! ik min, maer niet sonder getreur
'k gaen met de liefd' in strijd en vecht' aen de nateur,
mids op mijn herte leijd, mijn lief, mijn uijtverkooren,
ik hope vastelijk dat s' is voor mij gebooren,
haer deugd die trekt van mij tot haer mijn liefde nam.

fidelia uijt

daer komt mijn tweede ziel, daer komt fidelia,
mijn lief ik hebbe d'eer van u uijt 't hert te groeten;

fidelia de eer is wel aen mij van u hier te ontmoeten,
'k heb in mijn blomtuintie gevrocht met neirstigheid,
het is voor eene maegd een schoone bezigheid,
de blomtiens in den hof als ook de groene dreven
verwekken mij tot vreugd, en doen mij gansch herleven,
ik hebbe menig stam in 't werk met zweet besproeijd,
die door gods zegening tot mijn vermaeken groeiid.

- constant fidelia, vergeeft dat ik u openbaeren
dat gij mijn jeugdig hert met liefde komt bezwaeren,
de liefde geeft daer van klaere getuijgenis
dat men van zijnen geest zeker geen meester is,
een fakkel van de min door de nateur ontsteken
die doet oprechtelijk de liefd' uijt 't herte spreken,
geen ruste in een hert, geen ruste in het bloed,
ten zij men wedermin erft van zijn liefde zoet
van u fidelia, van u mijn uijtverkooren,
wensch ik een strael der min uijt uwen boesem 't hooren,
ik bid u geeft mijn hert door liefde onderstant
- fidelia gij stelt mij gansch verdwelmt, hoe kan het zijn constant
't is maer de tweede keer dat ik ontfangen d'eere,
ik wil in eerbaerheijd en deugd met u verkeeren,
ik weet, de liefde geeft ons de genegentheijd.
- constant daerom fidelia, 'k zweir' u getrouwigheijd,
kond ik van uwen kant stantvaste min beërven,
- fidelia gij weet een jonge maegd de zinnen altijd zwerven,
't is gelijk of 't spreek-woord zegt, een maegd te jong gevreijd
de zinnen zwerven rond zonder stantvastigheijd,
nochtans ik min uijt 't hert zoo 'k door nateur bespeuren,
maer ik en zweire niet dat het zal blijven deuren,
vergeeft mij, ik moet gaen zien naer het hujsgezin,
op eenen andren tijd spreken wij van de min.
- constant ik wil uw leijdsman zijn door zuijver liefde prangen,
'k hoop op een ander tijd de eere te ontfangen
van uw bijwezentheijd, vergunt mij de gena
en laet ons 't zaemen gaen, liefste fidelia.

binnen

Vijfden uijtgang

*amandus ende constantia uijt, ouders van fidelia
fidelia in bijkomste*

amandus den tijd is gepasseerd van zuchten ende klaegen,
den koophandel zit nu op den triumphe waegen,
den burger en den boer waeren in droefheijd groot,
den koophandel bij ons die't eenemael was dood,
maer nu god zij gelooft, wij beginnen herleven,
den werkmán kan nu brood aen zijne kinders geven,
men zag de pakhuijzen met goederen vervult,
geen menschen leven kond' zonder te maeken schuld,
wij zien nu ons gewin, wij leven nu op hopen,
men ziet de kooplieden nu koopen en verkoopen.

constantia 't is waer, een dag van vreugd vergeet het ongeval,
maer wij en waeren niet de ergste nog van al,
ons hujsgezin is kleijn om het te onderhouwen,
wij hebben maer een kind gewonnen in de trouwe,
en zij door de nateur aen ons te zaem behaegd,
maer 'k moet u zeggen nog als dat zij liefde draegd,
s' heeft mij in 't heijmelijk van haer gevreij gesproken
en 't schijnt dat haer jong hert is door de min beloken.

amandus zeijd zij u niet aen wie dat haer jong herte brand?

constantia zij heeft aen mij gezeijd als dat het was constant,

amandus wel hoe! is't constantijn! hij is eerbaer van leven,

fidelia uijt

constantia daer komt fidelia, zij zal te kennen geven
wat haer begeerte is, tot rust van haer gemoed,

fidelia vader en moeder beijd' gij zijt van mij gegroet,
'k heb volgens u gebod gedaen met veel behaegen
het nieuwe koopmans goed in 't pakhuijs al gedraegen
'k wil doen dat gij gebied met vele neirstigheijd.

amandus mijn kind fidelia, daer word aen mij gezeijd
als dat gij tot constant, de waere minnevlaegen
van nu zoo jong in 't hert en in het bloed komt draegen,

fidelia jae vader, mij vergeefd, in alle eerbaerheijd
offerde hij mij zijn min, maer ik heb's hem ontseijd,
ten is niet dat ik hem gehaet hebt, of verfoeijde,
mae 't sedert zijn vertrek, mijn liefde wast' en groeijde,

vermits dat mijne min mij eene preuve geefd,
 zijn min mijn herte voed dat het in liefde leefd,
 aenziet u eenig kind, hier zijne min ontleden,
 de liefde niet en vraegd of d'ouders zijn te vreden,
 Zij is door de nateur, als met de hand geleijd,
 't is een gelukkig lot als 't is op zedigheijd,
 constant is om zijn deugd en weldaeden geprezen
 en de oodmoedigheijd die is in hem te lezen,
 jae vader, ik min hem, en dat om zijne deugd,
 en zoo het komt belet ik sterf in mijne jeugd.

constantia amandus, ziet hoe zij in eerbaerheijd komt minnen
 laet haer in liefde gaen, den liefde-tempel binnen.

amandus god zegend u mijn kind, maer vlucht de dertelheijd,
 verkeerd met constantijn in deugd en eerbaerheijd,
 maer gij zijt jong bejaert om in de trouw te treden,
 wacht nog een korten tijd en volgd de goede zeden,
 't is 't gon' dat ik voor 't lest als waeren vader raen,
 wij moeten nu te zaem den huijsraed gaede slaen.

Zesden uijtgang

al binnen

philosoph uijt en momius in bijkomste

philosoph Men leest in 't heijlig schrift dat gods waere dienaeren
 zijn die in 't hert en ziel gods heijlig woord bewaeren
 die met den waeren geest weireld en vleesch bestrijd
 en die verduldig zijn smart en vervolging lijd
 gezegend is van god, mijn jok is licht om draegen
 zegt christus zelf aen ons, ik zal u onderschraegen
 die 't op sijn schouders leijd in de oodmoedigheijd,
 want 't gon de weireld geefd het is al ijdelheijd,
 beloond het kwaed met goed en wilt op niemand vreken.

momus mijn heer den philosph, ik heb u hooren preken,
 al schoon dat u gemoed is aen de deugd geëcht,
 maer 'k en geloove niet dat gij de waerheijd zegt,
 Ik heb er nog al veel als u zoo hooren prullen
 dat men verblijd moet zijn als iemant ons komt sullen,

't is 't gon' dat gij sult zien al vraegen rijp en groen,
en constantinus ook zijne minne klachten doen.

binnen

2^e deel

Eersten uijtgang

koning, duc d'angouleme, duchesse d'angouleme, comte d'artois, duc de berry, marechal ney, bode in bijkomste

koning Als van een huijsgezin zullen wij allegader
 leven in vred' en vreugd, en ik zal als uw' vader
 redden in allen nood, opdat mijn onderdaen
 met vele minzaemheijd mijn wetten voorenstaen,
 heeft d'al-voorsienigheijd ons weder hier geroopen
 in ons zoet vaderland, 't is daerom dat ik hopen
 dat twisten, haet en nijd en de tweedrachtigheijd
 door den vereenden vred' nu gansch begraeven leijd,
 'k wil de rechtveirdigheijd ten volle doen herkennen
 en straffe doen ontfaen die mijne wetten schennen.

comte het is wel toe te zien aen een vorst die gebied
 dat 't onkruid in het rijk weder geen wortel schiet,
 schoon uw' menschlieventheijd komt tot de volken wennen
 geen mensch en kan den grond van alle herten kennen,

duc men vind rebellig volk hier en in alle land
 die altijd gaen met vuer en stoppen in de hand,
 die trachten om 't bestier naer hunnen zin te draeijen
 en willen hun fenijn aen de gemeenten zaeijen

ney 't is waer, maer nu geen mensch daer aen geloove geefd
 Elk een weet al te veel wat hij geleden heeft,
 want al die 't leven heeft zij minnen al den vrede,
 men ziet'er niet als vreugd te lande en ter stede,

bode uijt

bode lofweirde majesteyt, vergeeft mij dat ik kom
 aen u verklaeren, dat napoleon komt weer-om,
 de burgeren van Cannes saegen de waerheijd blijken
 als sij zaegen in d'haef daer zijne zeijlen strijken,
 in het departement de var is daer geland.

bode binnen

Koning wat dient'er nu gedaen tot onzen onderstant?
ong'lukkig vrankrijk! waer in wij zijn gebooren,
het noodigste van al wij moeten trachten 't hooren
den roep der burgeren, of zij mij zijn gezind,
ik wil zien openbaer of niemant mij en mind,
eer de verraederie den vrede zou beletten
nu dient er overal toesicht, en op te letten,
daerom, duc d'angouleme wilt naer toulouse gaen,
en hoord langest de baen hoe de gemeijnten staen,
en gij duchesse, wilt ras naer bourdeaux vertrekken,
en tracht zoo veel gij kan aldaer ook te ontdekken
't geheim der burgeren, en ook van den soldaet
of zij mij zijn gezint of dat ik ben gehaet,
wilt gij in 't vaderland in rust en vrede leven
toont aen mij opentlijk dat gij mij zijt gedreven

bode uijt

bode Lofweirden majesteijt, ik kom met een bewijs
zeggen dat bonapart nadert zeer van parijs

binnen

koning Was dat de vreugden stem dat wij in d'inkomst hoorden,
ik moet naer rijssel gaen departement van 't noorden,
en gij Berry, ney, naer 't leger gaet in spoed,
men zal zien of men 't rijk voor goed verlaeten moet,
en volgd elk zijn gebod, laet mij uw liefde blijken,
Laet ons te zaemen gaen: beklaegelijk Vrankrijke !

Tweeden uijtgang

binnen bonaparte, general bertrand

bonaparte Nu blijkt mijn heyl vernuft ver buijten het gedacht
zal ik mijn vijanden betoonen mijne macht,
heb ik voor 's Konings bloed uijt Vrankrijk geweken
nu wil ik met geweld daerover mij gaen vreden
mij dunkt veel krijgs-volk nog mij hunne gunste bien
en door genegentheijd mij nog als Keijzer zien,
die hun getrouwigheijd aen mij zullen betoonen,
ik zweire dat ik hun zeer rijk'lijk zal beloonen,

bertrand 'k zweer u getrouwigheijd of 't waer in grooten nood,
voor u zijn majesteijt, 'k zal vechten tot de dood.

bonaparte Een krijgsman die op 't veld te pande stelt zijn leven,
 zijn naem in eere-glans diend voor eeuwig op geschreven,
dat u alles veirdig maekt om tot den krijg te gaen,
wanneer den tijd genaekt en diend niet veel beraen.

Derden uijtgang

binnen duchesse d'angoulème met vier burgers van bourdeaux

duchesse Wat hertseer, wat verdriet baert mij die vrede tijden,
 ach! wat vervolginge moeten wij heden lijden,
 is 't bloedig oorlogs-vier ten vollen niet geblust
 men ziet haeten deze vred' en stooren d'heilzaam rust.
ik zien het krijgs-volk aen eijlaes tot mijn verseeren
in plaets mij op te staen zij mij de rugge keeren,
 dwingeland,

Enkele lijnen ontbreken

vermoedelijk 1° burger

 Wij minnen 's koninks-bloed die ons zijn liefde bied
 maer bidden dat door u bourdeaux geen leet geschied,

2° burger wij zouden geirn voor u des konings waepens draegen,
 maer wij konden daer door vergrooten onze plaegen,
 maer 'k hoop men zal ontfaen de waere vreugde-vaen
 wanneer de leger-schaer hun oogen open gaen.

3° burger Mevrouw, staekt u getraen, god zal ons trooster wezen
 wanneer d'hoogmoedigheid ten hoogsten is gerezen
 want die ten hoogsten zweeft met zoo een trots gemoed
 't is seker ende vast als dat hij daelen moet

4° burger Zelf deocletiaen en nero zoo verheven
 om hunne tiranij kwaemen in droefheijd leven
 die van sijn evenmensch de rust en vrede schend
 't is seker dat hij komt tot eenen droeven end.

duchesse Vaert wel mijn vrienden al, maer bid den heer der heeren,
 dat ik tot mijn geluk en 't uw mag wederkeeren.

binnen

en tracht onder malkaer van u altijd te plegen
in liefd' en minzaemheijd, 't is 't gon den vrede voed.
Ik hoop in korten tijd te keeren weer voor goed

Vijfden uijtgang

bonaparte, general bertrand, ney en vier soldaten

- bonaparte Nu zal ik mijne vraek ten volle uijt gaen voeren,
en die zijn tegen mij hun laster-tongen snoeren;
nu zal ik met geweld en met een kloeken moed
al die mijn vijand is versmoren in hun bloed,
'k zal de victorie-glans in mijne vendels zetten,
al die mij tegenkomt wil ik ten gronde pletten,
ik wil dat men door 't zweird aen mij de eere geeft
dat g'heel europa zelf voor mijnen naeme beeft,
de kogels op het veld zullen als haegel-vlaegen
doorkerven let en been, en gelijk donderslaegen
zal brallen het kanon, en dat zonder kwartier
zal alles zijn verplet door 't machtig oorlogsvier
die voor mij op het veld te pande stelt zijn leven,
zijn naam zal op den boek van glorie zijn geschreven.
Ik wil europa door, tot pronk van mijne daen
mijn arend zij gekent en doen in luijster staen,
ik kwaem door het geweir den naam van keijser t'erven,
en 'k wil behouden dien, tot dat ik kom te sterven,
daerom die op het veld zijn trouwe daed betoont
hij zal voor zijnen dienst g'heel eerbaer zijn beloond.
- ney Ik zal als generael mijn krijgs-volk zoo gebieden
dat er niet een vijand en zal mijn macht ontvlieden
ik plegen met vernuft zoo wel het krijgs-bestier
dat niet eenen krijgs-man en vreest nog vlam, nog vier,
dat maer den vijand beefd als ik hem kom 't ontmoeten
'k zal hun vergoten bloed dan treden met de voeten,
ik zal door mijnen harm betoonen mijne daen,
't gekerm der vijanden zal tot de wolken gaen.
- bertrand 'K wil ook manhafte daen betoonen door mijn handen
als ik den vijand zal tot uwer eer aenranden,
ik wil uw haeters al als stof ter aerde slaen,
mijn herte haekt en snaekt om naer den slag te gaen,
mijne getrouwigheid zal u een preuve geven
en 'k stel voor u te pand als 't noodig is mijn leven,

gij mijnen keijzer zijt, en ik uw generael,
ik wil de lauweren teelen door 't bloedig stael.

bonapart Voor dat wij op het veld het oorlogs-vier doen blaeken,
wij moeten met-er haest nu alles veirdig maeken,
wij hebben volk van doen om tot den slag te gaen,
ik wil door g'heel het rijk ras geven een vermaen,
al die met hun verlof zijn in hun woon gekomen,
hier diend tot mijnder hulp 't zweird in de vuijst genomen,
kreupel en manke zelf, voor niemant geen kwartier,
ik wil hun al verzaemd zien in het oorlogs-vier,
en al die zijn corps-franc en jonkheijd ook beneven
moeten met 't zweerd in d'hand op 't veld waegen hun leven,
ik wil dat iedereen staet onder mijn gebied
dat men de lauwerier tot mijnder glorie ziet,
de jonkheijd moeten ook nu al bij een vergaeren
die door de lootinge in de reserve waeren,
als ook gard' nationael zal aenstonds zijn gevraegd,
ik wil dat met het zweird het rijk zij onderschraegd
zoo iedereen getrouw tot mijnen dienst wilt wennen,
men zal mij over-al voor overwinnaer kennen.
dat aenstonds iedereen in mijnen dienst verzeld,
of 'k zal volgens de wet hun dwingen met geweld.

nej Daer dient'er ook gevraegd aen burgers ende boeren,
peirden om ruyterie en om kanon te voeren,
en als men tot den strijd nu alles veirdig heeft,
dat voor ons legerschaer den vijand schud en beeft,

bertrand Schoon dat den hollander, ruijssen en pruijssen komen
en ook den engelsman komt vaeren door de stroomen
wij kunnen met ons macht hun 't saemen tegenstaen
en met het oorlogs-vier alles ten gronde slaen,
Ik zou veel liever met 't zweird in d'handen sterven
eer dat ik door den nood mijn vorst sou moeten derven.
Als ik gaen naer den strijd mijn ijver is zoo groot,
ik wil een van die twee, victorie of de dood.

bonapart Ik zeg nog eens 't is tijd, wilt alles veirdig maeken,
eer dat den vijand nog komt onze kust genaeken,
dat elk een volgd zijn plicht in 't gon ik heb geboon,
en die zijn ijver toont zal hebben eenen loon.

als dat de liefde blaekt van u van weder kant,

constant 't is 't gon' mij vraegen doet, om in den echten band
met uw' fidelia, te leven en te sterven,
ik smeeek u met ootmoed, laet mij uw' gunst verwerven.

constantia Ik zeg van mijnen kant als dat ik ben kontent.

amandus dat god uijt d'hemelen aen u den zegen zend,
tracht in den echten staet de liefde te vermeerden,
en onderhoud altijd 't gon ik kwam te leeren,
zoo god u overzend eenigte smert of pijn,
gij moet in uwen staet altijd verduelig zijn,
en wilt gij dat aen god uw' liefde zou behaegen,
gij moet zijn heijlig woord in uwen boezem draegen
en strijdt tegen den geest van de hoveirdigheid
en volgt altijd den weg van den ootmoedigheid,
en de rechtveirdigheid moet in uw herte leven,
en van uw evenmensch noijt geen valsch oordeel geven,
't is 't gon' dat ik verzoek, volgt mijne woorden naer,
en 'k wensch u uijter hert vele geluk te gaer.

fidelia constant, nu zal den stam van onze liefde bloeijen

constant mijn lief, laet mij uw' hand met liefde-traen besproeijen,
nu zwemt mijn hert en ziel in 't midden van de vreugd,
nu maekt de liefd' een bron van onze jonge jeugd.
't is maer een zaek alleen, waer vooren dat ik schroomen,
en 't is dat den tyran is in parijs gekomen,
hij wilt de jonkheden bedwingen door de wet,
en ik die was Eijlaes! in de reserv' gezet.

fidelia Ik vreezen voor het geen dat gij komt 't openbaeren,
maer 'k hoop dat god den heer ons daer van zal bewaeren
Voor dat hij verder gaet met sijne grouwel-daen,
de machten zullen hem uijt vrankerijke slaen
men heeft van zijnen kant verdriet genoeg genooten,
en van de jonge jeugd heeft hij veel bloed vergoten,
hij heeft in vrankrijk veel droefheden verwekt.

garde champeter uijt

champeter aenziet daer is een brief die komt van den prefect,
'k moet volgens mijnen plicht naer de wet mij beraemen,

constant amandus, 't is genoeg, ik zeg u den adieu.

constant binnen, amandus alleen,

amandus ik voel mijn geest beangst met een doorstekent herte,
ik zien twee lieven nu vervult met druk in 't herte,
 ik zien fidelia, versmooren in den rouw,
 de vruchten van mijn stam, de vrugd van onze trouw
s'en weend niet zonder ons, haer lijden is ons lijden,
en onze meeste pijn dat men niet kan bevrijden
 van 't bloedig oorlogsvier haer liefsten constantijn,
 om dat hun herten beijd aen een geschaekeld zijn,
ik zien hem voor mijn kind, zoo hij kan wederkomen,
wij zullen alle drij in vreugd zijn ingenomen,
 ô zoete echt-verbond! ô aengenaeme trouw!
 ach! dat het god beliefd, dat 't nog geschieden zou,
'k gaen bij fidelia, haer voor stellen die zaeken,
en dat zij hopen moet dat haest den tijd komt naeken
 van zijnen wederkomst, naer zijnen tijd voldaan
 dat zij als dan voor god het Sacrament ontfaen.

binnen,

Zevenden uijtgang

fidelia in mansklederen

fidelia ach god! ach mijnen god! mijn trooster en behoeder,
zonder de wetenschap van vader ende moeder
 gaen ik 'k en weet niet waer, 'k en rust nog dag, nog nacht,
 mijn lieven constantijn, is altijd in 't gedacht,
de liefde kwaem ons hert met haere schaekels binden,
neen: neen: 'k en ruste niet tot dat ik hem kon vinden,
 ik gaen in mannen-kleers met eenen yver groot,
 zoo ik hem niet en vind, 'k en wil niet als de dood,
ik bid u goeden god, wilt mij het al vergeven
dat ik mijn ouders heb door deze daed misdreven,
 ik gaen in gods genae, liefde mij daertoe wend,
 'k en vrees geen oorlogsvier, ik gaen naer 't regiment.

Achtsten uijtgang

momus uijt, en filosooph in bijkomste

momus Wat zegt gij nu daervan, de meijskens zot bedijgen
daer gaet een naer d'armêe om eenen man te krijgen,
't waer een schoon soldaetie dat, â 't is een moeij kind,
maer... 'k peijs de oorsaek wel, 't is dat zij is gepijnd,
want als een meijsken zoet door liefde raekt in treuren
als zij geen vreijer krijgt zij zoud haer mutse scheuren
en zoo fidelia, niet komt op constantijn,
zij zal door dolligheid gaen om soldaet te zijn,
men zegt dat zij haer lief komt zuyver liefde draegen,
ik en verstaen dat niet: maer 'k zal 't terstont gaen vraegen
eij filosooph, komt hier,

filosooph uijt

 mijn heer, gij zijt gegroet,
'k staen in een zaek ver stelt dat ik u vraegen moet,
doorleest eens uwen boek, doorsnuffeld wel de blaeren
en wilt aen mij den grond der liefde openbaeren

filosooph van liefde, momus, hoe gij mij dien uytleg vraegd,
't is noodig dat elk mensch die in zijn herte draegd,
de waerheid in den mond, en liefd' in 't hert geschreven
die doet den mensch altijd in rust' en vrede leven
en een die in zijn hert een valse liefde draegd,
hij zal hier, of hier naer van god wezen geplaegd,

momus â, â, 'k verstaen het nu, met luijzen of met d'helle,
ergo, men mag zijn lief geen prulletiens vertellen
als men te vrijen gaet, 't is niet altijd voor goed,
men mag niet zeggen dan, mijn alderliefste zoet,
mijn liefste suykerdoos, mijn engeltie, mijn plouse,
uw kaektiens zijn zoo zoet als onze katterpouse,
zoo dat wezen een kwaed als men zoo leute maekt
als 't meyskens pappotie door geene stooten kraekt,
daer zijnd'er wel jongmans die hebben thien maitressen
als zij naer 't dansspel gaen, zij leeren wel hun lessen,
om al in eerbaerheid veel vreugde te ontfaen,
en moeten wij daer voor al in de helle gaen?
't waer wel, door geijlen lust of valscheijd uijtgesproken
en dat het meijsken had haer pappotien gebroken,

maer als de saeken gaen in deugd en eerbaerheijd,
dat m'in geen kamertiens nog in hoektiens vreijs
die saeken konnen gaen, maer nu, 't zijn droeve plaegen,
de vreijs is uijt, want bonapart komt vraegen
die soete plouselaers, moeten soldaet gaen sijn
en hunne lievetiens verlaeten in de pijn,
mijn heer den filosooph, ik moet u vooren houwen
terwijl dat 't volk is weg, laet ons trachten te trouwen
men kiest uijt g'heel den hoop.

philosooph Momus, gij sprekkt zoo bot,
Bid liever, mijnen vriend, en bid den goeden god
op den den vyand is verjaegen en verstooten,
en dat 't onnoozel bloed zoo niet en is vergooten,
gij zult napoleon zien ten hoofde komen aen,
en wilt met zijn macht alles ten gronde slaen,
ende ook Willington, met d'ander mogentheden,
ach god! daer zal met macht zijn onder hun gestreden.

momus 'k gaen vluchten filosooph, eer dat ik ben gevat,
of eer dat ik nog krijg van hun een schoot in 't gat.

momus binnen

philosooph maer men zal den tyran met al zijn macht zien vellen
en hij wil in zijn plaets nog zijnen zoon stellen,
maer dat en baet al niet, hij moet nu weg voor goed,
en onzen koning komt, het legitime bloed,
fidelia onbekend, zal haer beminden vinden,
en zij met eenen doek zijn wonden zal verbinden,
en den marechal neij hij zal met smert en pijn
voor zijn veraderie al daer gevangen zijn.

Derden deel

Eersten uijtgang

binnen, napoléon vertrekt naer 't leger met zijne officieren, bertrand en neij, al in passagie, met zijn gevolg.

bonapart Mij dunkt den vyand naekt, wilt mij getrouwig wezen,
en poogd u in den strijd gelijk gij deed voor dezen,

neij wij gaen hun te gemoed, door ons manhafte doen
zal blekkeren 't uwen eer, onze victorie vaen.

bertrand couragie kinderen, en geeft geen moed verlooren
dat men de vijanden kan in hun bloed versmooren,

bonapart Kinders maekt u bereijd, vecht met kloekmoedigheid

algaer wij vechten tot'er dood voor sijne majesteijt.

Tweeden uijtgang

binnen, Willington met zijne officieren en geallieerde troupen al de rechte zijde. Spreekt al gaen.

willington Dat iedereen met moed te pande, stelt zijn leven
dat men den waeren vorst aen Vrankrijk kan geven,
past ende ziet wel toe, dat men victorie haelt,
op dat ons waepens kracht voor Vrankrijk zegenpraelt
daer komt napoleon, tijran, gij mag nu beven.

bonaparte al de slinke zijde, met de sijne, spreken aen Willington, ende zij vechten, den general neij is gevangen

bonapart 'k en zal mij tot de dood, aen niemand overgeven.

*bonaparte den slag verlooren hebbende vlucht weg
de Koninglijke met hun gevangenen en den general neij gaen henen al roepen, viva, Louis den
achttienden,
de dooden ende gekwetste blijven leggen
fidelia uijt in manne kleederen die de dooden aenschouwd al spreken soekende naer haer lief*

zij vloogen door 't geschot al met de poort omhoog,
Ik staek beentie goe vriend, ik dacht wel suikerlooten,
dat zij in hun gevecht met geen braenappels schooten,
want met het eerste vier daer viel er vele plat,
d' een was geraekt in't hoofd, den anderen in 't gat
en bonapartes poort en sloot op geen twee duijmen,
zijn kroon is van zijn hoofd, men gaet zijn arend pluijmen,
zijn leger is ten deel verjaegen en verslijnd,
hij kan nu over zee gaen kakken tegen wind,
maer met den oorlooge en al die droeve zaeken,
de meijskens op het lest gaen zonder vreijers raeken,
mijn heer den philosoph, u aenstondts veirdig maekt,
men zal de meijskens nu gaen vreijen dat het kraekt.

philosoph Momus, gij zijt verblind, hoe komt gij zoo te praeten,
gij spreekt als een die is van zijnen god verlaeten,
weet dat het vuijl bejag der geijle dertelheijd,
zoo menig arme ziel in duijvels klauwen leijd,
een goeden christen mensch moet hem in deugden echten
en den lust van het vleesch zoo veel hij kan bevechten,
Thomas à Kempis geeft den mensch een schoon vermaen,
zegt: die 't perykel mind, hij zal er in vergaen,
de weireld komt al licht de jonkheijd te verdooven.

momus mijn heer, is men verplicht van dat al te gelooven,
voor mij 'k geloof maer d'helft, 't is genoeg voor mijn paert,
want d'helft der jonge lien besitten zoo een aert,
de dobbelhartigheijd komt in veel plaetsen blijken,
de weireld is vervult met vele polijtijken
zoo 'k een maitresse vond zoo rechtveirdig als gij,
't is vast en zekerlijk dat zij waere voor mij,
ik gaen van stonden aen, en 'k zoek een naer mijn wenschen

momus binnen

philosoph men ziet wel dat men vind van alle slag van menschen
een die zijn evenmensch vervolgd met smert en pijn
't is seker vroeg of laet dat hij gestraft sal zijn
gij sult zien, bonapart die er zoveel deed sneven
hij moet tegen zijn dank naer rochefort hem begeven
hij wilt dat zijne zoon als keijzer nog gebied
maer niemant hoord naer hem, zijn doen is al om niet.
gij zult zien bonapart al weenen ende zuchten
met zijne generael rechte naer rochefort vluchten

g'heel europa nu hem haeten en versmaen
hij peijst van over zee naer amerika te gaen.

Vijfden uijtgang

bonaparte vlucht naer parijs, dan naer rochefort ende stelt zijnen zoone napoleon den tweeden

bonaparte, bertrand en 4 soldaeten

- bonapart Wat droevig ongeval zien ik nu voor mijn oogen,
 vervloekt moet zijn den slag dat ik zoo ben bedrogen,
 Nu ben ik van mijn rijk en van mijn eer ontbloot
 Koos ik een van die twee, ik waer veel liever dood.
Mijn hoop is nu vergaen; waer zal ik heden zweven,
neen, neen, 'k wenschen niet meer langer hier te leven,
 'k en weet niet wat ik doen, 'k en weet niet waer ik ben,
 ik zal gaen naer een land waer niemant mij en ken,
ik voel mijn hert bezielde met doodelijke prangen,
ik zal beslooten zijn, ik ben eijlaes, gevangen,
 'k heb mijn broeders gestelt in een koninklijk ampt,
 zij zijn nu al tot niet, eijlaes! ik ben beschaemt,
adieu, mijn weirde vrouw, adieu, mijn weirden zoone,
maer voor ik gaen uijt 't rijk, 'k bevele aen u de kroone,
 'k wil dat hij teeld uijt 't volk een waere Liefde bron,
 dat men hem kent voor den tweeden napoleon.
- bertrand Mijn bloed in d'aders woeld, ik voel mijn herte springen,
van schrik die dreigt den geest uijt mijnen mond te dringen,
 ik heb mij in den slag gepoogd met kloeken moed,
 ik trede zonder schrik door 't dierbaer mensche bloed,
'k en nam geen achtige op klaegen ende zuchten
en naer zoo een geweld wij moeten eijlaes! vluchten,
 en van een machtig vorst, gij zijt tot niet gebracht,
 een schand voor u en mij, en voor g'heel u geslacht.
- bonapart 'k wil doen mij self te niet, dat komt mij niet verwaeren
ô neen, ik wil terstond naer d'amerijken vaeren
 ik die een keijzer was, en nu ben ik tot niet,
 neen, neen, ik vrees geen dood, dat zij mijn hert doorschiet
'k wensch dat den vijand mij gekapt hadde in stukken,
men zoud' als heden niet mijn eere zoo ontrukken,

ik zien mijn eer en faem gesmeten op den grond,
'k wensch' dat de vrede dood mij pletterde terstont,
ik leef en ik zijn dood, ontrukkt van mijn vermogen,
'k wensch dat er eenen bal had door mijn borst gevlogen.
ik heb er menig duijst verslaegen en vernield,
en ik nu wenschen moet als dat ik waere ontzield
en mijnen marchal neij, zit gevangen, vol zuchten,
en ik in ballingschap, niet wetende waer vluchten,
in g'heel europa is voor mij 't minst geen gena,
volgt mij, wij gaen te zaem recht naer amerika.

bertrand wij zijn hier op de vlucht, eer dat wij zijn gegrepen,
't is best als het kan zijn dat wij ons haest beschepen,
gaen naer amerika en zijn hier op den strant
daerbij in de kaeij legt een schip van engeland,
maer 't zijn uw vijanden,

bonapart al koste het nu mijn leven
ik wil wanhopig mij in hunne handen geven.
Komt laet ons 't zaemen gaen, ik geef mij in hun macht
ik wenschen dat ik waer terstont ter dood gebracht.

bertrand ik en verlaet u niet, moet men ons eer glans derven,
en leven hier in schand, 't is vele beter sterven,
gaet waer het u belieft, gij zijt van mij verzaemd,
daer legt het engels schip, Bellerophon genaemd.

Zesden uijtgang

binnen, de maegd rethorika uijt die presenteerd de rechtveerdigheijd

rethorika Gebenedijd zij god, het ongeschaepen wezen
die dient geëerd, gelooft, aenbeden en geprezen,
bewaerd uw' kinderen van de wanhopigheijd,
wij vraegen onderstant van uw' bermhertigheijd,
gij heeft de geesselroed' verjaegen en verdreven,
waer door hij zonder glans in wanhoop komt te leven,
een die wanhoopig leeft en heeft geen zaligheijd,
gelijk het schrift ons klaer van Judas heeft voorzeijd,
den mensch die lag gegræfd in onrust gansch verslonden.

peijst dat 't men had verdiend alleen door onze zonden.
 Looft en bid uwen god met vele dankbaerheijd,
 hij stak tot ons de hand van de rechtveirdigheijd,
 maer nu hij is verzoend, men nu in vred' kan leven,
 voor die uijt herten zijn evenmensch komt vergeven
 geen kwaed blijft ongestraft, geen deugden ongelooind,
 daerom rechtveirdig al, als christen mensch u toond,
 eijlaes! beklaegelijk, men vind'er nu zoo vele
 die van hun evenmensch de eer' en faeme stelen,
 wilt gij zijn aen de deugd en vred' altijd geëcht
 volgt dat den koning u door 't evangelie zegt;
 bemind malkaer om god, houd de mensch lievent heden,
 anders verwacht de straf van gods rechtveirdigheden,
 tracht dat de liefd' in 't hert door vaste vrede voed,
 gij zult de vrucht ontfaen van christus dierbaer bloed,
 gij zag hoe bonapart het bloed der jeugd deed vloeijen,
 't is god rechtveirig hand die hem komt uijt te roeijen,
 hij vaert naer sinte heleen! dat zonder tegenstand,
 door orders van de wet op 't schip Northumberland.
 Komt mensch, doorgrond den mensch die er zoo veel kwaem plaegen
 is door hoogmoedigheijd van den hand gods geslaegen,
 draegd liefd' onder malkaer en leeft in minzaemheijd
 of anders schud en beefd voor gods rechtveirdigheijd.

binnen

Zevenden uijtgang

4 burgers van parijs uijt

koning, comte d'artois, duc d'angoulème, duchesse d'angoulème in bijkomste.

1^{en} burger Nu mag men zijn verheugd, nu is het rijk in vreden,
 den koning wederkeerd met hulp der mogentheden,
 is bonapart van kant en zijn armee te niet,
 waerom men in het rijk vele triomphe ziet,
 men zal hem haest gaen zien, hij moet alhier passeren

2^{en} burger den naeme van bourbon die zal nu triompheeren,
 ik hoop dat bonapart' is nu voor goed geveld,
 is door de mogentheen genomen zijn geweld,

den onrust is te niet. Wij zullen al herleven
en aen den waeren vorst liefde voor liefde geven

3^{en} burger neemt hij alhier zijn reijs om naer 't paleijs te gaen.
 mij dunkt in korten tijd dat hij moet komen aen,
ik lang' om hem te zien met een liefdens ader,
daer komt Louis achthien, daer komt ons waeren vader.

koning uijt

4^{en} burger ach hemel! wat een vreugd gevoel ik in den geest,
 uw' komste ô Sire, verheugd ons al van minst tot meest,
zijt duijst-mael wellekom, ô koning, hoog verheven,
den hemel zal aen u zijn weirden zegen geven.

koning verblijd u 't zaem met mij, wij zijn uijt het verdriet,
 ik wensch dat g'heel mijn rijk in volle vreugd geniet,
den vijand van den vred' is nu voor goed te nieten,
maer geen fenijnig zaed en kan gaen wortel schieten.

duc mij dunkt de herten al die zijn met vreugd bemoest
 al schoon dat door den krijg heeft vele bloed gekost

duchesse wij kwaemen 't vaderland door 't machtig heijr weer 't erven,
 waer in wij hopen van te leven en te sterven.
 kan men in peijs en vred' een waere rust ontfaen,
 wij vergeven uijt 't hert die aen ons heeft misdaen.

comte burgers, gij toont uijt 't hert tot ons te zijn gedreven,
 de wederzijdsche min zal ons een preuve geven
 dat gheele vrankerijk door geenen valschen schijn
 met een rechtzinnig hert zal ons genegen zijn.

koning maer ziet den tijd komt aen. Laet ons den weg berennen
 om tot 't paleijs te gaen, dat wij te zaem beminnen

comte men voegd ons naer uw wil, men langt om rust 't ontfaen
 Laet ons met volle vreugd nu al te zaemen gaen.

al binnen behalve de burgers.

1^{en} burger Men mag stantvastelijk ons 't zaemen nu betrouwen

dat men den vrede zal in vrankerijk behouwen,
als dat den haet en nijd ten vollen is geblust,
gelukkig die zijn brood kan eten in de rust.

2^{en} burger 't is voor de tweeden-mael dat wij de vreugden smaeken
m' heeft voor de leste keer het oorlogsvier zien blaeken
en bonapartes volk al in den blexem staen
en hij is al beschept om over zee te gaen

3^{en} burger ik hoop den koophandel zal haest in luyjster wezen,
men vreest meer geen verraed gelijk men zag voor dezen,
de trouw is nu gesteld op onzen waeren vorst
die tot het welvaeren van ons' gemeenten dorst
als hij ziet 't zijnder eer het rijk in peijs en vreden,
en dat men liefde draegd aen zijne overheden,
hij zal tot onzen dienst als waeren vader zijn
ende in onzen nood ons redden in de pijn.

4^{en} burger maer 't wijl de hemel komt onzen vorst wedergeven,
en dat hij is tot ons, en wij tot hem gedreven,
wij mogen wel met recht verblijden allegaer,
't geluk van vrankerijk ziet men nu openbaer,
ledereen zal met vreugd beleven zijne wetten,
hij zal d'eendrachtigheid onder zijn' burgers zetten
Laet ons te zaemen gaen, gij zult de eere zien
dat al de burgeren aen hunnen koning bien.

binnen

Achtsten uijtgang

*constantinus legt op een bedde gezet achter de tweede gordijne die presenteerd eene boere-
woonste, fidelia in bijkomste vermaekt zijne wonden ende leijd hem mede bij haere ouders*

constant Ach god! mijn weirden boer kwaem mij te kennen geven
als dat napoleon uijt 't fransche rijk is gedreven,
waer door ik heden zijn gesteld in liberteijt,
en ik moet blijven hier door mijn onpasselijkheid,
maer ik hoop haest te zien mijn liefste lief geprezen,
god lof, ik ben bij nae van mijn kwetsuur genezen,

Schept moed, doet maer uw best, wij gaen naer uw kusten,
men zal van tijd tot tijd langest de baenen rusten,
betrouwd op gods genae, komt, neemt de krukke in d'hand
verlaet dees' boerenwoonst en 't droevig ledikant.

constant Jongman, mijn geest en kan uw' gunste niet bepaelen,
maer laes! ik ben belaeen waer meed' den boer betaelen,
heeft zijn bermhertigheid aen mij in nood betoond,
't is weidig voor ik gaen als dat hij is beloond,
en ik en heb' geen geld het welke mij doet beven,
waer mede zal ik laes! op mijne reizje leven?

fidelia Soldaet, steld u in rust, en weest niet meer belaeen,
ik heb' den boer voor u betaelt, ende voldaeen,
tracht maer zoo veel gij kan van met mij te gaen reizzen,
en wilt op geen verdriet, nog op geen schulden peizzen.

constant wat plicht ik schuldig ben dat gij mij helpt tot nu?

fidelia Soldaet, bid gij voor mij, ik zal het doen voor u,
uw' pijnen zijn geslaekt, gij mag uw droefheid stelpen,
komt, geeft mij uwen arm opdat ik u kan helpen.

zij helpt hem uijt zijn bedde en spreekt

fidelia neemt nu de krukke vast, beproef eens om te staen

constant ach! jongman, wat geluk, 'k geloof dat ik kan gaen,
mijn lichaem is nog hier, mijn geest is verre vooren,
is bij fidelia, mijn lief, mijn uijtverkooren.

fidelia vooren aen 't volk

fidelia wat hoor' ik uijt zijn mond? zijn min blijft vaste staen,
de wederliefde doet mijn herte zoo zeer slaen.
hij kan niet zonder mij, en ik zonder hem leven
maer, zal ik mij aen hem, nog niet te kennen geven?
ô jae, ik hem aenzien voor mijnen bruijdegom,
maer, laes! 'k en durve niet tot 'k bij mijn ouders kom
neen: 'k houd' mij onbekend, gelijk ik deed' voor dezen,
en 'k wil hem op den weg zijn hulp en trooster wezen.

zij gaet bij constant ende leijd hem bij den arm ende neemt de krukke onder den anderen arm.

maeken dat vrienden selfs, de vriendschap moeten derven,
verband den achterklap en peijst eens om te sterven,
volgens christus wetten naer, wilt gij zijn zijnen vriend

momus ik seg' de menschen zijn daer med' nu al gediend,
als men gaet in een huijs, men vraegd wat nieuwicheden,
en als men daer wat weet van meijnskens te ontleden
van vreijen in een hoek of grijpen bij de knij,
zij lachen kaekenbreed, den boer die zegt komt bij,
doen spreekt men van elkeen, al dat men komt te weten
daer vooren krijgden men fraey zijn buijk vol pap te eten,
voor eenen litre wijn, aen claeij of joos of pijt,
'k doen zeggen overal dat gij een schoelie zijt,
nigtans van eerbaerheijd, men vind nauw uws gelijke,
en gij zijt wel zoo wijs als d'ezels van mardijcke,
zoo ik volg' in advijs, mijn heer, ik zeg' u dat
ik waere overlang zonder een kult' in 't gat.

philosoph ong'lukkig is 't voor u, zoo gij daer meed' wilt leven,
gij zult voor al u kwaed eens rekeninge geven,
weet dat gij sterven moet, daerom maekt u bereijd

momus hola, ik ben nog jonk, ik hebbe nog al teijnd,
maer, 'k zoude waereljk nog kunnen zijn bedrogen,
ik wil als christen mensch mij tot de deugden poogen.

binnen

philosoph Des mensch bedorventheijd geeft een getuijgenis,
geen prediken en baet waer geen geloof en is,
't is nochtans god alleen die weerd van ons die plaegen
die bonaparte heeft uijt vrankerijk doen jaegen,
gelijk gij heeft gezien tot alle ons verblien,
't is nu den waeren vorst, 't is nu Louis achthien.
gelijk gij hier zult zien met al zijn edellieden,
aen zijne onderdaen een' waere liefde bieden.
hij speekt aen ons te zaem met eene minzaemheijd,
zijn wetten dat hij geeft het is al zoetigheijd.

binnen

gij zag den oorlog' aen, g'en hoord niet als gekerm,
 gij zag de kinders ook nemen uijt d'ouders erm,
 gij hoord' in stad en land niet als klaegen en duchten,
 gij zag een droeven tijd van weenen ende zuchten,
 gij zag onder malkaer geene menschlieventheijd,
 gij zag de burgerij in de wanhopigheijd,
 gij zag de landslien al vervult met plaeg' op plaegen,
 gij zag hun graen en vee en alle waerde vraegen,
 gij ziet den vrede nu door gods bermhertigheijd,
 daerom draegd tot malkaer eene menschlieventheijd,
 om nu voortaan in rust en vrede wel te leven
 wij moeten uijt'er hert malkander al vergeven,
 ik wil dat men door 't rijk verkonden zal een wet
 als dat den deserteur in vrijheijd is gezet,
 die in 't gevangnis zitten tot hun verzeeren
 of vluchten onbekend, dat zij naer huijs toe keeren,
 de brieven van verlotf zullen gegeven zijn
 op datzij zijn verlost van lijden ende pijn,
 en de matroozen zelf, al die de zee bevaeren,
 men zal tot hun genucht de wetten openbaeren.
 als dat zij zijn gestelt in volle libertieijd,
 'k wil dat zij mij aenzien met volle minzaamheijd,
 den vrede onder ons, den vred' aen alle menschen,
 't is 't gon dat ik versoeck en uijt'er herten wenschen,
 burgers 'k zeg' u voor 't lest zoo dat gij kwaed verwekt
 peijst vast dat gij mijn vraek op uw te zaemen trekt.

1^{en} burger wij voelen gansch ons hert door waere liefd' ontsteken
 van zoo een zoete tael' aen ons te hooren spreken,
 gij geefd door uwe wet een vorstelijk vermaen,
 wij zien nu al verheugd voor onzen vader aen,
 men komt uijt uwe wet den waeren vrede plukken,
 want al dat gij begeird het dient tot ons gelukken,
 gij heeft ons al gered in onzen grooten nood,
 waerom wij al te zaem u minnen tot de dood.

2^{en} burger Lang leefd zijn majesteijt, lange mag hij regieren
 die wilt zijn' onderdaen naer godes wet bestieren,
 wij volgen u gebod het gonne dat gij vraegd
 om dat het ons en u en ook aen god behaegd,
 gij zijt een waeren vorst, gij komt zelve te baenen
 den weg van alle vreugd aen uwe onderdaenen,
 m'hoord al van kleijn tot groot tot uwe welvaart dorst
 en boezemmen met galm, lang leeft den waeren vorst.

- comte gelijk de blijdschap komt geheel het rijk doordringen,
en als een liefdebron tot heijl behoef komt springen,
ons zoete vaderland, door onze komst herleefd,
de zuijver lelie-blom haer weirde spruijten geefd,
men ziet de volkeren met alle de krijgslieden
den wellekom aen ons uijt hert en ziele bieden,
gelukkig vaderland dat men nog erven mag
waer in men leven zal tot onzen lesten dag.
- koning terwijl men op 't krijgsvolk en burgers mag betrouwen,
ik hoop den vrede zal in 't rijk stantvastig houwen,
terwijl wij van elkeen zoo vele liefd' ontfaen
laet ons met alle vreugd in vrede henen gaen.
- duc men voegd ons naer uw wil in 't gon gij komt gebieden,
het zal van onzen kant met minzaemheijd geschieden,
want die rebellig zijn en uwe wet versmaen,
't is rechtveirdig dat zij daer over straf ontfaen,
den marchal neij, die u met valscheijd heeft verraeden
is verwezen ter dood, voor zijne droeve daeden,
de plaetse is bereijd, hij moet volgens de wet
morgen, door 't krijgs-geweir zijn tot den grond verplet.

al binnen, de burgers al d'eene zijde, den koning en edellien al d'andere zijde

Tweeden uijtgang

generael neij met 4 soldaeten en eenen caporal die commande geeft om neij dood te schieten.

- caporal gij weet het marechal als dat gij moet gaen sterven
gister, voor u verraed kwam gij het vonnis erven,
't is daerom dat gij zijt in deze plaets' geleijd
de ur' is naekende, daerom maekt u bereijd,
beveeld uw ziel aen god, hij zal u onderschraegen
en wilt voor u misdaed aen hem vergiff'nis vraegen
wij moeten door de wet volbrengen onze plicht,
maekt u geweir bereijd, verbind hem het gezicht.

neij 'k heb' geen lafhertigheid dat kan mij niet doen schromen,
laet mij vrij het gesicht dat ik de dood zien komen,
'k en wil niet dat men mij het minste voordeel doet,
ik heb'er menig duijst zien zwemmen in hun bloed
die voor zijn majesteijt kwaemen het leven derven,
en heb ik het verdiend, ik wil kloekmoedig sterven
schoon dat ik sterven moet, de dood doet mij geen pijn,
mijn' daeden van den dienst zullen ten tone zijn,
heb ik door een verraed den koning zoo misdreven
ik kwaem den vollen toom aen mijnen wensch te geven
is hier de plaets' bestemd die u de wet gebied,
aenziet uw marechal en hem het hert doorschiet.

caporal g'en wilt niet dat men soud aen u 't gesicht verbinden

neij neen, neen: ik wil de dood aen mij zelve' verswinden
ik bid' u dat ik mag geven commande hier!
dat geheel het peloton geven op mij het vier.

caporal het is u toegestemd, bereijd u om te sterven

neij 'k en wil geen langen tijd op d'aerde meer verwerven.
garde à vous, peloton, portez armes, apprêtez
armes, en joue, ne manque pas, feu ;

terstont de gordijnen toe naer dat de schoten gelost zijn

Derden uijtgang

de maegd rethorika die presenteerd de rechtveirdigheid

rethorika Komt mensch, aenziet den mensch door opgetoogentheid,
wilt hij kloekmoediglijk gaen naer de eeuwigheid,
is met zijn trotsen aert gescheijden uijt het leven,
mogelijk moet hij nu voor godes oordeel beven,
want die door een verraed zijn evenmensch misleijd
zijn straffe is van god hier of hiernaer bereijd.
gij zag den marchal neij d'hersens en 't hert doorschieten

god gaeve dat zijn ziel den hemel mag genieten,
die met een waer berouw uijt deze weireld schrijd,
zijn' ziel' geniet den troost van gods bermhertigheid,
maer, ongelukkig ziet men den dag van heden
door valscheijd of bedrog gods wetten overtreden,
beklaegelijken mensch die toont een blij gelaet
en 't herte is vervuld met fenijn en verraed,
men heeft niet al 't geluk van voor zijn kwaed te sterven,
daerom schrikt ende beeft uijt vreeze van te derven
het alderhoogste goed die voor ons is bereijd,
die men niet erven kan zonder rechtveirdigheid,
daerom laet ons te zaem leven in peijs en vrede
waer meed' dat ik met vreugd ulieden zal ontleden.

Vierden uijtgang

binnen

amandus en constantia uijt, constantinus en fidelia in bijkomste

amandus Schoon dat nu door den vred' den koophandel komt zweven
door hertzeer, men nochtans in droefheijd komt te leven,
en schoon dat de fortuijn aen ons is toegelicht,
men niet bevredigt is als iet op 't herte legt,
men siet de kooplieden die leven met behaegen
en wij en hebben niet, eijlaes! als droeve daegen
omdat de liefde rukt van ons, ons eenig kind
die eijlaes! door de min is van de dood verslijnd,
een weirden man die kwaem aen ons het te ontdekken
dat hij een createur zag uijt het water trekken,
Een toeloop van 't gemeijnd die waeren daer ontrent,
en daer niet een mensch die deze maget kend,
haer kleeren dat zij droeg, haer grootte in haer wezen
was gelijk van ons kind, die is gegaen voor dezen
zoeken naer Constantijn, met eene liefde groet,
eijlaes! eijlaes! zij is verslonden van de dood.

constantia door liefd' heeft zij aen ons gezeijd zoo menig werven,
dat zij met constantijn wilt leven ende sterven,
haer' dood en is aen ons voor vast nog niet bekend,

zij kan door liefde zijn gegaen naer 't regiment,
ik leven nog op hoop' en met een vast betrouwen
van haer vroeg ofte laet met vreugden te aenschouwen,
zegt men dat'er een maegd alzoo verdronken is,
men heeft nochtans daer van geene getuijgenis
dat 't is fidelia, zij kan nog zijn in 't leven,
liefde die is oprecht kan vele wonders geven.

amandus 't is waer, men het bevind, maer het en kan niet zijn
dat zij naer 't slagveld is gegaen bij constantijn,
zouder wel herten zijn of oogen van de vrouwen
die durven 't moord-toneel van 't oorlogs-veld aenschouwen
of het waer eene maegd bezielde met deugdzaamheid,
zij zoude zijn aenrand om de onzuijverheid,
van 't sedert haer vertrek men heeft geen' nieuwicheden,
'k en geloof anders niet of zij is overleden,
alleen door de min die in haer herte leijd,
wij hebben evenwel haer' trouwe noijt ontzeijd,
zoo constantinus leefde en dat hij weer kan komen
hij diende zelf voor ons kind te wezen aengenomen,
maer, 'k en geloove niet als dat ons kind nog leefde.

constantia is 't zoo, dat god haer ziel' d'eeuwige ruste geeft,
tot laev'nis van haer ziel' men moet den armen helpen
dat god, (als't noodig is) zoude haer peijnen stelpen,
wij moeten bannen uijt ons droefheid en verdriet,
en zeggen: god zij lof, dat uwen wil geschied,
Laet ons den koophandel plegen gelijk voor dezen
en haer in ons gebed altijd gedachtig wezen,
dat men in vrede nu leefde met gerustigheid
tot dat de dood ons beijd van deze weireld scheid,

amandus ons pakhuijs is voorzien van alderhande zaeken,
het is onmogelijk den koophandel te staeken,
't is in ons ouden dag een' schoone bezigheid
wanneer dien is gepleegd in de rechtveirdigheid.

constantinus uijt met een handkrukke ende fidelia onbekend met zijnen zak op haeren rugge

constant amandus zijt gegroet en uwe vrouw' beneven,

*amandus en constantia vliegen hem aen den hals te zaemen, sprekende d'eerste reke,
fidelia laet den zak van den rugge vallen, zij gaet ter zijden, leijd de hand op haer voorhoofd,
de elleboog op de posschenie.*

amandus en
constantia alle god! 't is constantijn, die nog is in het leven,

amandus gedoogd als dat ik u omhelze voor mijn kind

constantia uw komste maekt mijn hert van waere vreugd gepijnd.
'k omhels' u uijt den grond mijns herten uijtgelezen.

zij omhelzen hem keer op keer

amandus gij zult hier in ons hujs geëerd zijn en geprezen,
m'ontfangt u voor ons kind met alle minzaemheijd
fidelia u lief is naer de eeuwigheijd,
is het uw' medemaet, dat wij ons gunst beërven?

constantijn Jae vader, zonder hem ik hadde moeten sterven.

fidelia komt naer en vald op haere knien en spreekt

fidelia vader, aenziet u kind, ik ben fidelia
die u vergif'nis vraegd.

amandus Kan 't zijn?

constantia ik peijs van jae

constant ach! hemel! ik beswijk!

constantia ach god, 'k gevoel mij sneven,

fidelia vader en moeder, wilt aen mij vergif'nis geven?

*de ouders nemen elk een hand van fidelia en doen haer opstaen en spreken d'eerste reke
't zaemen*

amandus en
constantia staet op beminde kind, gij heeft ons niet misdaen.

fidelia de liefde dede mij bij mijn beminden gaen.

constant 't en is niet mogelijk, neen, neen, wij zijn bedroogen,

fidelia ben ik de zelve niet, beschouwd mij met uw oogen,

een preuf dat ik u min tot dat ik sterf de dood.
ik heb' u bijgestaen in uwen grooten nood,
ik socht u bij de doon, 'k hoord' u klaegen en kermen
de liefde dede mij u van de dood beschermen,
ik trede door het bloed, liefde mij onderschraegd
ik vond dien die mijn hert en mijn ziele vraegd.

constant ik voel' eijlaes! ik voel' mijn hert door vreugden blaeken,
waerom zoo lang gewacht van u bekend te maeken?
gij heeft mij bijgestaen met vele minzaemheijd,
schoon dat ik leve nog in twijffelachtigheijd;

fidelia beminde moeder, geeft den sleutel van mijn kleeren!
ik wil mijn liefsten zoet nu heden gaen probeeren
dat ik zijn liefste zijn, door hert aen hert geknugt
die hem in doods gevaer op 't slag-veld heeft gezogt.

constantia daer is hem liefste kind, en wilt haest weder wezen,
dat men u nog aenziet gelijk gij was voor dezen.

fidelia gij zult mij aenstonts zien.

binnen

constant ô lief, ô mijn behoed
die zoog' uijt mijne wond' het droef verklonterd bloed
met haeren rooden mond, wat ongehoorde zaeken!
ik zag in al haer doen de waere liefde blaeken,
zij heelde mijne wond' in mijnen nood, eijlaes!
en 'k en wist' anders niet als dat 't een jongman was,
als ik zeijd' dat ik had' een' liefste lief geprezen,
mij dochte wel dat zij veranderde van wezen,
ik zag een ziddering die raekt het hert en bloed
ik zag haer oogen ook als in een traenen-vloed.
als ik sprak van mijn huijs zoo ik zou zijn genezen,
zij zeijde scheidt maer moed ik zal uw leijdsman wezen
zij leijd mij bij een boer, en tot mijn onderstant
zag ik haer dagelijks tot bij mijn ledikant,
en zij als een chirurgijn vermaekte mijne wonden,
de krachten van de min en zijn niet om doorgronden,
zij maekt mijn lijnwaet schoon, zij vrochte met de naeld
en sij heeft aen den boer voor mij de schuld betaeld
en als wanneer de tijd begon te genaeken
zij deed tot mijnder hulpe' een' houten krukke maeken

en gelijk mijne wond' belette om te gaen
zij heeft mijn ranselzak op haeren rug gedaen.

amandus uijtwerksels van de min en zijn niet om doorgronden,
zoo een' geschiedenis' en heeft men noijt bevonden
beschreven bij d'auteurs; uw liefde leefd in 't bloed
en gij gezegend zijt van 't alderhoogste goed.

constantia ik staen gelijk verstomd als ik die reden hooren,
fidelia is voor u, en jij voor haer gebooren,
als damon en thisbe, of pol en virginij
mag gij ver'leken zijn, en 'k zeg u nog daerbij,
uw' liefde die gij heeft malkanderen gezwoeren
dat zij van overlang ten hemel is geschoeren,
waer dat de liefde leefd in de standvastigheid,
god, blijft hun altijd bij met tegenwoordigheid.

constant mijn lief fidelia, was noijt uijt mijn gedachten

fidelia uijt in vrouwenkleeren

fidelia aenziet uw' liefste nu die daegen ende nachten
met liefd' u heeft getroost in alle uw' verzeer,

constant mijn lief gij zijt gedankt, ik zeg' het u duijst keer
ik dank u voor den troost dat ik van u kwam erven,
ik zegge zonder u ik hadde moeten sterven.
gedankt mijn' liefste zoet, gij mij het leven geeft.

fidelia de liefd' in de nateur daer toe bedwongen heeft,
bid dat de hemelen ons liefde zoude schraegen
en in ons trouw verbond christus getuijge vraegen,
op dat men leven mag altijd in vré te zaem,
dat het behaegen mag aen godes hoogen naem.

constantia den dag is nu gestelt, wilt beijd' naer u verlangen
beslissen 't gon' is nut om 't sacrament 't ontfangen.

amandus gaet, en trekt door uw' min altijd gods liefde na.

constant laet ons te zaemen gaen, mijn lief fidelia.

al binnen

Vijfden uijtgang

koning, comte d'arfois, duc d'angouleme, duchesse d'angoulême bij een tafel gezeten vier lijfwachten achter hun, ter zijden eene pagie, fidelia en constantinus in bij komste

- koning Nu heeft de volle vreugd de herten zoo ontsteken,
dat'er niet eenen mensch tot heden is geweken
 van de getrouwigheid, tot mij en tot de wet,
 den vrede en het rijk heeft 't al in rust gezet,
men ziet den haet en nijd uijt d'herten al verzaeken,
men hoord door g'heel het rijk al omme vreugden maeken
 gelijk dat iedereen nu in vermaeken leefd,
 ik wil dat men in 't rijk een vreugde-feeste geefd,
dat 't volk tot mijnder eer en tot hun divertieren
met dank-bewijs aen god den vrede mogen vieren,
 opdat de lelie-blom gecierd in 't zuiver wit
 het waere teeken is dat men den vred' bezit.
- comte men mag een dank-offerhand tot aen den hemel zenden
met hoop' van in de rust hier onze daegen 't eijnden,
 ô zoete vaderland! Waer in men vrede ziet,
 een ieder is verlost van weedom en verdriet,
men ziet de wet gevolgd, de deugd haer openbaeren,
men ziet 't nu al verblijd naer zoo veel droeve jaeren,
 dat men nu ons vermaekt, dat men nu 't rijk doorziet,
 't is vreugd bij kleijn en groot omdat het rust geniet.
- duc Terwijl dat ieder is gerukt uijt het bezwaeren
ik moet een wonder zaak der liefde openbaeren,
 als liefd' en de nateur gewassen zijn te gaer,
 de liefd' een' maget steld in 't droevig doods-gevaer,
fidelia, bezielt met deugd en goede zeden
die was van constantijn door waere min bestreden,
 hun wederzijdschen min die was op 't lest zoo groot,
 dat men getrouwigheid zwoer tot aen de bleeke dood,
kwaemen haer ouders beijd hun liefde te verklaeren,
die om zijn deugdzaamheid terstont te vreden waeren
 dat zij het sacrament van 't houwelijk zoud ontfaen,
 maer in dien tusschentijd, constant kreeg een vermaan
dat hij voor bonapart moeste de waepens draegen,
fidelia vrong haer' hand met weenen ende klaegen.
 zij ging in mannekleers, zij vind hem naer den slag

met zijnen been doorwond die plat ter aerde lag,
ze droeg hem bij een boer en vermaekte zijn wonden,
en zij was dag en nacht omtrent zijn bed' gevonden,
zij hiel haer onbekend in 't droogen zijn getraen,
als hij genezen was zij naer zijn huijs gegaen,
en nu zij zijn getrouwd,

duchesse 't geschieden wonder zaeken,
wanneer de zuijver min twee herten komt te raeken,
't is weerd dat zoo een paer gelukkig zijn op d'aerd,
waer dat de zuijver min zoo lange is bewaerd.

koning de liefd' heeft in een hert' veel krachten en vermogen,
ik wensch dat lieve paer 't aenschouwen voor mijn oogen
voor de getrouwigheid van zoo een vrouwspersoon
verdiend zij voor haer' daed een eerlijken loon,
pagie, gaet uijt mijn naem en wilt de maere draegen
dat ik haer beij te gaer in mijne zaele vraegen,

pagie ik gaen op u gebod met vele minzaemheid

pagie binnen

Koning men zal dat lieve paer zien in getrouwigheid,
men vind van d'ouden tijd nog zulke daed beschreven,
maer nu zal hun bedrijf ons eene preuve geven.

pagie, constant en fidelia uijt

pagie zijn majesteijt, hier is dat jonge lieve paer.

pagie binnen

koning zijt gij fidelia en constantijn komt naer?
is dat uw' bruijd constant, gelijk men komt 't ontleden
die tot op 't oorlogs-veld stelde haer' vrouwe-schreden
met manne-kleeren aen?

constant Jae sire, mijn' tweede ziel
die d'oorzaak' is alleen dat ik het leven hiel,
en zij heeft onbekend door liefd' ende medoogen
al het gestolpen bloed uijt mijne wond gezoogen,

koning van haer' deugdzaeme daed, de zaak is mij verteld

uw liefdens uijtvoering diend door het schrift vermeld.

duchesse fidelia, gij zijt het puijk der jonge vrouwen,
hoe konde gij u hert van angst en schrik weerhouwen
gij steld' u in 't gevaer?

fidelia de liefd' aenziet geen nood,
zoo ik mijn lief niet vond 'k en gaf niet om de dood.

koning lief paer het is genoeg; blijft in liefde verslonden,
zijt gij voor 't altaer gods en voor de wet gebonden?

constant Jae sire, in godes huijs, gister kwaem het geschien.

koning Laet mij van uwe trouw' de waere brieven zien.

amandus ziet sire, daer is 't geschrift, en daer zijn al de stukken

amandus geeft de brieven

koning ik wil die teekenen en mijnen zegel drukken.

den koning teekent en zegeld de brieven, en geeft die weder, staen al op.

koning volherd in uwe deugd; aenziet die, lieve paer,
gij heeft voor uwen loon duijst gulden allegaer
waer meed' dat ik u wensch den voorspoed ende zegen,

comte oeffend uw' min om god, wilt altijd vreugden plegen,

duc vele geluk constant, met uw ' fidelia.

duchesse geluk en zegening wensch ik u vroeg en spa

constant zijn majesteijt, gedankt, gedankt zij al te zaemen,
men mag de blijdsten dag van g'heel ons leven naemen,

fidelia zijn majesteijt, gedankt voor d'eer dat wij ontfaen,

koning volherd in uwe min en wilt in vrede gaen.

koning en gevolg binnen aen d'eene zijde, en constant en fidelia al d'andere

Naer-reden

Aenschouwers die ons stuk door drift kwam bij te wonen,
wij moeten u te zaem met dankbaerheid beloonen,
van d'eer dat wij ontfaen van uw' bijwezentheijd,
't wijl de leerzuchtigheid ons op het schouw-burg leijd,
wij kwaemen stoutelijk ons tot de konste poogen,
geen phaelen goed' en staet, maer 'k bid' u wilt gedoogen
dat wij discipels zijn die persen 't hypokrijn,
die smeeken aen minerv' dat men gered zou zijn
in 't pad tot d'edel-konst, waertoe wij zijn gedreven
dat men de kinders kan volle voldoening' geven,
wij hebben ons gepoogd volgens bekwaemigheid,
en aen u klaer doen zien hoe de rechtveirdigheid
al omme zegenpraeld, gij zag hier gansch verslaegen
die g'heel het fransche rijk deed zuchten ende klaegen,
gij zag de jonge jeugd versmooren in hun bloed,
gij ziet den koning nu die onze ruste voed,
gij zag fidelia, door waere min gedreven
zoeken haer' liefsten zoet met 't gevaer van haer leven,
gij zag de kracht der min, gij zag de deugdzaamheid
dat men u heeft vertoond met vele minzaamheid,
wij aen u uijt'er hert een' weder-liefde langen
met een dank-offerhand, vervuld met liefde-prangen,
gij zijt van ons gedankt dat uw' genegentheijd
ons 't zaemen heeft vereerd met uw' bijwezentheijd,
en gij weird' overheijd, wilt 't dank-bewijs ontfangen
dat de parnassus-schaer voor weder-liefde langen
men blijft tot uwen dienst met toegenegentheijd
tot dat d'appoll's schaer het schouw-burg open spreijd.

Conversion en prose contemporaine

Vangrevelinge a écrit sa pièce en vers et dans un néerlandais du début du XIXe siècle. Le rythme et les rimes l'ont parfois contraint à utiliser des tournures moins courantes ou des mots moins évidents. De plus, la ponctuation est très souvent incomplète.

Vous trouverez dans les pages suivantes une adaptation de la pièce en prose néerlandaise plus contemporaine. J'ai délibérément choisi de conserver au texte une touche du langage utilisé il y a deux cents ans.

J'ai utilisé les explications des mots qui se trouvent dans : Moeyaert Cyriel, [De schrijftaal van de Westhoek in Frankrijk](#), début du XIXe siècle, *De Franse Nederlanden / Les Pays-Bas Français*. 1978, p. 223-236.

Le choix de mots et d'expressions contemporains et l'ajout de ponctuations souvent manquantes constituent parfois des interprétations de ma part qui peuvent, à certains endroits, prêter à discussion. Le lecteur critique peut toutefois toujours se référer à la transcription de la partie précédente.

Je pense que cette conversion en une prose plus contemporaine facilitera la lecture pour le lecteur néerlandophone. Pour moi, c'était également une étape intermédiaire nécessaire pour aboutir à une traduction française.

G. A.

Omzetting in hedendaags proza

Vangrevelinge heeft zijn toneelstuk geschreven in rijm en in een Nederlands van het begin van de negentiende eeuw. Ritme en rijm hebben hem soms gedwongen tot een minder gebruikelijke woordvolgorde of tot een minder voor de hand liggende woordkeuze. Verder is de interpunctie zeer dikwijls onvolledig.

Op de volgende bladzijden kunt u een omzetting lezen van het toneelstuk in meer hedendaags Nederlands proza. Hierbij heb ik er doelbewust voor gekozen om de tekst nog een parfum van het taalgebruik van tweehonderd jaar geleden te laten uitademen.

Ik heb gebruik gemaakt van de woordverklaringen die te vinden zijn in: Moeyaert Cyriel, [De schrijftaal van de Westhoek in Frankrijk](#), begin van de 19e eeuw, *De Franse Nederlanden / Les Pays-Bas Français*. 1978, p. 223-236.

De keuze van hedendaagse woorden en uitdrukkingen en de invulling van vaak ontbrekende interpuncties, vormen soms interpretaties van mijn kant die op bepaalde plaatsen voor discussie vatbaar kunnen zijn. De kritische lezer kan evenwel steeds terugkeren naar de transcriptie uit vorig deel.

Ik denk dat deze omzetting in een hedendaagser proza het lezen gemakkelijker zal maken voor de Nederlandstalige lezer. Voor mij was het ook een noodzakelijke tussenstap om tot een Franse vertaling te komen.

G. A.

Toneelstuk

over de ondergang van Bonaparte en de terugkeer van de deugdelijke en glansrijke christen koning Lodewijk de achttiende van Frankrijk, alsook over de standvastige liefde van Constant en Fidelia.

Door Baptiste Vangrevelinge, rijk in taal

Voor het eerst vertoond door de Parnassus-schaar in Buisscheure.

Personages

Bonaparte

Maarschalk Duroc

Generaal Bertrand

Maarschalk Ney

Wellington

Koning Lodewijk XVIII

Graaf van Artesië

Hertog van Angoulême

Hertogin van Angoulême

Hertog van Berry

Fidelia

Amandus, de vader van Fidelia

Constantia, de moeder van Fidelia

Constant, de geliefde van Fidelia

De Filosoof

Momus

De Maagd Retorika

Burgers van Parijs, Bordeaux en Rijsel

Soldaten

Bode

Korporaal

Champetter

Page

Proloog

Inleidster¹ Toeschouwers, kunstliefhebbers, wij voelen ons verheugd en geëerd door uw aanwezigheid.
In dit toneelstuk zal men u tonen hoe Napoleon Frankrijk moet verlaten en over zee naar het eiland Elba moet varen. Na zijn vertrek zijn de Franse burgers vervuld van vrolijkheid omwille van de komst van de Koning, onze legitieme vader. Hij brengt ons allen rust, droogt onze tranen. Hij bevrijdt ons van druk omdat hij de voorbije tijd uit ons hart bant. Hij vraagt de godin Astrea om de vredesboom te doen herleven waaruit de Leliebloem het voedsel haalt voor het Leven. De glans van het witte vaandel dat ons welzijn brengt zal ervoor zorgen dat we elkaar als broeders vergiffenis schenken. Je zult het allerbeste van de verlossing tot onze redding zien komen en het knappe intellect van de Koninklijke instellingen erkennen.

Op het toneel zult u ook de ware liefde zien van Constant voor zijn geliefde.
Dat is wat u in het eerste deel zult te zien krijgen.

We vragen aan de toeschouwers om niet te letten op foutjes. Wij spelen toneel uit enthousiasme. Wij neigen naar de kunst van de geprezen Apollo, hoewel we inderdaad slechts leerlingen zijn van de rederijkerskamer. Wij smeken om steun, dat Pallas of Minerva ons de hand zou reiken. De geestdrift geeft de moed om dit te wagen. Toeschouwers wees onze bedoelingen indachtig. Onze interesse voor de kunst heeft ons hartstochtelijk gemaakt. Onze geest heeft geprobeerd om ons werk te bevochtigen met het nat uit de Hippocrene bron en door de hulp van Pallas Athene hebben onze hersenen tot ons genoeg dit stuk voortgebracht waarin u het getuigenis zult zien over een waarheid die ons zeer duidelijk beschreven is. In het eerste bedrijf zult u zien hoe Napoleon wanhopig wordt omdat hem voor zijn loon een eiland is voorzien.

We vragen u stilzwijgendheid.

Inleidster af, Momus komt op.

Momus Wie was die kletskaus die hier kwam spreken, die zonder mijn toelating in mijn plaats is gekomen? Zij wil u ons stuk voorstellen, maar ze heeft nog niet de helft, nog geen vierde verteld.
Het eerste wat ik u moet meedelen is dat u verzocht wordt om hier niet te roken. Wie naast een liefdevolle jonge vrouw zit mag niet naar tabak stinken. Het hellevuur mag niet branden terwijl in vele harten een nieuw vuur aanwakert. U zult bij Constant en Fidelia de wederzijdse liefde zien groeien na het penibel vertrek van Napoleon naar het eiland. Constant en Fidelia zullen u hier leren hoe je in eerbaarheid een lief moet aanspreken en haar met grote beleefdheid moet tegemoet gaan, hoe je haar moet knuffelen als je bij haar bent, hoe je over de liefde kunt spreken en haar loven, maar op een manier dat niemand het hoort of je geraakt in moeilijkheden. De helft van de mensen

¹ In het manuscript is de naam niet vermeld. In zijn repliek spreekt Momus over “ze”. Vermoedelijk was de inleidster de Maagd Retorica. Vaak treedt zij op als de beschermvrouwe van het stuk of de vereniging.

zijn immers mijn confraters. Men vindt nu velen die zich moeien met ander-
mans zaken, zodat ik er niet meer kom met mijn stiel. Maar ik vraag u lief en
uit de grond van mijn hart, laat mij alleen de moeial zijn tijdens de vertoning
van het stuk. Ik spreek over alles waarvan ik denk dat het onrechtvaardig is. Al
wat ik hoor of zie dat moet gezwegen zijn, breng ik in het openbaar. Het is
Momus die het ontdekt en ieders eer bevekt. Maar ik durf u zeggen dat er
hier velen zijn die als Momus leven en zich moeien met een anders zaken. De
achterklap is in hun hart gegroeid. Ik vraag iedereen die gekomen is om te ho-
ren en te aanschouwen, om mijn fouten niet te onthouden. Vergeef mij, bid ik
u, als ik u gekwetst heb en als u mij ziet als een leugenaar.

Ik zal bij elk deel alle nieuws vertellen dat ik zie en hoor. Daarom wie met een
meisje vrijt en geen fijne taal hanteert zal in het volgende deel op zijn plaats
gezet worden. Maar u zowel als ik, we hebben allen gebreken. Daarom wil ik
nu over iets anders spreken want ik vrees dat het mij nog leed kan berokke-
nen.

Zo dadelijk zult u Bonaparte zien.

Momus af.

Eerste deel

Eerste scène

Op het toneel: Bonaparte in Fontainebleau samen met maarschalk Duroc, maarschalk Bertrand en vier soldaten.

Bonaparte heeft het nieuws ontvangen dat Maarschalk Marmont Parijs heeft overgegeven waardoor Bonaparte het Keizerrijk Frankrijk en het Koninkrijk Italië moet verlaten en verwezen is naar het eiland Elba dat een omtrek heeft van 125 uren en 13000 inwoners telt.

- Bonaparte Helaas! Een schandvlek doet het bloed woelen in mijn aders, mijn hart beeft, mijn geest is in de war. Maarschalk Marmont overhandigde mij een brief waaruit blijkt dat Parijs niet langer onder mijn bevel staat. Zijn trouw en vriendschap is verdwenen. Hij heeft de hoofdstad overgeleverd aan de koning. Mijn hart beeft en mijn aders stuwen omdat een trouweloze vriend mij dermate heeft verraden.
- Overall schitterde mijn eer, mijn roem was gehuld in zegen en pracht, maar nu is het allemaal vergaan, belommerd door de schaduw van de hoogmoed. Het rad der fortuin verwijderde het erevaan dat wapperde op mijn helm. Geheel Italië waar mijn roem begon vreesde mijn naam en leefde volgens mijn wetten. Nu ben ik verbannen. Mijn militaire glans is vergaan. Ik moet weg uit Frankrijk en naar een eiland gaan. Ik moet mijn hoge positie en alles verlaten. Velen in het rijk zullen me belasteren en haten. Roept het dierbaar mensenbloed dat vergoten is op het slagveld om wraak bij God, waardoor ik nu in dergelijk schandelijk lot terecht kom? Ik zie dat mijn glorie zal vernietigd worden op dat eiland Elba met dertien duizend inwoners. Helaas! Het is voorbij.
- Duroc Zijne Majesteit, ik bid u, verban uw verdriet. Het is op het slagveld waar het oorlogsvuur brandt dat menig deugdzame held opklom tot een hoge positie. Mars heeft u gezegend. U wint het met de wapens. Geloof de leugens niet in die brieven.
- Bonaparte Het is nochtans waar. Ik heb zeer duidelijk vernomen dat de Koning in het rijk is gekomen in Kales en hij is bijna in Parijs.
- Bertrand Ik bid Zijne Majesteit, wees niet bezield met lafhartigheid. Het is het oorlogsgeweld dat u groot gemaakt heeft. Een weldoener moet niet bang zijn voor het gevaar. U kent zeer goed de aard van uw gemoed en door uw trots is veel bloed vergoten.
- Bonaparte Het is waar. Dat kan de oorzaak zijn van moeilijkheden. Ik heb de Oostenrijkse vorst uit Wenen helemaal verslagen zodat ik bijna als een God aanzien werd want ik was de overwinnaar van menige vesting. Ik heb vele helden uitgeleverd aan de wormen toen ik Pruisen en Holland kwam bestormen. Ik gooide hen van de troon en bracht hen in verwarring terwijl de bloeddampen opstegen naar de hemel. Ik wilde overall overwinnaar en bewaker zijn en heb van menige ouders hun kind genomen.

Ik denk dat heel Frankrijk nu tegen mij is en wat ik doe slechts tirannie noemen. Ik heb er vele duizenden in mijn dienst gevraagd die bij nacht op het slagveld hun leven moesten wagen in hagel, sneeuw en ijs. Dat was hun ledikant. Velen stierven er van de kou met het blote zwaard in de hand. Ik heb de jonge jeugd tot vechten aangezet zodat ze het slagveld als executieplaats namen.

Waar moet ik troost gaan zoeken. Ik kan er geen krijgen. De toestand van mijn leger is daarvan de schuld. Ik ben hopeloos en angstig. Ik moet Frankrijk verlaten en naar een eiland varen. Mijn arend is zijn eer verloren, zijn schittering en roem. Hij moet bezwijken voor de witte leliebloem.

Men heeft mij verplicht om naar de haven te gaan. De schepen staan klaar. Men zal het anker lichten. Vaarwel mooi Frankrijk waar ik zo groot was. Mijn glorie heeft zijn schittering verloren en ik ben in nood.

Ik heb koningen verjaagd en verstoten, waardoor ze me de naam gaven van Napoleon de Grote. En nu ben ik niets meer, na al wat ik deed. Ik zal nu een eiland krijgen voor loon. Wie komt mij nu ter hulp in al mijn droevige pijnen. Heel Frankrijk keert me de rug toe. Ik zou gemakkelijk de inlandse oorlog kunnen laten duren, maar ik heb het geluk van Frankrijk als doel. Wees gelukkig zonder mij en neemt op niemand wraak zodat het Franse bloed niet vloeit door mijn schuld.

Bertrand Het is de Alvoorzienigheid die u in de pijn brengt.
We zullen nog tot aan de haven uw redder zijn.

Tweede scène

Op het toneel: vier burgers uit Parijs die zich over het vertrek van Napoleon verheugen en de komst van de koning van Frankrijk.

Een 5ⁿ burger verschijnt later.

1e burger Verheug u burgers, verblijd u allen! Lodewijk achttien, onze legitieme vader komt nu op de troon. Hij zal onze tranen drogen. Als weeskinderen ontvangen wij hem als voogd. Onze weg loopt voortaan over het edel pad der deugd. Hij zal zich als een vader tot zijn kinderen wenden. De zuiver witte vaan zal voor ons het teken zijn dat heel Frankrijk in vrede leeft. We zullen de vreugde van de burgers zien toenemen. De heilige kerk zal alom triomferen.

2^e burger De martelaars op het veld en hun vergoten bloed waren het zoenoffer voor het allerhoogste goed. God hoorde vanuit de hemel ons zuchten en klagen en heeft de geselroede uit Frankrijk verjaagd. Het is zijn barmhartigheid die ons redt uit ons verdriet en die de boosaardige Corsicaan wegrukte uit ons land. God heeft de hovaardigheid van de troon verdreven en er de ootmoedigheid laten plaatsnemen. Burgers triomfeert! Laat ons in vrede leven en zijn wet liefdevol navolgen.

3e burger Ik heb de indruk dat ik alle mensen hoor roepen met één stem die galmt tot in de wolken: Leve Lodewijk achttien en heel uw geslacht, die als een vader rust voor zijn kinderen betracht, die voor ons beroep doet op de Heilige Geest uit de hemel en voor zijn onderdanen zijn leven en bloed wil wagen. Door hem geniet de jonge jeugd volop van de vreugde en ze loven God dat het slagveld voorbij is. Nu zal ieder in rust en vrede kunnen leven en aan het koninklijk huis liefde terugschenken.

4^e burger Nu is het oorlogsvuur ten volle uitgeblust, waardoor Mars en Bellona geweken zijn van onze kust. Ik hoop dat de koning het krijgsloon zal geven aan wie op het slagveld zijn leven heeft gewaagd. Hoewel hij de vrede lief heeft, houdt hij ook van ijver en moed, van wat men door plicht op het slagveld voor zijn koning doet. Zeg allen met mij tot hem die terugkomt in zijn woning: Ik schenk mijn ziel aan God, mijn lichaam aan de Koning.

De 5^e burger komt op en kondigt de komst van de Koning aan.

5^e burger Burgers wees allen verblijd. Ik heb vernomen dat onze Koning reeds in de stad is. Hij nadert zijn troon voor het nuttige rijksbestuur. U zult hem weldra zien. Zijn reisweg is langs hier. Daar komt de waardige man.

De Koning, de hertog van Angoulême, de hertogin van Angoulême, de hertog van Berry, de graaf van Artesië komen op. Daarna ook hun gevolg.

1^e burger Zijne verheven Majesteit, U doet geheel Frankrijk herleven door uw komst.

2^e burger U bent duizend keer welgekomen geliefde roemrijke vader. Uw onderdanen groeten u duizend maal.

3^e burger Wij willen ons tot de dood inspannen tot uw dienst omdat u ons in de nood bent komen onze tranen drogen.

4^e burger Wij begroeten u van harte met gebogen knieën, als weeskinderen ontvangen we u als voogd.

Koning Ik dank u van harte, al mijn burgers bijeen. Mijn hart is vol vreugde omdat ik van u zoveel vriendelijkheid ontvang. Ik zie dat u van me houdt met veel gene- genheid.

Gr. Artesië Wij danken u allen voor uw liefdevolle houding. Uw blijdschap doet ons allen herleven van vreugde.

Her. Angoul. Wij danken u tezamen voor dergelijke blijk van liefde die wij in ons vaderland met vreugde ontvangen.

Hertogin Dank aan allen die ons hun vreugde laten horen. O, geliefde vaderland waarin wij geboren zijn! Mijn geest voelt zich telkens weer aangetrokken tot dit land omdat vaderlandsliefde een natuurlijke drang is.

Koning Ik omhels u van harte, en ik zal u steunen.
Het is tijd dat we vertrekken. Ik verlang hevig om mijn paleis te zien waar ik geboren ben en van waaruit ik door het rebellig volk het rijk heb moeten ver- laten. Ja, laat ons erheen gaan. Het is mijn hartenwens.
God zij geloofd, wij zijn verlost van alle droevige smarten.

Allen af, behalve de burgers.

- 5^e burger Nu komt de tijd van vreugde. Het lijden is gedaan. Nu zal de handel op zee en over land hernemen. Nu zal de fabrikant in grote vreugde leven. Nu zal de werkman brood aan zijn kinders kunnen geven. Nu zal den winkelier weer moed krijgen. Nu zal de landbouwer weer feesten na het werk. In deze vreedestijd kan de voerman langs de grote wegen vermaak in liefde plegen. Nu kan de schipper weer gaan zeilen. Tijdens die ellende lag zijn mast vast als een anker. Nu zal de soldaat na het hakken en kerven verblijd terugkomen van het slagveld om rust te nemen. Bedenk hoe dolgelukkig zo iemand is die lange tijd door mensenbloed heeft gestapt.
- 1^e burger Maar terwijl de Koning nu de troon bestijgt, laten we vanuit onze gemeenschap onze vreugde-stemmen horen. De weerklank van de burgers lijkt me tot in de wolken te klinken. Ze roepen overtuigd: Leve Lodewijk achttien.
- 2^e burger Ja, laat ons samen gaan zien hoe de arbeiders zich vermaken en hoe de kooplui van liefde blaken voor onze Majesteit die ons de vrede geeft en Mars uit ons land heeft verjaagd. Ik denk dat de klokkanken weldra in onze oren klinken terwijl men in de kerk het Te Deum zal zingen, want onze christen vorst wil ook aan God, de hoogste Majesteit, zijn dankbaarheid betonen
- 3^e burger God heeft de hovaardigen van hun stoel verdreven en de ootmoedige heeft hij daarop verheven. Nu is de troon bekleed door het legitieme geslacht, dat voor zijn onderdanen de ware vrede betracht. Zo lang van zijn bloed de wetten komen, zo lang zag men in het rijk in vrede leven. Maar helaas de oude tijd is te betreuren wanneer men het moord-schavot het edel bloed zag besmeuren. Maar nu komt, God zij dank, na het lijden het verblijden. Ik hoop dat de Heer de vorst zal zegenen.
- 4^e burger Maar terwijl ieder zich verblijdt om zijn komst, laat ons samen de vreugde-feesten bekijken. Ik denk dat Astrea, die het rad der fortuin tot ons geluk doet draaien, het vreugdevendel zal zwaaien. We zullen heel het land verheugd en blij zien over de komst van Lodewijk achttien.

Allen af.

Derde scène

Op het toneel: Koning, Hertog, Graaf, Hertogin en gevolg, op den troon achter het tweede gordijn.

- Koning Ik zie mijn vaderland na het onbarmhartig snoeien, ik zie de liefdesboom in zuivere bloei. Ik zien mijn onderdanen besprenkeld met vrede en vreugde. Ik zie hoe men van klein tot groot het pad van de deugd bewandelt. Ik zie hoe omwille van mij de witte vlag wappert. Ik zie de leliebloem van Frankrijk herleven. Ik zie hoe al de burgers liefdevol aan mij gehecht zijn. Zij roepen God zij

geloofd omdat onze waardige Koning leeft. Ik zie hoe de gevangenen hunken naar mijn komst. Ik zie hoe ze hun boeien kwijtraken omwille van mij. Ik zie hoe kanon en mortier waardoor velen stierven nu tot vreugde van het slagveld verdwijnen. Ik zie de gekwetsten in hun lijden, maar ik zal hun trooster zijn als legitieme vader. Een krijgsman die op het slagveld macht en daad heeft betoond verdient het om voor zijn daden beloond te worden. Maar nu God ons uit de kwelling heeft verheven tot de vreugde, moeten wij elkaar alles vergeven als broeders, zonder haat of nijd. Mijn kinderen, denk niet op de verleden tijd. Heeft uw evenmens u vervolgd of misdaan, wil het om godswil uit hart en ziel vergeven. Men zag mijn broers bloed vergieten. Wat een schande! Het was voor ons samen een zoenoffer aan God. God helpt ons uit de ellende, bevrijd ons van plagen en wij moeten tegenover elkaar geen nijd in het hart dragen. Gods barmhartigheid gunt ons zijn genade. Beloon omwille van zijn liefde geen mens met kwaad om kwaad. Ik zal uw vader zijn, ik zal u mijn bijstand geven, maar wil eendrachtig onder mijn wetten leven. Ik houd slechts van welzijn en gebied vrede. Doe niemand iets wat u niet wil dat het u geschiedt.

Graaf Art. Wat u voorhoudt, Zijn verheven Majesteit, is het beste van het welzijn. Het dient om hier te leven in ware eendrachtigheid en gemoedsrust en daardoor het hoogste goed te verkrijgen. Koning Baltazar had goddeloos ontnomen Gods toegewijde pand, wat Salomon deed schromen. Hierom werd hij door de hemel streng beboet zoals hij verdiend had door zijn hardnekkigheid. Nooit kan hij voor deze daad de hand des Heren ontvluchten of ze moesten hem als tweede paus eren. Maar u, Zijne Majesteit, houdt uw kinderen voor wat Christus zelf in het evangelie zegt.

Hertog Ang. Wanneer een vorst voor zijn onderdanen door zijn wetten de weg baant tot het hoogste goed, dan ziet men dat heel het land dat naar welvaart smacht roept Lang leve de ware vorst! U ziet welke vreugde de burgers uiten na onze afwezigheid van zoveel jaren. U ziet hoe het hart van het volk brand van liefde tot ons. O liefste vaderland waarin we geboren zijn, O wat een zoete stem die we overal horen, de zoete burgergalm die ons samen verblijdt. Zij zingen van harte: Leve Lodewijk achtien!

Koning Maar voor het bestuur van het land en de zaken van het hof is het nodig dat we eerst Kamers samenstellen, zodat de burgers in volle klaarheid zien hoe men het land bestuurt om de samenleving eendrachtig te houden, en opdat het vredig zou blijven en opdat doorheen land en stad er weer handel gedreven wordt. Ik wil dat de burgers zich overal verzamelen en de deugdelijkste verstandigen benoemen voor onze Kamers.

Allen af.

Vierde scène

Tweede gordijn dicht. Constant op het toneel.

Constant Hoe minzaam en hoe zoet is mij in het oor geklonken dat heel Frankrijk ontsteekt in liefdevonken. God zij geloofd. Ik ben bevrijd. In plaats van soldaat te zijn, is mijn hoop te ontvangen waar mijn zin op staat: mijn lief Fidelia, die ik dag en nacht altijd in mijn gemoed en in mijn hart draag. Daarvan getuigt mijn liefde. Het verstand is niet de meester van het temperament. Ik houd van de zuiverheid. Mijn liefde is mijn schild en wapen. Hoewel we met onze drang geboren zijn, bemin ik helaas niet onbekommerd. Ik ga met de liefde in strijd tegen de begeerte, omdat ik mijn lief, mijn uitverkorene, in mijn hart draag. Ik hoop stellig dat ze voor mij geboren is. Haar deugdelijkheid trekt me aan en nam mijn liefde.

Fidelia komt op.

Daar komt mijn tweede ziel, daar komt Fidelia.
Mijn lief, ik heb de eer u van harte te groeten.

Fidelia De eer is wel aan mij om u hier te ontmoeten. Ik heb naarstig in mijn bloementuintje gewerkt. Het is voor een meisje een mooie bezigheid. De bloempjes in den tuin, evenals de groene dreven wekken mij tot vreugde, en doen mij helemaal herleven. Ik heb bij mijn werk menig stam met zweet besproeid, die door Gods zegening tot mijn voldoening groeit.

Constant Fidelia, vergeef me dat ik je vertel dat je mijn jeugdig hart met liefde komt bezwaren. De liefde geeft daarvan klare getuigenis dat men van zijn geest zeker geen meester is. Een fakkel van de hartstocht, ontstoken door de natuur, doet de liefde oprecht uit het hart spreken. Geen rust in het hart, geen rust in het bloed, tenzij men wederliefde krijgt van zijn liefste. Van u Fidelia, van u mijn uitverkorene, wens ik een liefdesstraal uit uw hart te horen. Ik bid u, steun mijn hart met uw liefde.

Fidelia Je brengt me helemaal in de war. Hoe is het mogelijk, Constant, het is pas de tweede keer dat ik je ontmoet. Ik wil in eerbaarheid en deugd met u verkeren. Ik weet het, de liefde geeft ons genegenheid.

Constant Daarom, Fidelia, ik zweer je trouw. Kon ik van jouw kant standvastige liefde krijgen.

Fidelia Je weet dat bij een jong meisje de zinnen altijd zwerven. Het is zoals het spreekwoord zegt: Een maagd te jong gevrijd, de zinnen zwerven zonder standvastigheid. Nochtans ik bemin van harte als ik begeerte voel, maar ik zweer niet dat het zal blijven duren. Neem me niet kwalijk, maar ik moet naar huis gaan. Op een andere keer spreken we over de liefde.

Constant Ik wil je leidsman zijn door zuiver liefdevol verlangen. Ik hoop op een ander tijdstip de eer te ontvangen van je aanwezigheid. Schenk mij die gunst en laat ons samen gaan, liefste Fidelia.

Beiden af.

Vijfde scène

*Op het toneel: Amandus en Constantia, ouders van Fidelia
Fidelia komt later op.*

Amandus De tijd is voorbij van zuchten en klagen. De handel zit nu op den triomfwagen. De burger en de boer waren in grote droefheid. Bij ons was de handel helemaal dood. Maar, God zij dank, we beginnen te herleven. De werkman kan nu brood aan zijn kinders geven. Men zag de pakhuizen vol goederen. Niemand kon nog leven zonder schulden te maken. Nu verdienen we weer. We leven nu op hoop. Men ziet de kooplieden nu kopen en verkopen.

Constantia Het is waar, een dag van vreugde doet de tegenslag vergeten. Maar wij waren nog de ergste niet. Ons huisgezin is klein om het te onderhouden, wij hebben maar één kind geboren uit ons huwelijk, en door haar manier van zijn behaagt ze ons beiden. Maar ik moet u zeggen dat ze verliefd is. Ze heeft me in het geheim over haar gevrij gesproken en het schijnt dat haar jong hart door de liefde is aangegrepen.

Amandus Heeft ze niet gezegd voor wie haar jong hart brandt?

Constantia Voor Constant, heeft ze tegen mij gezegd.

Amandus Wel! Voor Constant! Dat is een deugdzame man.

Fidelia komt op

Constantia Daar komt Fidelia. Zij zal voor haar gemoedsrust wel vertellen wie ze begeert.

Fidelia Dag vader en moeder, ik heb zoals u geboden hebt, met veel behagen de nieuwe aankopen in het pakhuis gedragen. Ik wil naarstig uitvoeren wat u gebiedt.

Amandus Mijn kind Fidelia, er wordt aan mij gezegd dat gij in uw jong hart en bloed een passionele verliefdheid hebt voor Constant.

Fidelia Ja vader, vergeef mij, hij heeft mij in alle eerbaarheid zijn liefde verklaard. Maar ik heb geweigerd. Het is niet dat ik hem haat of verfoei, want nadien is mijn liefde toegenomen. Mijn hartstocht is voor mij een bewijs dat zijn hartstocht mijn liefde voedt. Zie hoe uw enig kind hier zijn liefde zit te ontleden. Maar de liefde vraagt niet of de ouders tevreden zijn. Het is een drang van de natuur en het is een geluk als het gebaseerd is op deugdzaamheid. Constant is om zijn deugd en weldaden geprezen en de dienstbaarheid is op zijn gezicht te lezen. Ja, vader, ik houd van hem, en dat om zijn deugdzaamheid en zo dit niet kan, sterf ik in mijn jeugd.

Constantia Amandus, zie hoe zij in eerbaarheid bemint, laat haar in liefde gaan, de liefdetempel binnen.

Amandus God zegene u mijn kind, maar vlucht de dardelheid. Verkeer met Constant in deugd en eerbaarheid. Maar gij zijt nog te jong om te trouwen. Wacht nog een korte tijd en volg de goede zeden. Dat is wat ik u tot slot als ware vader aanraad. We moeten nu samen het huishouden gaan bekijken.

Allen af.

Zesde scène

Op het toneel: Filosoof

Momus komt even later op.

Filosoof Men leest in het Heilig Schrift dat Gods ware dienaar deze is die in hart en ziel Gods heilig woord bewaart, die met de ware geest het wereldse en het vleeselijke bestrijdt. En wie geduldig zijn smart en vervolging lijdt is gezegend van god. Mijn juk is licht om dragen, zegt Christus zelf aan ons. Ik zal onderschragen wie het op zijn schouders legt in nederigheid. Want wat de wereld geeft is allemaal ijdelheid. Beloon het kwade met het goede en neem op niemand wraak.

Momus Mijnheer de filosoof, ik heb u horen preken. Hoewel uw gemoed aan de deugd is gehecht, ik geloof niet dat gij de waarheid zegt. Ik heb er reeds veel zoals u horen vertellen dat men verblijd moet zijn als iemand ons komt sollen of wel bedanken moet voor een schop in 't gat, of daarvoor een beloning geven. Dat is zotte praat. Ik heb van heel mijn leven nooit zottere praat gehoord. Als iemand uw brood zou stelen, zou u hem dan koeken geven? Kom, kom, spreekt zo niet, het is belachelijk. Ze lagen daar zo afgrijselijk op het slagveld, de ene doorschoten door een been, de andere door het lijf. Hebt gij er één onder hen, na al die zware klappen, horen zijn dankbaarheid bewijzen in zijn pijn, aan Bonaparte die er de oorzaak van was. Ik heb geen zotter geklets gehoord van heel mijn leven.

Filosoof God neemt de ene mens om er de ander mee te plagen. Wanneer een tiran het mensdom zo verdrukt, kiest Hij de hoogste rechtvaardigheid voor die geselroede. Maar nu is God verzoend, hij is van ons verdreven. Wij moeten nu tezamen als broeders leven. Het is nu reeds tien maanden dat de koning, het legitieme bloed ons regeert met honingzoete wetten.

Momus a, a, ik heb nu verstaan: men zegt dat Bonaparte voor zijn verdiende loon kan aan zijn achterste krabben. Wat zegt gij daarvan? Zijn het leugens of is het waar?

Filosoof Ik heb nog nooit van mijn leven zo'n kletskaus gehoord. Gij kunt alleen maar gekscheren.

Momus Mijnheer de filosoof, 't is best dat ik vertrek. We komen niet overeen.

Momus af.

Filosoof Indien men overal ootmoedig was geweest, zou het overal aangenaam zijn. Maar aan wie ons toneel aandachtig volgt zal ik nu vertellen wat er zal gebeuren in het tweede deel. Helaas! Wat een tegenspoed! Een droefheid die onze gemeenten overspoelt. Nu de Koning op zijn troon zit komt een bode hem het

droevige nieuws brengen dat Napoleon teruggekeerd is van Elba en toegekomen is in het departement van de Var. Onze achtbare Koning is afgereisd naar Rijsel waar hij twee dagen verblijft. Dat is wat ge zult zien, op vraag van jong en oud, Constant zal ook zijn minnelachten brengen.

Filosoof af.

Tweede deel

Eerste scène

Op het toneel: Koning, Hertog van Angoulême, Hertogin van Angoulême, Graaf van Artesië, Hertog van Berry, Maarschalk Ney.

Een bode komt later op.

Koning Als in een huisgezin zullen we allen samen leven in vrede en vreugde. Ik zal als uw vader redder zijn in alle nood, opdat mijn onderdanen met veel vriendelijkheid mijn wetten zouden steunen. De Alvoorzienigheid heeft ons hier teruggeroepen in ons lieve vaderland. Daarom hoop ik dat twisten, haat en nijd en tweedracht door de verenigde vrede nu volledig zullen begraven zijn. Ik wil de rechtvaardigheid ten volle doen erkennen en wie mijn wetten schendt straf doen ontvangen.

Graaf Een gezag voerende vorst zal wel moeten toezien dat het onkruid niet opnieuw wortel schiet in het rijk. Hoewel u zich met menslievendheid tot het volk richt, kan geen mens de grond van alle harten kennen.

Hertog Ang. Men vindt rebellerend volk hier en in alle landen, die altijd gaan met vuur en brandende lonten in de hand, die proberen om het bestuur naar hun hand te draaien en hun venijn in de gemeenten te zaaien.

Maars. Ney Het is waar, maar nu hecht niemand daar geloof aan. Iedereen weet maar al te goed wat hij geleden heeft. Iedereen die leeft houdt van de vrede. In land en stad ziet men niets als vreugde.

Bode komt op.

Bode Lofwaardige Majesteit, vergeef me dat ik u kom mededelen dat Napoleon terugkomt. De burgers van Cannes hebben dit feit vastgesteld. Ze zagen hem in de haven zijn zeilen strijken. Hij is toegekomen in het departement van de Var.

Bode af.

Koning Wat moeten we nu doen voor onze bescherming? Ongelukkig Frankrijk waarin we geboren zijn! We moeten eerst en vooral proberen te vernemen wat de burgers denken, of zij mij gezind zijn. Ik wil publiekelijk zien of niemand van mij houdt, voor het verraad de vrede zou beletten. Daarop moeten we overal toezien en opletten. Daarom, Hertog van Angoulême, gelieve naar Toulouse te gaan en langs de weg te horen hoe het volk erover denkt. En u, Hertogin, gelieve snel naar Bordeaux te vertrekken en probeer daar zoveel mogelijk te ontdekken, het geheim van de burger en van de soldaat, of ze mij goed gezind zijn of als ik word gehaat. Wil men in het vaderland in rust en vrede leven, dan moet men openlijk tonen dat men mij is toegewijd.

Bode komt op.

Bode Lofwaardige Majesteit, ik kom met een bewijs mededelen dat Bonaparte Parijs nadert

Bode af.

Koning Was dat de vreugdevolle stem die wij bij de terugkeer hoorden?
Ik moet naar Rijsel gaan, het departement van het noorden. En u Berry, Ney, ga met spoed naar het leger. We moeten zien of we het rijk voorgoed moeten verlaten. Wil iedereen zijn bevel opvolgen en mij zijn liefde laten blijken. Laat ons tezamen gaan. Beklagenswaardig Frankrijk!

Allen af.

Tweede scène

Op het toneel: Bonaparte en Generaal Bertrand

Bonaparte Nu blijkt mijn heilzame vindingrijkheid die men niet verwacht had. Ik zal mijn vijanden mijn macht tonen. Ik ben voor 's Konings Bloed uit Frankrijk gekomen. Nu wil ik mij daarvoor met geweld gaan wreken. Ik heb de indruk dat er nog veel soldaten zijn die me gunstig zijn en mij door genegenheid nog als Keizer zien, die hun trouw aan mij zullen tonen. Ik zweer dat ik hen rijkelijk zal belonen.

Bertrand Ik zweer u trouw of het zou in grote nood moeten zijn. Voor u, zijn Majesteit, zal ik vechten tot de dood.

Bonaparte Van een soldaat die op het slagveld zijn leven op het spel zet, dient de naam voor eeuwig in het ereboek geschreven. Maak u nu klaar om naar de slag te gaan. Als het moment nadert moet er niet veel meer beraden worden.

Beiden af.

Derde scène

Op het toneel: Hertogin van Angoulême met vier burgers van Bordeaux.

Hertogin Wat een hartzeer, wat een verdriet baren mij die wrede tijden! Ach! welke vervolging moeten wij heden lijden. Het oorlogsvuur is nog niet ten volle geblust of men ziet deze vrede reeds haten en de heilzame rust verstoren. Ik zie de soldaten en tot mijn pijn keren ze me de rug toe in plaats van op te staan.²

1°burger Wij houden van het koningschap dat ons zijn liefde biedt, maar bidden dat door u Bordeaux geen leed geschiedt.

² In het manuscript ontbreken hier enkele regels, namelijk de laatste zinnen van de Hertogin en de eerste van de eerste burger. Het geheel blijft evenwel verstaanbaar.

- 2° burger Wij zouden graag voor u de wapens van de koning dragen, maar misschien zullen we daardoor onze narigheid vergroten. Maar ik hoop dat we het ware vreugdevaandel zullen ontvangen als de ogen van de strijdmacht opengaan.
- 3° burger Mevrouw, huil niet langer, God zal onze trooster zijn wanneer de hoogmoedigheid zijn hoogtepunt heeft bereikt. Want wie het hoogste zweeft met zo een trots gemoed, zal zeker en vast weer moeten dalen.
- 4° burger Zelfs Diocletianus en Nero, zo verheven door hun tirannie, kwamen in droefheid te leven. Wie van zijn evenmens de rust en vrede schendt, zal zeker droevig eindigen.
- Hertogin Vaarwel, mijn vrienden allemaal, maar bidt de Heer der heren, dat ik tot mijn geluk en het uwe mag wederkeren.
- Allen af.*

Vierde scène

Op het toneel: Koning, Hertog van Berry, met vier burgers van Rijsel.

- Koning Mijn waarde burgers, u kent mij als uw Koning. Ik zoek mijn rust in dit departement. Welk een ongelukkig bericht hoorden we over deze tegenspoed! Vanuit het departement van het noorden waar ik nu ben, wil ik mijn onderdanen beminnen en helpen.
- 1^e burger Wat een geluk voor ons de eer te ontvangen van onze Koning hier als vader te zien komen. Wij zijn allen vervuld van blijdschap en vreugde. Zijne Majesteit, wij wensen allen dat Rijsel de hoofdstad mocht zijn van het rijk.
- 2de burger Helaas! veel Frans bloed is met ondeugd beladen. De liefde draagt een masker en het land is vol verraad. Maar ik hoop dat we weldra de ware rust zullen ontvangen zodra men het verstand van zijn blinddoek bevrijdt.
- 3de burger Welk een vreugde zou het voor ons zijn zo wij erop mochten betrouwen van onze Koning hier in onze stad te houden. Indien men u kon redden, Lofwaardige Majesteit, zijn wij tot aan de dood tot uwe dienst bereid.
- 4de burger Zoals Abraham in zijn tent de engelen uit de hemel heeft ontvangen, die hij genegen was met een liefdevol gemoed en vriendelijkheid, zo zijn wij tot u, Lofwaardige Majesteit. Wij zien u allen als vader en hoeder van de eendracht en als voeder van de rust van uw burgers.
- Koning Kinders, stop je verdriet. Ik moet voor een tijd van u gescheiden zijn. Ik ga van hier naar Gent, maar ik hoop spoedig terug te keren. Als een ware vorst zal ik u helpen uit de pijn.
- Hert. Berry Ik wil uw leidsman zijn, Lofwaardige Majesteit, en mijn trouw oefenen tot de dood mij scheidt.

Koning Mijn lieve burgers, blijft mij altijd genegen en tracht om u onder elkaar altijd te gedragen in liefde en minzaamheid. Dat is het wat de vrede voedt. Ik hoop binnenkort terug te keren voor goed.

Allen af.

Vijfde scène

Op het toneel: Bonaparte, generaal Bertrand, Maarschalk Ney en vier soldaten.

Bonaparte Nu zal ik mijn wraak ten volle uitvoeren en de lastertongen snoeren van wie tegen mij is. Nu zal ik met geweld en kloekmoedig iedereen die mijn vijand is verdrinken in zijn bloed. Ik zal de roem van de overwinning in mijn vaandels zetten. Wie mij hindert zal ik verpletteren. Ik wil met het zwaard eer verwerken, dat heel Europa beeft voor mijn naam. Op het slagveld zullen de kogels been en gewricht doorkerven en het kanon zal brullen als donderslagen. Zonder genade zal alles vernietigd worden door het machtig oorlogsvuur. Van wie voor mij op het slagveld zijn leven op het spel zet, zal de naam in het boek van glorie worden geschreven. Ik wil dat tot pronk van mijn daden, doorheen heel Europa mijn arend zou gekend zijn en in luister staan. Ik heb door het geweer de naam van Keizer gekregen en ik wil die bewaren tot ik sterf. Daarom, wie op het slagveld zijn trouw toont zal voor zijn dienst heel eerbaar worden beloond.

Ney Ik zal als generaal mijn krijgsvolk zo gebieden dat er niet één vijand aan mijn macht zal ontsnappen. Ik zal met vernuft het leger zo goed besturen dat geen enkele soldaat vlam noch vuur vreest, maar dat de vijand beeft als ze ons ontmoeten. Ik zal dan hun vergoten bloed betreden met de voeten en met mijn armen mijn daden tonen. Het gekerm van de vijanden zal tot de wolken gaan.

Bertrand Ik wil ook manhaftige daden betonen door mijn handen als ik de vijand zal overvallen tot uw eer. Ik wil hen die u haten als stof ter aarde slaan. Mijn hart verlangt om naar de slag te gaan. Ik zal u een bewijs geven van mijn trouw en ik stel voor u, als het nodig is, mijn leven op het spel. Gij zijt mijn Keizer en ik uw Generaal. Ik wil de lauweren oogsten door het bloedig staal.

Bonaparte Voor wij op het slagveld het oorlogsvuur doen blaken, moeten we nu snel alles gereed maken. We hebben volk nodig om naar de slag te gaan. Ik wil een aanmaning sturen doorheen heel het rijk: iedereen die hier is willen komen wonen moet het zwaard in de hand nemen om mij te helpen, zelfs kreupelen en gebrekkigen, voor niemand genade. Ik wil ze allen verzameld zien in het oorlogsvuur. Ook die van het vrijkorps naast de jongeren moeten met het zwaard in de hand op het slagveld hun leven wagen. Ik wil dat iedereen onder mijn bevel staat, dat men de lauwerkrans tot mijn glorie ziet. De jongeren moeten nu ook samenkomen die door de loting bij de reserve waren. Weldra zal ook de Garde Nationale worden gevraagd. Ik wil dat het rijk met het zwaard wordt onderschraagd. Als iedereen zich getrouw inzet tot mijn dienst zal men mij overal als overwinnaar kennen. Dat iedereen mij straks in mijn dienst vergezelt of ik zal hen volgens de wet dwingen met geweld.

- Ney Er moet ook aan de burgers en de boeren om paarden gevraagd worden voor de ruitery en om de kanonnen te trekken. Als we alles klaar hebben voor de strijd, dat de vijand dan schudt en beeft voor ons leger.
- Bertrand Hoewel ook de Hollanders, Russen en Pruisen komen en ook de Engelsen komen over water, we kunnen met onze macht hen tezamen trotseren en met het oorlogsvuur alles te gronde slaan. Ik zou veel liever sterven met het zwaard in de hand dan ik door de nood mijn vorst zou moeten derven. Wanneer ik naar de strijd ga is mijn ijver zo groot dat ik een van de twee wil: de overwinning of de dood.
- Bonaparte Ik zeg nog eens, het is tijd, wil alles in gereedheid brengen voor de vijand aankomt. Dat iedereen zijn plicht doet in wat ik heb bevolen en wie zijn ijver toont zal ervoor beloond worden.

Allen af.

Zesde scène

Op het toneel: Constant en Fidelia.

Amandus en Constantia en een champetter komen later op.

- Constant Mijn lief Fidelia, ik moet aan u uitleggen dat ik met het zwaard van de liefde ben bestreden. Sedert ik de eer had van uw aanwezigheid is mijn hart is zo beziel met genegenheid tot u Fidelia, dat ik u dag en nacht altijd in mijn gedachten en in mijn hart draag. Gij weet, het is de hartstocht die het liefdesstaal slijpt waarmee een jeugdig hart geraakt tot zegepraal als hij met eer en deugd zijn liefste komt te winnen door standvastige hoop. Mijn lief Fidelia, ik zeg je openhartig, ik ben verliefd op u. Het is alleen God die mijn liefde kent.
- Fidelia Het is nog niet lang geleden dat we elkaar hebben gesproken. Het ligt in onze natuur, toen je de laatste keer jouw liefde hebt verklaard, heeft het de hartstocht voedsel gegeven. Ik heb geloofd wat je vertelde. Door de groeiende liefde heb ik je in mijn hart bewaard. Uit jouw woorden blijkt dat je me neemt voor je lief. Ik ken je als de persoon aan wiens hart mijn jeugdig hart verenigd wil zijn omdat je door jouw liefde uw angsten overwon. Ik zag in jouw gelaat een ware liefdebron. Als deugd en liefde beiden verenigd, tezamen wonen, verzonken in een hart, kan een minnaar slechts tonen dat hij oprecht bemint zonder geveins. Men ziet dat zijn woorden gepaard gaan met zijn liefde. Daarom wil ik je oprecht mijn liefde te kennen geven. Constant, gij zijt in mijn hart geschreven. Ik noem je mijn tweede ziel.
- Constant O, hoe liefvallig! Ik wil uw minnaar zijn tot de dood ons scheidt. Ik vraag uw hand om te trouwen, om eeuwig u te beminnen, en om door de echtelijke staat voor altijd vreugde te winnen. Laat ons verbond nu met uw ouders gaan bespreken.

Fidelia Ik heb hen onlangs op de hoogte gebracht. Als liefde samen met deugd een hart omvatten, is dat voor hen meer waard dan alle rijke schatten. As ik door ware liefde heb verteld waarover het ging en naar wie mijn hart verlangt, waren ze tevreden, omdat je bedeed zijt met deugd en goede zeden. Want elke sterveling dient te worden beklagd als in schijnbare deugd de liefde een masker draagt. Ik wil eeuwig het pad der deugd bewandelen. Alleen de zuivere liefde is de grond van mijn liefde voor jou.

Constant Mijn lieve Fidelia, de wederzijdse liefde zal altijd duren. Jouw liefde maakt dat ik me nu gelukkig noem.

Amandus en Constantia komen op.

Mijn lief Fidelia, kijk uw ouders komen.

Amandus Wel, Fidelia, gij zijt lang weggebleven.

Fidelia Vader, vergeef mij. Maar ik zal de waarheid zeggen. Ik heb mijn lief Constant, aan wie mijn hart verbonden is, hier op dit plein tegengekomen. Ik ben uw enig kind, ik moet u mijn dankbaarheid bewijzen, dat gij mij in deugd en zedigheid hebt opgevoed. Ik zal voor u mijn gebeden opdragen aan God, als dank voor uw inzet om mijn driftmatigheid te snoeien zoals u hebt gedaan. Door uw opvoeding hebt u me op de ware weg gezet en me geleerd tot geneugte van mijn ziel voor eeuwig God te beminnen en hier met eerbaarheid mijn kost te winnen. Daarom bemin ik u als mijn waardevolste pand, maar ik bid u, stem toe dat ik zou trouwen met Constant. Door wederzijdse liefde gedreven, mijn hart wil in het zijne zijn en zijn hart wil in het mijne leven. Zo jullie, mijn lieve ouders, onze trouw niet belet, zal ik u altijd gedenken in mijn gebed.

Constantia Uw liefde is voor ons duidelijk. Uit uw beider eerlijke woorden kunnen we het oordeel vellen dat de liefde blaakt van beide kanten.

Constant Dat is hetgeen mij doet vragen om in de echtelijke band met uw Fidelia te leven en te sterven. Ik smeed u met ootmoed, geef mij die gunst.

Constantia Ik zeg van mijn kant dat het goed is.

Amandus Dat God uit de hemel aan u zijn zegen moge zenden. Tracht in de echtelijke staat de liefde te vermeerderen, en onderhoud altijd hetgeen ik u heb geleerd. Indien God u enige smart of pijn toestuurt, moet gij in uw situatie altijd geduldig zijn. En als gij wilt dat God uw liefde zou ter wille zijn, dan moet ge zijn heilig woord in uw hart dragen. Strijd tegen de geest van de hovaardigheid en de rechtvaardigheid moet in uw hart leven en geef nooit een vals oordeel over uw medemens. Dat is wat ik vraag, volg mijn woorden op en ik wens u van harte veel geluk tezamen.

Fidelia Constant, nu zal de stam van onze liefde bloeien.

Constant Mijn lief, laat mij uw hand met liefdetranen besproeien. Nu zwemt mijn hart en ziel in het midden van de vreugde. Nu maakt de liefde een bron van onze jonge jeugd.
Er is maar een zaak waarvoor ik bang ben en het is dat de tiran in Parijs gekomen is. Hij wil de jonge mannen verplichten door de wet, en ik ben helaas in de reserve gezet.

Fidelia Wat je vertelt maakt me bang. Maar ik hoop dat God de Heer ons daarvan zal bewaren. Voor hij verder gaat met zijn gruweldaden zullen de machten hem uit Frankrijk slaan. Men heeft van zijn kant al genoeg verdriet ervaren. Hij heeft veel bloed vergoten van de jonge jeugd en in Frankrijk veel droefenis verwekt.

De champetter komt op.

Champetter Kijk, hier is een brief die komt van den prefect. Ik moet mij aan de wet houden. Het opschrift is gesteld op de naam van Constant. Bekijk de inhoud.

Champetter af.

Constant valt in de armen van Fidelia en laat de brief uit zijn hand vallen. Amandus helpt hem rechtstaan.

Constant Ik voel mijn hart beven.

Fidelia Mijn liefste Constant, het gaat niet om het leven. Vader, doorlees de brief, zodat wij het allemaal verstaan.

Constant Napoleon vraagt mij. Ik moet naar het leger gaan.

Amandus Het is geen zekerheid. Laat ons de brief bekijken.

Constant Ik voel mijn hart slaan en het bloed in mijn aders stromen.

Constant gaat naar Amandus en zegt

Constant Doorlees hem, dat men samen daarvan de inhoud ziet. Als mijn lot zo is, dat Gods wil geschiedt.

Amandus leest de brief

Amandus Op bevel van de wet moet gij binnen twee dagen naar uw regiment gaan en bloed en leven wagen.

Amandus smijt de brief weg. Fidelia valt in de armen van Constant.

Fidelia Ik leef en sterf met u. Ik zal u nooit verlaten.

Constant Ik moet voor Napoleon recht naar de vleesbank gaan.

Fidelia Je gaat niet zonder mij.

Constantia Mijn kind, staak al uw klagen. De droefheid in ons hart is niet te verdragen. Gij zijt ons enig kind, de vrucht van ons huwelijk. Als jij ons verlaat, sterven we van verdriet.

Fidelia Vlucht Constant, vlucht! Gij ziet onze liefdesband.

Constant Ik mag vluchten waar ik wil, ik zal worden gevangen, in een duister kot met ijzeren kettingen aan. Niet iedereen sterft door het zwaard. God zal me steunen en als de strijd afgelopen is zal ik verheugd weerkeren. Mijn hart zegt 'Blijf hier', maar ik vrees grote pijn. Adieu, mijn lief, ik ga.

Fidelia Wat hoor ik, Constant? Ik sterf, helaas, ik sterf. Mijn hart barst van pijn.

Zij valt in de armen van haar ouders.

Constant De droefheid schijnt de geest uit haar mond te jagen.

Amandus Constantia, we moeten haar wat op bed leggen tot ze weer bij bewustzijn komt.

*Ze dragen haar van het toneel. Daar kleedt ze zich onmiddellijk in mannenkleren.
Constant alleen op het toneel.*

Constant Ach God! wat een gevoel, mijn bloed is al omgeroerd, mijn hart is gescheurd. Ik wil haar trouw zijn, mijn hart kan haar niet missen. Ach God! wat wil ik doen: O Ja! sterven. Maar als ik uit de armen van mijn lief wordt gerukt, blijft zij alleen, helaas! en ik in het kot verdrukt.

Amandus komt op.

Hoe is het met mijn lief?

Amandus Zij is nog in leven, en zij wil met geweld zich op reis begeven naar uw regiment, want zij zwemt in tranen.

Constant Ach God! Amandus, ach! wat dient er nu gedaan? Ik voel van de ene kant mijn hart door liefde gebonden. Ik ben aan de andere kant met een vrees bevangen indien ik als deserteur gevangen wordt, schiet men mij door den kop. Daarom, geef mij uw raad.

Amandus Wij sterven allemaal van droefheid en rouw. Op het oorlogsveld men kan nog het leven houden. Doe wat je wil. Mijn kind is voor u.

Constant Amandus, 't is genoeg, ik zeg u adieu.

Constant af. Amandus alleen.

Amandus Ik voel mijn geest beangstigd, met een doorstoken hart. Ik zie twee geliefden nu vervuld met spanning in het hart. Ik zie Fidelia verdrinken in het verdriet, de vrucht van onze familie, de vrucht van onze trouw. Ze weent niet zonder ons, haar lijden is ons lijden. En onze grootste pijn is dat we haar Constant niet kunnen bevrijden van het bloedig oorlogsvuur omdat hun beide harten aanengeschaakeld zijn. Ik zie hem als mijn kind. Als hij kan terugkeren zullen we alle drie vol vreugde zijn. O zoete echtverbintenis! O aangename trouw! Ach, moge het God gelieven dat dit nog zou geschieden. Ik zal aan Fidelia deze zaken voorstellen en dat ze moet hopen dat weldra het moment nadert van zijn wederkeren nadat hij zijn tijd volbracht heeft en dat ze dan voor God het Sacrament zullen ontvangen.

Amandus af.

Zevende scène

Op het toneel: Fidelia in mannenklederen

Fidelia Ach God! Ach mijn God! Mijn trooster en behoeder, zonder dat vader en moeder het weten vertrek ik, maar weet niet waarheen. Ik heb geen rust, noch

dag , noch nacht. Mijn lieve Constant is altijd in mijn gedacht. De liefde heeft onze harten aan elkaar verbonden. Neen, neen, ik zal niet rusten voor ik hem heb gevonden. Ik vertrek met grote ijver in mannenkieren. Als ik hem niet vind, wil ik alleen de dood. Ik bid u, Goede God, wil me vergeven wat ik door deze daad heb misdaan aan mijn ouders. Ik ga in Gods genade. De liefde leidt me daartoe. Ik vrees het oorlogsvuur niet. Ik ga naar het regiment.

Fidelia af.

Achtste scène

Op het toneel: Momus. De Filosoof komt later op.

Momus Wat zegt je daar nu van? De meisjes worden zot. Er gaat er nu een naar het leger om een man te krijgen. Het zou een schoon soldaatje zijn. Ah, het is een mooi kind. Maar ik denk dat ik de oorzaak ken. Ze is bang. Want als een lief meisje door de liefde in het verdriet raakt, als ze geen vrijer krijgt, ze zou haar muts scheuren. En als Fidelia niet bij Constant raakt, zal ze zo dwaas zijn om soldaat te zijn. Men zegt dat zij haar lief zuivere liefde toedraagt. Ik versta dat niet en zal het terstond vragen. Hé Filosoof, kom hier.

De Filosoof komt op.

Mijnheer, ik groet u. Ik ben hier over iets verbaasd, dat ik u vragen moet. Doorlees eens uw boek, doorsnuffel de bladen goed, en wil me eens de grond van de liefde uitleggen.

Filosoof Van de liefde, Momus, hoe jij mij die uitleg vraagt! Het is nodig dat elke mens die in zijn hart draagt. De waarheid in de mond, en de liefde in het hart geschreven, die doen de mens altijd in rust en vrede leven. En iemand die in zijn hart een valse liefde draagt, zal hier, of in het hiernamaals door God worden geplaagd.

Momus Ja, ik versta het, het wordt armoede of verdoemenis als men zijn lief beuzelpraatjes vertelt. Als men begint te vrijen is het niet steeds voor altijd. Men mag niet zeggen mijn allerliefste zoet, mijn liefste suikerdoos, mijn engeltje, mijn liefje, jouw wangetjes zijn zo zoet als onze kattenpoes. Zou het zonde zijn als men op die manier plezier maakt, als het pappotje van het meisje door geen stoten kraakt? Er zijn jonge mannen die wel tien liefjes hebben als ze naar het bal gaan. Ze leren wel hun lessen om in eerbaarheid veel vreugde te ontvangen. Moeten wij daarvoor naar de hel gaan? Het zou te verstaan zijn bij geile lust of uitgesproken valsheid of dat het meisje haar pappotje gebroken had. Maar als de zaken gaan in deugd en eerbaarheid, als men in geen kamertjes of hoekjes vrijt, zijn die zaken aanvaardbaar. Maar nu zijn het droevige plagen. De vrijerij is voorbij, want Bonaparte komt vragen. Die zoete minnaars moeten soldaat zijn en hun liefjes achterlaten in de pijn. Mijnheer de Filosoof, ik stel voor dat terwijl het volk weg is, dat we proberen te trouwen. We kunnen kiezen uit heel de hoop.

Filosoof Momus, gij spreekt zo bot. Lees liever, mijn vriend, en bid de goede God opdat de vijand wordt verjaagd en verstoten, en dat het onschuldig bloed zo niet wordt vergoten.

Gij zult Napoleon aan het hoofd zien aankomen. Hij wil met zijn macht alles ten gronde slaan. En ook Wellington met de andere mogendheden. Ach God, er zal onder hen met macht worden gestreden.

Momus Ik zal vluchten, Filosoof, vooraleer ik ben gevat, of voor ik vanhen nog krijg een schot in 't gat.

Momus af.

Filosoof Maar men zal de tiran met al zijn macht zien vellen en hij wil in zijn plaats nog zijn zoon aanstellen. Maar dat baat allemaal niet, hij moet nu weg voor goed. En onze koning komt, het legitime bloed. Fidelia onherkenbaar, zal haar be-minde vinden en met een doek zijn wonden verbinden, en Maarschalk Ney zal met smart en pijn voor zijn verraad gevangen zijn.

Filosoof af.

Derde deel

Eerste scène

Op het toneel: Napoleon die vertrekt naar het leger met zijn officieren Bertrand en Ney, met hun gevolg.

- Bonaparte Ik heb de indruk dat we de vijand naderen. Blijf me trouw en span u in de strijd in zoals vroeger.
- Ney Wij gaan ze tegemoet. Door ons manhaftig doen zal onze victorie van schitteren tot uw eer.
- Bertrand Courage kinderen, en geef geen moed verloren zodat men de vijanden kan in hun bloed versmoren.
- Bonaparte Kinders, maakt u klaar, vecht met kloekmoedigheid!
- Allen samen Wij vechten tot de dood voor zijne Majesteit!

Tweede scène

Op het toneel: Wellington met zijn officieren en geallieerde troepen aan de rechter zijde. Hij spreekt terwijl hij gaat.

- Wellington Dat iedereen met moed zijn leven wage, zodat men de ware vorst aan Frankrijk kan geven. Let goed op dat we de overwinning halen, dat de kracht van onze wapens voor Frankrijk zegepraalt! Daar komt Napoleon. Tiran, u mag nu beven.

Bonaparte langs de linker zijde met de zijnen, spreekt Wellington aan.

- Bonaparte Ik zal mij tot de dood aan niemand overgeven.

Ze vechten. Generaal Ney wordt gevangen genomen.

Bonaparte, die de slag verloren heeft, vlucht weg.

De medestanders van de Koning gaan weg met hun gevangenen en Generaal Ney, al roepende "Viva, Louis den achttienden".

De doden en de gekwetsten blijven liggen.

Derde scène

Fidelia komt op in mannenklederen en aanschouwt de doden. Al sprekende zoekt ze naar haar lief Constant. Zij vindt hem met een been doorschoten. Zij verbindt zijn wonden met haar halsdoek.

Fidelia Ach God! Wat moordtoneel dat mij doet schrikken. Mijn lieve Constant zwemt zeker in zijn bloed. Helaas! Ik vind hem niet. Wie zal mijn tranen stelpen?

Constant Ach God! Ik moet hier sterven, als niemand mij komt helpen.

Fidelia Ach hemel! Wat hoor ik? Ik zie daar op de grond mogelijks mijn lief die dodelijk is gewond. Ik wil zijn trooster zijn.

Constant Ach! Achtbare jongeman, sta mij bij in de nood, wil mij behulpzaam zijn. Mijn been is doorwond, zodat ik niet kan gaan.

Fidelia Courage, mijn vriend, ik zal u bijstaan.

Zij verbindt zijn wonden met haar halsdoek en leidt hem weg al sprekende.

Fidelia Ik zal u in uw nood altijd behulpzaam zijn. Kom, doe u best, ga mee, men zal u doen genezen.

Beiden af.

Vierde scène

Op het toneel: Filosoof. Momus komt later op.

Filosoof Nu merkt men duidelijk de rechtvaardigheid van God, die de grote hoogmoedigheid plat neerwerpt. Men zag hier een moordtoneel dat betreurenswaardig is. Omwille van de eerezucht van een mens hebben velen het met de dood moeten bekopen. Zijn glans is vergaan. Hij is verjaagd van de troon. Ik hoop dat allen die overleden zijn, de martelkroon zullen krijgen en in het hemelrijk de naam des Heer loven.

Momus Mijnheer de Filosoof, ik kom u groeten. Hebt ge daar die aardige vertoning gezien, ze vlogen door de beschieting met hun kont omhoog. Ik ben gevluht, goede vriend, ik dacht wel, sakkerloot, dat ze in hun gevecht niet met gebraden appelen schoten. Want met het eerste salvo vielen er velen neer. De ene was geraakt in het hoofd, de andere in het gat. En Bonapartes achterste sloot op geen twee duimen. Zijn kroon is van zijn hoofd, men gaat zijn arend pluimen. Zijn leger is gedeeltelijk verjaagd en verslonden. Hij kan nu over zee gaan kakken tegen de wind. Maar met de oorlog en al die droevige zaken zullen de meisjes uiteindelijk zonder vrijers raken. Mijnheer de Filosoof, maak je dadelijk klaar, we gaan nu met de meisjes vrijen dat het kraakt.

Filosoof Momus, gij zijt verblind, hoe kunt ge zo praten? Gij spreekt als iemand die door zijn goede God is verlaten. Weet dat het vuil najagen van geile dartelheid zo menig arme ziel in de duivels klauwen leidt. Een goede christen mens moet zich aan de deugd hechten en de lust van het vlees zo veel hij kan bevechten. Thomas à Kempis geeft de mens een mooie waarschuwing. Hij zegt: wie het gevaar mint, zal er in vergaan. De wereld komt wellicht de jeugd verdoven.

Momus Mijnheer, is men verplicht van dat allemaal te geloven? Ik geloof dat maar voor de helft en dat is genoeg voor mijn part. De helft van de jongelui hebben

zo een aard. De dubbelhartigheid komt op veel plaatsen blijken. De wereld is vervuld met vele handelwijzen. Zo ik een lief vond zo rechtvaardig als gij, vast en zeker zou ze voor mij zijn. Ik vertrek meteen en zoek er een naar mijn wens.

Momus af.

Filosoof Men ziet wel dat men mensen vindt van alle slag. Iemand die zijn evenmens vervolgt met smart en pijn, zal zeker vroeg of laat gestraft zijn. U zult zien, Bonaparte die er zoveel deed sneuvelen, moet zich tegen zijn zin naar Rochefort begeven. Hij wil dat zijn zoon nog als Keizer het gezag zal voeren, maar niemand luistert naar hem. Zijn doen is vruchteloos. Ge zult Bonaparte al wendend en zuchtend recht naar Rochefort zien vluchten. Heel Europa haat en versmaadt hem nu. Hij denkt van over zee naar Amerika te gaan.

Vijfde scène

Bonaparte vlucht naar Parijs, dan naar Rochefort. Hij stelt zijn zoon voor als Napoleon de tweede.

Op het toneel: Bonaparte, Bertrand en 4 soldaten.

Bonaparte Welk een droevige tegenslag zie ik nu voor mijn ogen. De slag moet vervloekt zijn, dat ik zo ben bedrogen. Nu ben ik van mijn rijk en van mijn eer ontbloot. Koos ik een van die twee, ik was veel liever dood. Mijn hoop is nu vergaan. Waar kom ik terecht? Neen, neen, ik wens hier niet langer meer te leven. Ik weet niet wat ik doe, ik en weet niet waar ik ben. Ik zal naar een land gaan waar niemand mij kent. Ik voel mijn hart beziel met dodelijke angsten. Ik zal opgesloten zijn. Ik ben helaas gevangen. Ik heb mijn broers in een koninklijk ambt gesteld. Nu zijn ze niets meer. Helaas! Ik ben beschaamd. Adieu, waardige vrouw. Adieu waardige zoon. Maar voor ik vertrek, beveel ik aan u de kroon. Ik wil dat hij uit het volk een ware liefdebron voortbrengt en dat men hem kent als de tweede Napoleon.

Bertrand Mijn bloed woelt in mijn aders, ik voel mijn hart springen van schrik, die dreigt de geest uit mijn mond te dringen. Ik heb me in de slag ingespannen met kloeke moed. Ik trad zonder schrik door het dierbaar mensenbloed. Ik nam geen acht op klagen en zuchten. En na zo een geweld moeten wij helaas vluchten! Van een machtig vorst, gij zijt tot niets gebracht, een schande voor u en mij, en voor geheel uw geslacht.

Bonaparte Ik wil mezelf afmaken, dat maakt me niet bang. O neen, ik wil terstond naar Amerika varen. Ik was een keizer, en nu ben ik niets. Neen, neen, ik vrees geen dood, dat men mijn hart doorschiet. Ik wens dat de vijand mij in stukken had gekapt, dan zou men nu niet op die manier mijn eer ontrukken. Ik zie mijn eer en faam gesmeten op den grond, ik wens dat de wrede dood mij verpletterde terstond. Ik leef en ik ben dood, ontrukkt van mijn macht. Ik wens dat er een bal door mijn borst had gevlogen. Ik heb er menige duizenden verslagen

en vernield, en nu moet ik wensen dat ik dood was. En mijn maarschalk Ney zit gevangen, vol zuchten, en ik in ballingschap, niet wetende waar vluchten. In geheel Europa is er voor mij niet de minste genade. Volg mij, wij gaan samen recht naar Amerika.

Bertrand Wij zijn hier op de vlucht. Eer dat wij gegrepen zijn, is het best dat wij vlug inschepen, als het kan, en naar Amerika gaan. We zijn hier op het strand. Daar bij de kaai ligt een schip van Engeland. Maar het zijn uw vijanden.

Bonaparte Al kost het nu mijn leven, ik wil me wanhopig in hun handen geven. Kom, laat ons samen gaan. Ik geef mij in hun macht. Ik wens dat ik terstond ter dood gebracht werd.

Bertrand Ik verlaat u niet. Als we de glans van onze eer moeten derven en hier leven in schande, is het veel beter te sterven. Ga waar het u belieft. Ik zal uw gezetel zijn. Daar ligt een Engels schip, Bellerophon genaamd.

Beiden af.

Zesde scène

Op het toneel: de maagd Retorica die de rechtvaardigheid presenteert.

Retorica Gezegend zij God, het ongeschapen wezen, dat dient geëerd, geloofd, aanbeden en geprezen te worden. Behoed uw kinderen van de wanhoop. Wij vragen steun van uw barmhartigheid. U hebt de geselroede verjaagd en verdreven, waardoor hij zonder glans in wanhoop komt te leven. Iemand die wanhopig leeft, heeft geen zaligheid, zoals de Schrift ons duidelijk voorhoudt betreffende Judas, de mens die begraven lag, volledig verteerd door onrust. Besef dat men dit enkel door eigen zonden verdient. Loof en bid uw God met grote dankbaarheid. Hij reikte ons de hand van de rechtvaardigheid. Maar nu hij is verzoend. Wie zijn evenmens van harte kan vergeven, kan in vrede leven. Geen kwaad blijft ongestraft, geen deugden onbeloond. Daarom gedraag u rechtvaardig als christen mens. Helaas, betreurenswaardig! Men vindt er nu zo velen die van hun evenmens de eer en faam stelen. Wil u gehecht zijn aan de deugd en de vrede, volg dan wat de Koning u door het evangelie zegt: Bemint elkaar om God, heb de medemens nu lief. Anders wacht u de straf van Gods rechtvaardigheid. Probeer de liefde in het hart te voeden door middel van een bestendige vrede. U zult de vrucht ontvangen van Christus dierbaar bloed. U hebt gezien hoe Bonaparte het bloed der jeugd deed vloeien. Het is de rechtvaardige hand van God die hem is komen uitroeien. Hij vaart naar Sint-Helena op het schip Northumberland door de orders van de wet en zonder tegenstand. Kom mens, doorgrond de mens die er zoveel door hoogmoedigheid is komen plagen en nu door de hand van God is geslagen. Draag elkaar liefde toe en leef in minzaamheid of anders schud en beef voor Gods rechtvaardigheid.

Retorica af.

Zevende scène

Op het toneel: 4 burgers van Parijs.

De Koning, de Graaf van Artesië, de Hertog van Angoulême, de Hertogin van Angoulême komen later op.

- 1e burger Nu mag men verheugd zijn, nu het rijk in vrede is. De koning is weergekeerd met hulp van de mogendheden. Bonaparte is aan de kant gezet en zijn leger is te niet. Daarom ziet men in het rijk veel triomf. We zullen hem weldra zien, hij moet alhier passeren.
- 2^e burger De naam van Bourbon, die zal nu triomferen. Ik hoop dat Bonaparte nu voor goed is gevelde. Hij is door de mogendheden zijn geweld ontnomen. De onrust is te niet. Wij zullen allen herleven en aan de ware vorst liefde voor liefde geven.
- 3^e burger Als hij langs hier reist om naar het paleis te gaan, dan denk ik dat hij binnenkort moet aankomen. Ik verlang om hem te zien uit de grond van mijn hart. Daar komt Lodewijk achttien, daar komt ons ware vader.

De Koning en zijn familie komen op.

- 4^e burger Ach hemel! wat een vreugde voel ik in mijn geest! Uw komst, O Sire, verheugt ons allen van klein tot groot. U bent duizendmaal welkom, O Koning, hoogverheven! De hemel zal aan u zijn plechtige zegen geven.
- Koning Verblijd u samen met mij. Wij zijn uit het verdriet. Ik wens dat geheel mijn rijk in volle vreugd geniet. De vijand van de vrede is nu voor goed te niet. Er is geen venijnig zaad meer dat kan wortel schieten.
- Hertog Ik denk dat alle harten met vreugde vervuld zijn, hoewel de oorlog veel bloed heeft gekost.
- Hertogin Door het machtig leger hebben we het vaderland teruggekregen waarin we hopen te leven en te sterven. Als we in vrede ware rust kunnen ontvangen, dan vergeven we van harte aan wie ons heeft misdaan.
- Graaf Burgers, gij toont dat ge uit genegeheid naar ons toe komt. De wederzijdse liefde zal bewijzen dat geheel Frankrijk zonder valse schijn en met een oprecht hart ons zal genegen zijn.
- Koning Maar het wordt tijd. Laat ons onze weg verderzetten naar het paleis, waar we allen van houden.
- Graaf We schikken ons naar uw wil. We verlangen om rust te ontvangen. Laat ons met volle vreugde nu allen tesamen gaan.

Allen af behalve de burgers.

- 1^e burger We mogen er samen vast en zeker op betrouwen dat we nu de vrede in Frankrijk zullen houden, dat de haat en nijd ten volle is geblust. Gelukkig wie nu zijn brood kan eten in de rust.

- 2^e burger Het is voor de tweede maal dat wij de vreugde smaken. Men heeft voor de laatste keer het oorlogsvuur zagen blaken. En al Bonapartes manschappen zijn verbijsterd en hij is ingescheept om over zee te gaan.
- 3^e burger Ik hoop dat de handel weldra weer zal opbloeien. Men vreest geen verraad meer gelijk men zag voordien. De trouw is nu gesteld op onzen ware vorst die dorst naar de welvaart van onze gemeenten. Als hij ziet dat het rijk ter zijner ere in vrede is en dat men de overheden liefde toedraagt, zal hij als een ware vader tot onze dienst zijn en ons in nood redden van de pijn.
- 4^e burger We hebben allen reden om blij te zijn nu de Hemel ons onze vorst heeft teruggegeven en dat hij tot ons en wij tot hem zijn gedreven. Men ziet nu openbaar het geluk van Frankrijk. Iedereen zal met vreugde zijn wetten naleven. Hij zal eendracht brengen onder de burgers. Laat ons tezamen gaan. Ge zult de eer zien die al de burgers aan hun Koning bieden.

Allen af.

Achtste scène

Op het toneel: Constant ligt op een bed gezet achter het tweede gordijn die een boerenwoning voorstelt.

Fidelia komt even later op en verzorgt zijn wonden en leid hem mee naar haar ouders.

Constant Ach god! mijn achtbare boer kwam mij te kennen geven dat Napoleon uit het Franse rijk is gedreven, waardoor ik in vrijheid wordt gesteld. Ik moet hier echter blijven door mijn verwonding. Maar ik hoop weldra mijn liefste lief te zien. God zij geloofd, ik ben bijna van mijn kwetsuur genezen. Een jonge man verzorgt dagelijks mijn pijn. Ik moet hem in mijn gebed eeuwig dankbaar zijn. Hoe kan een vreemde mens zoveel liefde tonen? Hij weet nochtans dat ik hem niet kan belonen.

Fidelia komt op.

Daar komt die jongeling.

Fidelia Hoe gaat het nu soldaat?

Constant Ik voel mij bijna hersteld, mijn allerliefste maat. Maar jongeman, zeg waarmee kan ik u tevreden stellen? U hebt mij bijgestaan in al mijn pijnen en nu ben ik bijna bekwaam om naar huis te gaan.

Fidelia Ik wil u op weg helpen en steunen tot bij u thuis.

Constant Ach! kon ik het genoeg hebben om mijn Fidelia te zien, die ik in mijn hart draag.

Fidelia vooraan, aan het volk.

Fidelia Ach God! hij bemint mij nog! Wat heeft hij daar gezegd? Het schijnt dat hij mij nog dag en nacht in zijn hart draagt. En hij blijft in het mijne, gelijk het was voordien, zo dat twee zielen nu door liefde één lichaam zijn. Hij opent voor

mij zijn hart met tranen van oprechte genegenheid. Ik wil met hem recht naar mijn ouders gaan zonder dat hij weet wie ik ben.

Zij keert weer naar zijn bed en neemt in het voorbijgaan een kruk die achter het proscenium staat.

Fidelia Wel hoe? Fidelia...hebt gij een lief?

Constant Jongeman, zij is nooit een uur uit mijn gedachten. Ik was van plan om met haar in de echtelijke staat te treden toen ik de brief ontving dat ik soldaat moest zijn. Ach hemel! kon ik haar nog voor mijn dood aanschouwen.

Fidelia Courage soldaat, ik zal u gezelschap houden. We gaan uw been omwinden met een doek. Probeer met de kruk of u niet kunt gaan. Schep moed, doe maar uw best, we gaan naar uw contreien. Van tijd tot tijd zullen we wat rusten langs de baan. Betrouw op Gods genade. Kom. Neem de kruk in uw hand. Verlaat deze boerderij en dit droevig ledikant.

Constant Jongeman, mijn geest kan uw gunst niet inschatten, maar helaas, ik ben verlegen waarmee ik de boer moet betalen. Hij heeft zijn barmhartigheid aan mij betoond. Het is passend dat hij beloond wordt voor ik vertrek. Maar ik heb geen geld wat me bang maakt. En waarmee zal ik helaas op mijn reis leven?

Fidelia Soldaat, stel je gerust, en wees niet meer verlegen. Ik heb de boer voor u betaald en voldaan. Tracht maar zo veel u kan om met mij te gaan reizen, en denk niet op verdriet, noch op schulden.

Constant Wat ben ik u schuldig voor uw hulp tot nu?

Fidelia Soldaat, bid gij voor mij, ik zal het doen voor u. Uw pijnen zijn verminderd, u mag uw verdriet stelpen. Kom, geef mij uw arm opdat ik u kan helpen.

Zij helpt hem uit zijn bed en spreekt

Fidelia Neem nu de kruk vast. Probeer eens om te staan.

Constant Ach! jongeman, wat geluk, ik geloof dat ik kan gaan. Mijn lichaam is nog hier, mijn geest is ver voorop, is bij Fidelia, mijn lief, mijn uitverkorene.

Fidelia vooraan aan het volk

Fidelia Wat hoor ik uit zijn mond? Zijn liefde blijft standvastig. De wederliefde doet mijn hart zo fel slaan. Hij kan niet leven zonder mij, en ik niet zonder hem. Maar zou ik mij nog niet te kenen geven aan hem? O ja, ik aanzie hem als mijn bruidegom. Maar helaas, ik durf niet tot ik bij mijn ouders kom. Neen. Ik houd mij onbekend, gelijk ik deed tot nu. Ik wil op weg zijn hulp en trooster zijn.

Zij gaat bij Constant en leid hem bij de arm en neemt de kruk onder de andere arm.

Fidelia Soldaat, geef mij uw arm. Wij gaan met minzaamheid.

Constant De hemel zal u lonen voor uw barmhartigheid.

Beiden af.

Negende scène

Momus op het toneel. De Filosoof komt later op.

Momus Als men de wereld ziet en wat er gebeurt, men zou waarlijk verlangen om het af te bollen. U zag dat meisje daar zo proper en net. Haar hart sloeg tok, tok, gelijk het achterste van een mus. Het liefdesleed is zwaar. Ah 't zijn beproefde plagen. Hoe kan dat lieve kind dat zo lang verdragen dat zij zich aan Constant niet bekend maakt terwijl het liefdesvuur zo erg op haar hart blaakt. Ik weet niet of dat ooit door hartzeer gebeurt, dat ze door een liefdeskwelling haar broekje besmeurt. Ik ben daarover versteld. Ik ga weer om advies bij onze Filosoof. Hij is verduiveld wijs. Hé, Filosoof, kom hier.

De Filosoof komt op en spreekt.

Filosoof Wel Momus, wat scheelt er?

Momus Het is omdat u het geheim van de vrouwen zou ontleden.

Filosoof Ik heb in mijn leven nooit zottere klap gehoord. Wilt u uw leven lang doorgaan met uw prullen? Tracht eerst jezelf te beheersen en te kennen voor u de eer en faam van een ander komt schenden. Want wie zichzelf kent en zijn driften snoeit, zal niet in de problemen komen met zijn evenmens. Maar, ongelukkig-lijk, vind men er nu veel die zonder schrik of schroom met hun tong stelen. De eer en het credit, ah, 't is afgrijselijk! En ze veroorzaken daarbij nog vele slechte huwelijken. Ze maken dat zelfs bij vrienden de vriendschap stukgaat. Verban de achterklap. En denk eraan te sterven volgens Christus wetten als u zijn vriend wilt zijn.

Momus Ik zeg dat de mensen daar allemaal mee gediend zijn als men in een huis gaat en men naar nieuws vraagt en als men daar dan wat kan uiteenzetten over de meisjes, over vrijen in een hoek of grijpen bij de knie. Ze lachen met open mond. De boer zegt 'Kom erbij' en dan spreekt men over iedereen, al wat men te weten komt. Daarvoor krijgt men zijn buik vol pap te eten. Voor een liter wijn vertel ik aan Klaas of Joos of Piet dat gij een schoelje zijt. Nochtans inzake eerbaarheid vindt men nauwelijks uws gelijke. En ge zijt zo wijs als de ezels van Mardijk. Mijnheer, indien ik uw advies volgde had ik sinds lang geen kleren meer aan mijn gat.

Filosoof Het is ongelukkig voor u als u daarmee wilt leven. U zult voor al uw kwaad eens rekening moeten afleggen. Weet dat u sterven moet. Maak u daarvoor gereed.

Momus Hola, ik ben nog jong, ik heb nog al de tijd. Maar ik zou waarlijk nog kunnen bedrogen uit komen. Ik wil me als christen mens inspannen voor de deugd.

Momus af.

Filosoof De verdorvenheid van de mens geeft een getuigenis, prediken baat niet als er geen geloof is. Het is nochtans God alleen die de plagen van ons afweert, die Bonaparte uit Frankrijk heeft doen jagen, zoals u gezien hebt, tot blijdschap van allen. Nu is het de ware vorst, nu is het Lodewijk achttien. Gelijk u hier

zult zien, zal hij met al zijn edellieden aan zijn onderdanen een ware liefde bieden. Hij spreekt ons samen aan met grote minzaamheid. De wetten die hij geeft zijn een en al zoetheid.

Filosoof af.

Vierde deel

Eerste scène

Op het toneel: de Koning, de Graaf van Artesië, de Hertog van Angoulême, de Hertogin van Angoulême, de Hertog van Berry, vier soldaten. Twee burgers van Parijs komen later op.

Koning Men mag een dankoffer opdragen ten hemel dat we het einde zien van onze droevige dagen. Iedereen in het rijk zal nu ware rust ontvangen. De burger zal opstaan uit het graf van zijn verdriet. De vrede is voor ziel en lichaam van hoge waarde. God hoort vanuit de hemel het zuchten van deze aarde. Tot onze hulp steekt hij zijn barmhartige hand uit waardoor men vrede ziet in geheel het Franse land. Ik moet hier als vader en als behoeder van de eendracht tonen dat ik de voeder in nood ben van zij die helaas, ellendig zijn verdrukt, die door de oorlog hun middelen zijn ontruikt. Moge er weer handel gedreven worden doorheen het rijk en mogen alle handelaars en landslieden weer kunnen leven. Ik wens dat ik mijn vaderland kan zien in herstelde rust en dat we onze dagen kunnen eindigen zonder te zijn gekweld door hartzeer of verdriet.

Graaf Dat is wat wij wensen. Wij zagen helaas zo veel duizenden mensen die gestorven zijn in het midden van hun jeugd, wat iedereen verdrietig maakt. Het is nuttig dat de vrede zou bewaard blijven onder ons. De koningen in het rond zijn ons gunstig gezind. Zij wensen ook zoals wij in rust te leven. Men vindt geen enkele monarch zonder vreedzaam gemoed, zodat we op onze kust geen vijand moeten vrezen.

Hertog Gij ziet de liefdesbron der burgers nu vloeien, en met hete tranen de wetten van de Koning besproeien. Als de trouw van uw onderdanen zo groot is, moeten wij de gemeenschap beminnen en steunen. U zult uw wetten zien eren en respecteren en uw verdiende lof tot op het hoogste niveau zien vermeerderen, zodat men in Frankrijk door de menslievendheid slechts ware minzaamheid zal aanschouwen.

Koning Men mag nu wel met recht, mijn rijk gelukkig noemen, maar ik wens in mijn hof nog burgers te zien komen. We zagen hun opwelling van liefde voor ons allen, we hoorden overal een nectar-zoet geluid: 'Lang leve Lodewijk achttien, die ons bevrijdt van de plagen'. Ik wil hun nu tonen wat ik in mijn hart draag tegenover mijn onderdanen. Ik wil hier mijn hart openen en hun eerlijk zeggen wat ik begeer.

Hertog Lofwaardige Majesteit, ik zal een bode zenden naar de burgers van de stad, dat zij ze terstond komen naar het hof.

Hertog af.

Koning Ik wil dat alle mensen in vrede zouden zijn. Dat is mijn hartenwens. Men kan met zoetigheid alle harten winnen, maar ik wil dat de samenleving elkaar zou beminnen.

Hertog komt terug op.

Hertog Lofwaardige Majesteit, de bode laat weten dat u hen aanstonds met liefde zult zien aankomen.

Twee burgers uit Parijs komen op.

Burgers Zijn waardige Majesteit, wij komen met verlangen tot u. We zijn in ons hart begeesterd om uw wet na te volgen.

Koning We leven nu in vrede. Ik wil dat iedereen nu elkaar vergeeft. Wees nu als broeders tezamen. Leef allen in vrede. Ban uit uw gemoed de tijd die u voor heden hebt volbracht in tweedracht en verdriet. Ik wil dat u elkaar nu als goede vrienden ziet. Ik wil dat u de vervolging, haat en smart vergeet en dat u tegenover elkaar liefde in het hart draagt.

Waar de haat en de nijd nog in het hart geprent is, daar is het dat God op de eerste plaats zijn straffen zendt. U zag het onschuldig bloed door de vervolging vloeien. U zag een vader in rouw zijn kind met tranen besproeien. U zag de oorlog en hoorde niets als gekerm. U zag de kinderen genomen worden uit de armen van de ouders. U hoorde in de stad en op het land niets als klagen en zuchten. U zag onder elkaar geen menslievendheid. U zag de burgers in wanhoop. U zag de landslieden overladen met plagen. U zag hoe men hen graan en vee en allerlei waardevols vroeg.

Nu ziet u de vrede door Gods barmhartigheid. Draag daarom tot elkaar menslievendheid. Om nu voortaan in rust en liefde te leven moeten we elkaar van harte alles vergeven. Ik wil dat men een wet zal verkondigen doorheen het rijk, dat de deserteurs die tot hun leed in de gevangenis zitten, in vrijheid worden gezet. Dat zij, die in het onbekende op de vlucht zijn, naar huis komen. De verlofbrieven zullen gegeven worden zodat zij verlost zijn van lijden en pijn. En betreffende de matrozen die de zeeën bevaren zal men tot hun genoegen de wetten verkondigen dat ze in volle vrijheid worden gesteld. Ik wil dat ze me aanzien met volle minzaamheid. De vrede onder ons, de vrede aan alle mensen, dat is wat ik vraag en van harte wens. Burgers, ik zeg u tot slot, als u verkeerde zaken verwekt, bedenk dat u mijn wraak gezamenlijk op u trekt.

1^e burger We voelen heel ons hart door ware liefde ontstoken door zo'n zoete taal tegen ons te horen spreken. U geeft door uw wet een vorstelijke vermaning. We zien u allen verheugd voor onze vader aan. Uit uw wet is de ware vrede te plukken, want al wat u wil dient voor ons geluk. U hebt ons allen gered in onze grote nood. Daarom beminnen we u allen tot de dood.

2^e burger Lang leve Zijne Majesteit! Hij die zijn onderdanen naar Gods wet wil besturen moge lang regeren. Wij volgen uw gebod, datgene wat u vraagt, omdat het aan ons en aan u en ook aan God behaagt. Gij zijt een ware vorst, gij baant zelf de weg van alle vreugde voor uw onderdanen. We horen dat klein tot groot naar uw welvaart dorst en uitgalmt: "Lang leve de ware vorst!"

Graaf Nu de blijdschap geheel het rijk doordringt en als een liefdesbron voor ons welzijn ontspringt, nu ons zoete vaderland door onze komst herleeft en de zuivere leliebloem ontspruit, ziet men het volk en de krijgslieden ons uit hart

en ziel welkom heten. We krijgen terug een gelukkig vaderland waarin we zullen leven tot onze laatste dag.

Koning Terwijl we het krijgsvolk en de burgers mogen betrouwen, hoop ik dat de vrede in het rijk standvastig zal blijven. Terwijl we van iedereen zoveel liefde ontvangen, laat ons vreugdevol heengaan.

Hertog We zullen ons schikken naar uw wil in datgene wat u gebiedt. We zullen dat van onze kant met minzaamheid doen, want voor zij die rebelleren en uw wet versmaden is het rechtvaardig dat ze daarvoor straf ontvangen. Maarschalk Ney die u met valsheid heeft verraden is ter dood veroordeeld voor zijn ellendige daden. De plaats is klaargemaakt. Hij moet morgen volgens de wet door de krijgsmacht neergeveld worden.

Allen verlaten het toneel; de burgers langs de ene kant en de Koning en de edellieden langs de andere kant.

Tweede scène

Op het toneel: Maarschalk Ney, vier soldaten en een korporaal die bevel moet geven om Ney dood te schieten.

Korporaal U weet het Maarschalk dat u moet sterven. Gisteren hebt u het vonnis gekregen voor uw verraad. Daarom werd u naar deze plaats geleid. Het uur nadert. Daarom maak u klaar. Beveel uw ziel aan God. Hij zal u steunen en vraag Hem vergiffenis voor uw misdaad. Wij moeten volgens de wet onze plicht volbrengen. Maak uw geweren klaar. Verbind hem het gezicht.

Ney Ik ben niet lafhartig, ik heb geen vrees. Laat mijn gezicht vrij dat ik de dood zie komen. Ik wil niet dat men mij een gunst verleent. Ik heb er vele duizenden zien zwemmen in hun bloed die voor zijn majesteit het leven kwamen derven. En heb ik het verdiend, ik wil kloekmoedig sterven. Hoewel ik moet sterven, de dood doet mij geen pijn. Mijn daden zullen nu blijken. Heb ik door verraad de koning zo misdaan, dan deed ik dat om mijn wens de vrije loop te laten. Is dit hier de voorziene plaats volgens de wet? Aanzie uw Maarschalk en schiet hem door het hart.

Korporaal U wilt niet dat men uw gezicht afbindt?

Ney Neen, neen, Ik wil mezelf de dood toedienen. Ik bid u, mag ik hier het commando geven? Dat geheel het peloton op mij vuurt!

Korporaal Het is ingewilligd. Maak u klaar om te sterven.

Ney Ik wil geen lange tijd meer krijgen op de aarde.
Garde à vous, peloton, portez armes, apprêtez armes, en joue, ne manque pas, feu !

Nadat de schoten gelost zijn gaan de gordijnen onmiddellijk dicht.

Derde scène

Op het toneel de Maagd Rethorika die de rechtvaardigheid presenteert.

Rethorika Kom mens, aanziet de mens door opgetogenheid als hij kloekmoedig naar de eeuwigheid wil gaan. Wie met een trotse aard sterft moet mogelijks voor Gods oordeel beven, want voor wie door verraad zijn evenmens misleidt, is de straf van God hier of in het hiernamaals bereid. U zag Maarschalk Ney de hersens en het hart doorschieten. God geve dat zijn ziel de hemel mag genieten. Van wie met een waar berouw uit deze wereld schrijdt zal de ziel genieten van de troost van Gods barmhartigheid. Maar ongelukkig ziet men de dag van heden door valsheid of bedrog Gods wetten overtreden. Het is een beklagenswaardige mens die een blij gelaat toont met een hart vervuld van venijn en verraad. Niet iedereen heeft het geluk van te sterven voor hij zondigt. Daarom schrik en beef uit vrees van het allerhoogste goed dat voor ons bereid is en dat men niet kan verwerven zonder rechtvaardigheid, te derven. Laat ons tezamen leven in vrede en rust, waarover ik u met vreugde zal vertellen.

Retorika af.

Vierde scène

Op het toneel: Amandus en Constantia. Constant en Fidelia komen later op.

Amandus Het is mooi dat nu door de vrede de koophandel weer opveert. Nochtans leven we door hartzeeer in verdriet. En hoewel het lot ons nu gunstig is, is men niet tevreden als er iets op het hart ligt. Men ziet de handelaars die leven met voldoening. Maar wij kennen helaas niets als droevige dagen omdat de liefde ons enig kind van ons heeft weggerukt. Omwille van de liefde is ze door de dood verslonden. Een respectabele man is aan ons komen vertellen dat hij een lichaam uit het water zag trekken. Er was daar een toeloop van mensen en niemand kende dat meisje. De kleren die ze droeg, haar grootte van gestalte was zoals van ons kind, die voordien uit liefde gaan zoeken was naar Constant. Helaas, helaas, ze is verslonden door de dood.

Constantia Ze heeft zo dikwijls aan ons gezegd dat ze uit liefde met Constant wilde leven en sterven. Het staat nog niet vast dat ze dood is. Ze kan uit liefde naar het regiment gegaan zijn. Ik leef nog in hoop en met een vast vertrouwen om haar vroeg of laat met vreugde te aanschouwen. Ook al zegt en dat er een meisje verdronken is, er is nog geen bewijs dat dit Fidelia is. Ze kan nog in leven zijn. Oprechte liefde kan vele wonderen geven.

Amandus Het is waar, akkoord. Maar het kan niet zijn dat ze naar het slagveld is gegaan bij Constant. Zouden er wel harten of ogen van vrouwen zijn die het moordtoneel van het oorlogsveld durven aanschouwen? Een meisje beziel met deugdzaamheid zou aangerand worden voor de onzuiverheid. Sedert haar

vertrek hebben we geen nieuws. Ik kan niet anders dan geloven dan dat ze overleden is, door de liefde die ze in haar hart draagt. We hebben evenwel haar trouw nooit geweigerd. Als Constant leeft en kan weerkeren, zal hij als ons kind worden aanvaard. Maar ik geloof niet dat ons kind nog leeft.

Constantia Is het zo, dat God haar ziel dan de eeuwige rust geve. Tot lafenis van haar ziel moeten we de armen helpen zodat God (als het nodig is) haar pijnen zou stelpen. We moeten de droefenis en het verdriet uit ons bannen en zeggen: God zij lof, dat uw wil geschied. Laat ons terug handeldrijven zoals voorheen en haar altijd in ons gebed gedachtig wezen. Laten we nu in vrede met rust leven tot de dood ons beiden van de wereld scheidt.

Amandus Ons pakhuis is voorzien van allerhande zaken. Het is onmogelijk om de handel te staken. Het is in onze oude dag een schone bezigheid wanneer die is gepleegd in de rechtvaardigheid.

Constant komt op met een handkruk en Fidelia, onherkenbaar, met zijn zak op haar rug.

Constant Amandus, goeiedag, en ook aan uw vrouw.

Amandus en Constantia vliegen hem rond de hals en spreken hem tezamen aan.

Fidelia laat de zak van haar rug vallen. Ze gaat op zij, legt de hand op haar voorhoofd en steunt met haar elleboog op de leuning van het proscenium.

Amandus en

Constantia Alle God! 't is Constant, die nog in leven is.

Amandus Sta me toe dat ik je omhels als mijn kind.

Constantia Je komst overweldigt mijn hart van ware vreugde! Ik omhels je uit de grond van mijn hart.

Ze omhelzen hem keer op keer.

Amandus Gij zult hier in ons huis geëerd zijn en geprezen. We ontvangen je als ons kind met alle minzaamheid. Fidelia, uw lief is naar de eeuwigheid. Is dat uw makker aan wie we deze gunst te danken hebben?

Constant Ja vader, zonder hem had ik moeten sterven.

Fidelia komt dichterbij en valt op haar knieën en zegt

Fidelia Vader, aanziet uw kind, ik ben Fidelia, die u vergiffenis vraagt.

Amandus Kan dat zijn?

Constantia Ik denk van ja.

Constant Ach! hemel! ik bezwijk!

Constantia Ach God, ik ga vallen.

Fidelia Vader en moeder, wil je aan mij vergiffenis geven?

De ouders nemen elk een hand van Fidelia en doen haar opstaan en zeggen samen:

Amandus en

Constantia Sta op beminde kind, gij hebt ons niets misdaan.

Fidelia De liefde deed mij bij mijn beminde gaan.

Constant 't Is niet mogelijk! Neen, neen, wij zijn bedrogen.

Fidelia Ben ik de zelfde niet? Beschouw mij met uw ogen. Een bewijs dat ik je bemin tot ik sterf. Ik heb u bijgestaan in uw grote nood. Ik zocht u bij de doden. Ik hoorde u klagen en kermen. De liefde deed mij u van de dood beschermen. Ik stapte door het bloed. De liefde onderschraagde mij. Ik vond degene die mijn hart en ziel vraagt.

Constant Ik voel helaas, ik voel mijn hart door vreugden blaken. Waarom zo lang gewacht om u bekend te maken? Gij hebt mij bijgestaan met vele minzaamheid. Hoewel ik nog leef in twijfel.

Fidelia Beminde moeder, geef de sleutel van mijn kleren! Ik wil mijn liefste zoet nu direct gaan bewijzen dat ik zijn liefste ben, door hart aan hart verknocht, die hem in doodsgevaar op het slagveld heeft gezocht.

Constantia Daar is hij liefste kind, en wil spoedig weerkeren, dat men je aanziet gelijk je vroeger was.

Fidelia Gij zult mij aanstonds zien.

Fidelia af.

Constant Oh lief, oh mijn behoedster, die uit mijn wonde het droef geklonterd bloed zoog met haar rode mond. Wat ongehoorde zaken! Ik zag in al haar doen de ware liefde blaken. Zij heelde mijn wonde in mijn nood. Helaas! En ik wist niet beter dan dat het een jongeman was. Toen ik vertelde dat ik een lief had, had ik wel de indruk dat haar gelaat veranderde. Ik zag een siddering die hart en bloed raakt. Ik zag haar ogen ook als in een tranenvloed. Als ik sprak van mijn huis zodra ik genezen zou zijn, zei ze: Schep maar moed. Ik zal uw leidsman zijn. Ze leidde mij bij een boer en om me te steunen zag ik haar dagelijks bij mijn ledikant. En als een chirurgijn verzorgde ze mijn wonden. De krachten van de liefde zijn niet te doorgronden. Zij maakte mijn linnen schoon, ze werkte met de naald en ze heeft aan de boer voor mij de schuld betaald. En als de tijd begon te naderen liet ze voor mijn hulp een kruk maken. En als mijn wonde het gaan belette, heeft ze mijn ransel op haar rug gedaan.

Amandus De uitwerking van de liefde is niet te doorgronden. Zo'n geschiedenis heeft men nooit beschreven gevonden bij de auteurs. Uw liefde leeft in 't bloed en u bent gezegend van het allerhoogste goed.

Constantia Ik sta als verstomd als ik dit verhaal hoor. Fidelia is voor u, en jij voor haar geboren, als Damon en Thisbe, of Paul en Virginie, mag u vergeleken zijn, en 'k zeg u nog daarbij: Uw liefde die u elkaar hebt gezworen is reeds lang ten hemel gevlogen. Waar de liefde leeft in standvastigheid blijft God altijd tegenwoordig.

Constant Mijn lief Fidelia was nooit uit mijn gedachten.

Fidelia komt op in vrouwenkleren.

Fidelia Aanziet nu uw liefste die u dagen en nachten met liefde heeft getroost in al uw pijnen.

Constant Mijn lief, je bent bedankt. Ik zeg het je duizend keer. Ik dank je voor de troost die ik van je kreeg. Ik zeg: Zonder jou had ik moeten sterven. Bedankt mijn liefste zoet, jij geeft mij het leven.

Fidelia De liefde in mijn natuur heeft mij daartoe gedwongen. Bid dat de hemel onze liefde zou schragen en vraag Christus als getuige van ons trouw verbond, zodat we tezamen altijd mogen leven in vrede. Dat het moge behagen aan Gods hoge naam.

Constantia De dag ligt vast. Wil beiden naar wens beslissen wat nodig is om het Sacrament te ontvangen.

Amandus Ga en volg door uw liefde altijd Gods liefde.

Constant Laat ons tezamen gaan, mijn lief Fidelia.

Allen af.

Vijfde scène

Op het toneel: de Koning, de Graaf van Artesië, de Hertog van Angoulême, de Hertogin van Angoulême, die aan een tafel zitten.

Achter hen staan vier lijfwachten en opzij staat een page.

Fidelia en Constant en Amandus komen later op.

Koning Nu heeft de volle vreugde de harten zo ontstoken dat er tot op heden niet een mens is geweken van de trouw, tot mij en tot de wet. De vrede en het rijk heeft alles tot rust gebracht. Men ziet de haat en de nijd uit alle harten wegtrekken. Men hoort door heel het rijk alom vreugde maken. Nu iedereen in vermaak leeft, wil ik dat men in het rijk een vreugdefeest geeft. Dat het volk tot mijn eer en tot hun ontspanning, met dank aan God, de vrede moge vieren, opdat de leliebloem gesierd in het zuiver wit, het ware teken is dat men de vrede bezit.

Graaf Men mag een dankoffer tot aan de hemel zenden, met de hoop van in de rust hier onze dagen te eindigen. Oh zoete vaderland, waar men vrede ziet! Iedereen is verlost van smart en verdriet. Men ziet hoe de wet wordt opgevolgd en de deugd zich openbaart. Men ziet allen nu verblijd na zoveel droevige jaren, hoe men zich vermaakt. Overal in het rijk is te zien hoe groot en klein in vreugde is omdat men rust geniet.

Hertog Terwijl iedereen gerukt is uit zijn verdriet, wil ik een wonderlijk liefdesverhaal vertellen waar de liefde en de natuur samen groeiden, maar de liefde een meisje in een triestig doodsgevaar bracht. Constant voelde ware liefde voor Fidelia die bezielde was met deugd en goede zeden. Hun wederzijdse liefde die

was op 't laatst zo groot, dat ze getrouwheid zweerden tot de dood. Ze maakten beiden hun liefde bekend aan haar ouders die omwille van zijn deugdzaamheid onmiddellijk tevreden waren dat ze het sacrament van het huwelijk zouden ontvangen. Maar ondertussen kreeg Constant een oproeping dat hij voor Bonaparte de wapens moest dragen. Fidelia was ongerust, met wenen en klagen. Ze kleepte zich in mannenkleden en vond hem na de slag plat ter aarde met een beenwonde. Ze droeg hem bij een boer en verzorgde zijn wonden. Ze was dag en nacht bij zijn bed te vinden. Ze maakte zich niet bekend toen ze hem troostte. Wanneer hij genezen was, zijn ze naar huis gegaan en nu zijn ze getrouwd.

- Hertogin Er gebeuren wondere zaken wanneer de zuivere liefde twee harten komt te raken. Een paar bij wie de zuivere liefde zo lang bewaard bleef, verdient het om gelukkig te zijn op aarde.
- Koning De liefde heeft in een hart veel kracht en macht. Ik wens dat lieve paar te aanschouwen voor mijn ogen. Zo'n vrouw verdient voor haar daad van trouw een eerlijk loon. Page, vertrek in mijn naam en breng het bericht dat ik hen beiden tezamen in mijn zaal vraag.
- Page Ik ga op uw gebod met veel minzaamheid.
- Page af.*
- Koning We zullen dat lieve paar zien in hun getrouwheid. Men vindt in de oude tijd nog zulk een daad beschreven, maar nu zal hun handelen ons een bewijs geven.
- Page, Constant, Fidelia en Amandus komen op.*
- Page Zijn Majesteit, hier is dat jonge lieve paar.
- Page af.*
- Koning Bent u Fidelia en Constant? Kom dichter. Is dat uw bruid, Constant, die zoals men komt te vertellen, als vrouw tot op het oorlogsveld is gekomen met mannenkleden aan?
- Constant Ja Sire, mijn tweede ziel die alleen de oorzaak is dat ik het leven hield. Ze heeft, zonder zich bekend te maken, door liefde en mededogen al het gestolde bloed uit mijn wond gezogen.
- Koning De zaak van haar deugdzaam daad is mij verteld. Die liefdesdaad dient opschrift gesteld.
- Hertogin Fidelia, jij bent het puik der jonge vrouwen. Hoe kon je jouw hart van angst en schrik weerhouden? Je stelde je in het gevaar.
- Fidelia De liefde ziet geen gevaar. Zo ik mijn lief niet vond, ik gaf niet om de dood.
- Koning Lief paar, het is genoeg; blijft elkaar liefhebben. Zijt jullie voor het altaar Gods en voor de wet gebonden?
- Constant Ja Sire, gisteren in Gods huis.
- Koning Laat mij van uw trouw de ware brieven zien.

Amandus Ziet Sire, daar is het geschrift, en daar zijn al de stukken.

Amandus geeft de brieven.

Koning Ik wil die tekenen en mijn zegel drukken.

De Koning tekent en zegelt de brieven, en geeft terug.

Ze staan allen op.

Koning Volhard in uw deugd. Aanziet dit lieve paar. U krijgt voor uw loon duizend gulden samen, waarmee ik u voorspoed en zegen wens.

Graaf Blijf liefhebben om God. Wees steeds vreugdevol.

Hertog Veel geluk, Constant, met uw Fidelity.

Hertogin Ik wens u geluk en zegen, nu en later.

Constant Zijn majesteit, bedankt, bedankt u allen samen. Men mag dit de blijdste dag van geheel ons leven noemen.

Fidelity Zijn majesteit, bedankt voor de eer die wij ontvangen.

Koning Volhard in uw liefde en wil in vrede gaan.

De Koning en gevolg af langs de ene zijde, en Constant, Fidelity en Amandus langs de andere zijde.

Epiloog

Toeschouwers, die geïnteresseerd waren om ons stuk bij te wonen, we moeten u allen danken voor de eer die wij ontvangen door uw aanwezigheid.

De leerzucht leidde ons naar de schouwburg en wij durfden ons inzetten voor de kunst. Fouten staan niet goed, maar ik bid u, wil gedogen dat wij leerlingen zijn die van de Hippocrene bron drinken en die aan Minerva vragen om gered te zijn in het pad tot de edele kunst waartoe wij gedreven zijn.

Mogen we de kinderen volle voldoening geven. We hebben ons naar bekwaamheid ingezet en aan u klaar doen zien hoe de rechtvaardigheid altijd zegepraalt. U zag hier deze die heel het Franse rijk deed zuchten en klagen, helemaal verslagen. U zag de jonge jeugd versmoren in hun bloed. U ziet de Koning nu die onze rust voedt. U zag Fidelia door ware liefde gedreven zoeken naar haar liefste lief op gevaar van haar leven. U zag de kracht van de liefde. U zag de deugdzaamheid die men u heeft getoond met veel minzaamheid.

Wij willen aan u van harte onze wederliefde geven met een woord van dank vervuld van liefde. We danken u omdat u uit genegenheid ons samen hebt vereerd met uw aanwezigheid.

En u waarde overheid, wil het dankbewijs ontvangen dat de Parnassus-Schaer voor wederliefde verlangt om met toegenegenheid tot uw dienst te blijven tot dat de Apollo's schaer de schouwburg openstelt.

Traduction en français

Vous trouverez dans les pages suivantes une traduction de ma conversion du texte original de Vangrevelinge en prose néerlandaise contemporaine.

G. A.

Vertaling naar het Frans

Op de volgende bladzijden kunt u een vertaling vinden van mijn omzetting van de oorspronkelijke tekst van Vangrevelinge naar hedendaags Nederlands proza.

G. A.

Pièce de théâtre

**sur la chute de Bonaparte et le retour du roi Louis XVIII de France, chrétien vertueux
et glorieux, ainsi que sur l'amour indéfectible de Constant et Fidelia.**

Par Baptiste Vangrevelinge, riche en langage

Présentée pour la première fois par la troupe Parnassus à Buyscheure.

Personnages

Bonaparte

Maréchal Duroc

Général Bertrand

Maréchal Ney

Wellington

Roi Louis XVIII

Comte d'Artois

Duc d'Angoulême

Duchesse d'Angoulême

Duc de Berry

Fidelia

Amandus, père de Fidelia

Constantia, mère de Fidelia

Constant, amant de Fidelia

Le Philosophe

Momus

La Vierge Retorika

Citoyens de Paris, Bordeaux et Lille

Soldats

Messenger

Caporal

Garde champêtre

Page

Prologue

Introductrice³ Spectateurs, amateurs d'art, nous sommes ravis et honorés de votre présence.

Cette pièce vous montrera comment Napoléon a dû quitter la France et s'embarquer pour l'île d'Elbe. Après son départ, les citoyens français sont remplis de joie à cause de l'arrivée du roi, notre père légitime. Il nous apporte la paix à tous, sèche nos larmes. Il nous libère de la pression en bannissant le passé de nos cœurs. Il demande à la déesse Astrea de faire renaître l'arbre de la paix dont la fleur de lys tire la nourriture pour la vie. L'éclat du drapeau blanc qui nous apporte le bien-être fera en sorte que nous nous pardonnions les uns les autres comme des frères. Vous verrez le meilleur de la rédemption venir à notre secours et reconnaîtrez l'intelligence brillante des institutions royales.

Sur scène, vous verrez également le véritable amour de Constant pour sa bien-aimée.

C'est ce que vous verrez dans la première partie.

L'introductrice s'en va, Momus entre en scène.

Momus Qui était cette pipelette qui est venue parler ici, qui a pris ma place sans ma permission ? Elle veut vous présenter notre pièce, mais elle n'en a pas encore raconté la moitié, ni même le quart.

La première chose que je dois vous dire, c'est que vous êtes priés de ne pas fumer ici. Celui qui est assis à côté d'une jeune femme aimante ne doit pas empester le tabac. Le feu de l'enfer ne doit pas brûler alors qu'un nouveau feu s'allume dans de nombreux cœurs. Vous verrez l'amour mutuel grandir chez Constant et Fidelia après le départ pénible de Napoléon pour l'île. Constant et Fidelia vous apprendront ici comment s'adresser à une bien-aimée avec honnêteté et la traiter avec beaucoup de courtoisie, comment la serrer dans vos bras lorsque vous êtes avec elle, comment parler d'amour et la louer, mais d'une manière que personne n'entende et qui ne vous cause pas d'ennuis. La moitié des gens sont en effet mes confrères. On trouve aujourd'hui beaucoup de gens qui se mêlent des affaires des autres, si bien que je ne peux plus exercer mon métier. Mais je vous demande gentiment et du fond du cœur de me laisser être le seul à critiquer pendant la représentation de la pièce. Je parle de tout ce que je considère comme injuste. Tout ce que j'entends ou vois et qui devrait être passé sous silence, je le révèle au grand jour. C'est Momus qui le découvre et qui salit l'honneur de chacun. Mais j'ose vous dire qu'il y en a beaucoup ici qui vivent comme Momus et se mêlent des affaires des autres. La médisance a pris racine dans leur cœur. Je demande à tous ceux qui sont venus pour écouter et regarder de ne pas retenir mes erreurs. Pardonnez-moi,

³ Le manuscrit ne mentionne pas le nom. Dans sa réplique, Momus parle d'« elle » (« ze »). On suppose que l'introductrice était la Vierge Rhétorique. Elle apparaît souvent comme la protectrice de la pièce ou de l'association.

je vous en prie, si je vous ai blessés et si vous me considérez comme un menteur.

Je raconterai dans chaque partie toutes les nouvelles que je vois et entends. C'est pourquoi celui qui fait l'amour avec une fille et n'utilise pas un langage convenable sera remis à sa place dans la partie suivante. Mais vous comme moi, nous avons tous des défauts. C'est pourquoi je veux maintenant parler d'autre chose, car je crains que cela ne me cause encore du tort.

Vous allez bientôt voir Bonaparte.

Momus s'en va.

Première partie

Première scène

Sur scène : Bonaparte à Fontainebleau en compagnie du maréchal Duroc, du maréchal Bertrand et de quatre soldats.

Bonaparte a appris que le maréchal Marmont a capitulé à Paris, ce qui oblige Bonaparte à quitter l'Empire français et le Royaume d'Italie et à se rendre sur l'île d'Elbe, qui a un périmètre de 125 heures et compte 13 000 habitants.

- Bonaparte Hélas ! Une honte fait bouillir mon sang, mon cœur tremble, mon esprit est troublé. Le maréchal Marmont m'a remis une lettre indiquant que Paris n'est plus sous mon commandement. Sa loyauté et son amitié ont disparu. Il a livré la capitale au roi. Mon cœur tremble et mes veines bouillonnent parce qu'un ami infidèle m'a trahi de la sorte.
- Partout, mon honneur brillait, ma renommée était enveloppée de bénédiction et de splendeur, mais maintenant tout cela a disparu, assombri par l'ombre de l'orgueil. La roue de la fortune a retiré la bannière d'honneur qui flottait sur mon casque. Toute l'Italie, où ma renommée a commencé, craignait mon nom et vivait selon mes lois. Maintenant, je suis banni. Ma gloire militaire s'est évanouie. Je dois quitter la France et partir pour une île. Je dois abandonner ma haute position et tout le reste.
- Beaucoup dans l'empire me calomnieront et me haïront. Le sang précieux des hommes versé sur le champ de bataille appelle-t-il la vengeance de Dieu, me condamnant ainsi à un sort aussi honteux ? Je vois que ma gloire sera détruite sur cette île d'Elbe qui compte treize mille habitants. Hélas ! C'est fini.
- Duroc Votre Majesté, je vous en prie, chassez votre tristesse. C'est sur le champ de bataille, où brûle le feu de la guerre, que de nombreux héros vertueux ont gravi les échelons jusqu'à une position élevée. Mars vous a béni. Vous gagnez par les armes. Ne croyez pas les mensonges contenus dans ces lettres.
- Bonaparte C'est pourtant vrai. J'ai clairement entendu dire que le roi est entré dans l'empire à Calais et qu'il est presque à Paris.
- Bertrand Je prie Sa Majesté de ne pas se laisser envahir par la lâcheté. C'est la violence de la guerre qui vous a rendu grand. Un bienfaiteur ne doit pas craindre le danger. Vous connaissez très bien votre tempérament et votre fierté a causé beaucoup d'effusions de sang.
- Bonaparte C'est vrai. Cela peut être la cause de difficultés. J'ai complètement vaincu le souverain autrichien de Vienne, de sorte que j'étais presque considéré comme un dieu, car j'étais le vainqueur de nombreuses forteresses. J'ai livré de nombreux héros aux vers lorsque j'ai envahi la Prusse et la Hollande. Je les ai renversés de leur trône et les ai plongés dans la confusion tandis que les vapeurs de sang s'élevaient vers le ciel. Je voulais être vainqueur et gardien partout et j'ai pris leurs enfants à de nombreux parents.

Je pense que toute la France est désormais contre moi et qualifie mes actions de tyrannie. J'ai demandé à plusieurs milliers de mes soldats de risquer leur vie sur le champ de bataille, sous la grêle, la neige et la glace. C'était leur lit de camp. Beaucoup sont morts de froid, l'épée nue à la main. J'ai poussé les jeunes à se battre, transformant le champ de bataille en lieu d'exécution. Où puis-je trouver du réconfort ? Je n'en trouve pas. La situation de mon armée en est la cause. Je suis désespéré et anxieux. Je dois quitter la France et m'embarquer pour une île. Mon aigle a perdu son honneur, son éclat et sa gloire. Il doit succomber à la fleur de lys blanche.

On m'a obligé à me rendre au port. Les navires sont prêts. On va lever l'ancre. Adieu, belle France, où j'étais si grand. Ma gloire a perdu de son éclat et je suis dans le besoin.

J'ai chassé et renversé des rois, ce qui m'a valu le surnom de Napoléon le Grand. Et maintenant, après tout ce que j'ai fait, je ne suis plus rien. Je vais recevoir une île en récompense. Qui viendra à mon secours dans toute ma triste détresse ? La France entière me tourne le dos. Je pourrais facilement laisser la guerre civile se poursuivre, mais mon objectif est le bonheur de la France. Soyez heureux sans moi et ne vous vengez de personne afin que le sang français ne coule pas par ma faute.

Bertrand C'est la Providence qui vous cause cette douleur.
Nous serons votre sauveur jusqu'au port.

Deuxième scène

Sur scène : quatre citoyens parisiens qui se réjouissent du départ de Napoléon et de l'arrivée du roi de France.

Un cinquième citoyen apparaît plus tard.

1er citoyen Réjouissez-vous, citoyens, réjouissez-vous tous ! Louis XVIII, notre père légitime, monte maintenant sur le trône. Il séchera nos larmes. Comme des orphelins, nous l'accueillons comme notre tuteur. Notre chemin nous mènera désormais sur la voie noble de la vertu. Il se comportera comme un père envers ses enfants. Le drapeau blanc immaculé sera pour nous le signe que toute la France vit en paix. Nous verrons la joie des citoyens grandir. La sainte Église triomphera partout.

2e citoyen Les martyrs sur le champ de bataille et leur sang versé ont été le sacrifice expiatoire pour le bien suprême. Dieu a entendu nos soupirs et nos plaintes depuis le ciel et a chassé le fléau de France. C'est sa miséricorde qui nous sauve de notre chagrin et qui a arraché le maléfique Corse de notre pays. Dieu a chassé l'orgueil du trône et y a fait place à l'humilité. Citoyens, triomphez ! Vivons en paix et suivons sa loi avec amour.

3e citoyen J'ai l'impression d'entendre tous les hommes crier d'une seule voix qui résonne jusqu'aux nuages : Vive Louis XVIII et toute votre lignée, qui veille sur ses enfants comme un père, qui invoque pour nous le Saint-Esprit du ciel et

qui est prêt à risquer sa vie et son sang pour ses sujets. Grâce à lui, les jeunes jouissent pleinement de la joie et louent Dieu que le champ de bataille soit terminé. Désormais, chacun pourra vivre dans la paix et la tranquillité et rendre son amour à la maison royale.

4e citoyen Maintenant, le feu de la guerre est complètement éteint, ce qui a fait fuir Mars et Bellone de nos côtes. J'espère que le roi donnera la solde de guerre à ceux qui ont risqué leur vie sur le champ de bataille. Bien qu'il aime la paix, il aime aussi le zèle et le courage, ce que l'on fait par devoir pour son roi sur le champ de bataille. Dites tous avec moi à celui qui revient dans sa demeure : « Je donne mon âme à Dieu, mon corps au roi. »

Le 5e citoyen entre en scène et annonce l'arrivée du roi.

5e citoyen Citoyens, réjouissez-vous tous. J'ai appris que notre roi est déjà dans la ville. Il s'approche de son trône pour administrer utilement le royaume. Vous le verrez bientôt. Son chemin passe par ici. Voici le digne homme.

Le roi, le duc d'Angoulême, la duchesse d'Angoulême, le duc de Berry et le comte d'Artois font leur apparition. Ils sont suivis de leur suite.

1er citoyen Votre Majesté, votre venue redonne vie à toute la France.

2e citoyen Vous êtes mille fois le bienvenu, père bien-aimé et glorieux. Vos sujets vous saluent mille fois.

3e citoyen Nous voulons nous mettre à votre service jusqu'à la mort, car vous êtes venu dans notre détresse pour sécher nos larmes.

4e citoyen Nous vous saluons chaleureusement, les genoux pliés, comme des orphelins qui vous accueillent comme leur tuteur.

Le roi Je vous remercie sincèrement, mes chers concitoyens. Mon cœur est rempli de joie car vous me témoignez tant de gentillesse. Je vois que vous m'aimez avec beaucoup d'affection.

Comte Nous vous remercions tous pour votre attitude aimante. Votre joie nous fait tous revivre de bonheur.

Duc d'Ang. Nous vous remercions tous ensemble pour cette manifestation d'amour que nous recevons avec joie dans notre patrie.

Duchesse Merci à tous ceux qui nous font part de leur joie. Ô patrie bien-aimée où nous sommes nés ! Mon esprit est sans cesse attiré vers ce pays, car l'amour de la patrie est un élan naturel.

Le roi Je vous embrasse chaleureusement et je vous soutiendrai.
Il est temps de partir. Je désire ardemment revoir le palais où je suis né et d'où j'ai dû quitter le royaume à cause de la rébellion du peuple. Oui, allons-y. C'est le souhait le plus cher de mon cœur.
Dieu soit loué, nous sommes délivrés de toutes nos douleurs.

Tous s'en vont, sauf les citoyens.

- 5e citoyen Le temps de la joie est venu. La souffrance est terminée. Le commerce reprendra sur mer et sur terre. Le fabricant vivra dans la joie. L'ouvrier pourra nourrir ses enfants. Le commerçant reprendra courage. Le fermier pourra à nouveau faire la fête après le travail. En cette période de paix, le charretier pourra s'adonner aux plaisirs de l'amour le long des grandes routes. Le batelier pourra à nouveau naviguer. Pendant cette période de misère, son mât était immobile comme une ancre. Maintenant, après avoir frappé et tailladé, le soldat reviendra joyeux du champ de bataille pour se reposer. Imaginez le bonheur d'un homme qui a longtemps marché dans le sang des hommes.
- 1er citoyen Mais alors que le roi monte sur le trône, faisons entendre les cris de joie de notre communauté. L'écho des citoyens me semble résonner jusqu'aux nuages. Ils crient avec conviction : Vive Louis XVIII.
- 2e citoyen Oui, allons voir ensemble comment les ouvriers s'amuse et comment les marchands débordent d'amour pour notre Majesté qui nous apporte la paix et a chassé Mars de notre pays. Je pense que les cloches vont bientôt retentir dans nos oreilles tandis que l'on chantera le Te Deum à l'église, car notre souverain chrétien veut également exprimer sa gratitude à Dieu, la plus haute Majesté.
- 3e citoyen Dieu a chassé les orgueilleux de leur trône et a élevé les humbles. Le trône est désormais occupé par la lignée légitime, qui recherche la paix véritable pour ses sujets. Tant que les lois proviennent de son sang, tant que l'on vit en paix dans le royaume. Mais hélas, on regrette le temps ancien où l'on voyait le sang noble souillé par l'échafaud. Mais maintenant, grâce à Dieu, après la souffrance vient la joie. J'espère que le Seigneur bénira le souverain.
- 4e citoyen Mais alors que tout le monde se réjouit de son arrivée, regardons ensemble les festivités. Je pense qu'Astrea, qui fait tourner la roue de la fortune pour notre bonheur, brandira le drapeau de la joie. Nous verrons tout le pays se réjouir et se féliciter de l'arrivée de Louis XVIII.

Tous sortent.

Troisième scène

Sur scène : le roi, le duc, le comte, la duchesse et leur suite, sur le trône derrière le deuxième rideau.

- Le roi Je vois ma patrie après qu'elle ait été impitoyablement taillée, je vois l'arbre de l'amour en pleine floraison. Je vois mes sujets baignés de paix et de joie. Je vois comment petits et grands suivent le chemin de la vertu. Je vois comment, pour moi, le drapeau blanc flotte au vent. Je vois la fleur de lys de France renaître. Je vois tous les citoyens m'aimer tendrement. Ils crient : Dieu soit loué parce que notre digne roi est vivant. Je vois les prisonniers attendre mon arrivée avec impatience. Je vois leurs chaînes tomber pour moi. Je vois comment

les canons et les mortiers qui ont causé la mort de nombreuses personnes disparaissent désormais du champ de bataille, pour le plus grand bonheur de tous. Je vois les blessés dans leur souffrance, mais je serai leur consolateur en tant que père légitime. Un guerrier qui a fait preuve de puissance et d'action sur le champ de bataille mérite d'être récompensé pour ses actes. Mais maintenant que Dieu nous a élevés de la tourmente à la joie, nous devons tous nous pardonner les uns aux autres comme des frères, sans haine ni envie. Mes enfants, ne pensez pas au passé. Si votre prochain vous a persécutés ou vous a fait du tort, pardonnez-lui de tout votre cœur et de toute votre âme, pour l'amour de Dieu. On a vu couler le sang de mon frère. Quelle honte ! C'était pour nous tous une offrande de réconciliation à Dieu. Dieu nous aide à sortir de la misère, nous libère des fléaux et nous ne devons pas nourrir d'envie dans nos cœurs les uns envers les autres. La miséricorde de Dieu nous accorde sa grâce. Au nom de son amour, ne rendez pas le mal pour le mal. Je serai votre père, je vous apporterai mon aide, mais vivez en harmonie sous mes lois. Je n'aime que le bien-être et j'impose la paix. Ne faites à personne ce que vous ne voudriez pas qu'on vous fasse.

- Comte Ce que vous proposez, Votre Majesté, est le meilleur pour le bien-être. Cela permet de vivre ici dans une véritable harmonie et en toute sérénité, et d'obtenir ainsi le bien suprême. Le roi Baltazar avait impieusement dépossédé Dieu de son bien sacré, ce qui fit hésiter Salomon. C'est pourquoi il fut sévèrement puni par le ciel, comme il le méritait pour son obstination. Il ne pourra jamais échapper à la main du Seigneur pour cet acte, à moins qu'on ne l'honore comme un deuxième pape. Mais vous, Votre Majesté, vous enseignez à vos enfants ce que le Christ lui-même dit dans l'Évangile.
- Duc d'Ang. Quand un souverain ouvre la voie du bien suprême à ses sujets par ses lois, on voit alors tout le pays, avide de prospérité, s'écrier : Vive le vrai souverain ! Vous voyez la joie que manifestent les citoyens après notre absence de tant d'années. Vous voyez combien le cœur du peuple brûle d'amour pour nous. Ô chère patrie qui nous a vus naître, ô quelle douce voix nous entendons partout, le doux murmure des citoyens qui nous réjouit tous. Ils chantent de tout cœur : Vive Louis XVIII !
- Roi Mais pour gouverner le pays et gérer les affaires de la cour, il est nécessaire que nous constituions d'abord des Chambres, afin que les citoyens voient clairement comment le pays est gouverné pour maintenir l'harmonie sociale, afin qu'il reste pacifique et que le commerce reprenne dans tout le pays et dans toutes les villes. Je veux que les citoyens se rassemblent partout et nomment les personnes les plus vertueuses et les plus sensées pour nos Chambres.

Tous sortent.

Quatrième scène

Deuxième rideau fermé. Constant sur scène.

Constant Comme il m'a semblé doux et agréable d'entendre que toute la France s'enflamme d'amour. Dieu soit loué. Je suis libéré. Au lieu d'être soldat, mon espoir est d'obtenir ce que je désire : ma chère Fidelia, que je porte jour et nuit dans mon cœur et dans mon âme. Mon amour en témoigne. La raison n'est pas maîtresse du tempérament. J'aime la pureté. Mon amour est mon bouclier et mon arme. Bien que nous soyons nés avec nos pulsions, je n'aime malheureusement pas sans souci. Je lutte avec l'amour contre le désir, car je porte ma bien-aimée, mon élue, dans mon cœur. J'espère sincèrement qu'elle est née pour moi. Sa vertu m'attire et a conquis mon amour.

Fidelia entre en scène.

Voici ma deuxième âme, voici Fidelia.
Ma bien-aimée, j'ai l'honneur de vous saluer chaleureusement.

Fidelia C'est moi qui ai l'honneur de vous rencontrer ici. J'ai travaillé avec ardeur dans mon petit jardin fleuri. C'est une belle occupation pour une jeune fille. Les fleurs du jardin, tout comme les allées verdoyantes, me remplissent de joie et me redonnent vie. J'ai arrosé de sueur de nombreux troncs dans mon travail, qui poussent à ma grande satisfaction grâce à la bénédiction de Dieu.

Constant Fidelia, pardonnez-moi de vous dire que vous encombrez mon cœur jeune d'amour. L'amour témoigne clairement que l'on n'est certainement pas maître de son esprit. Une torche de passion, allumée par la nature, fait parler l'amour sincèrement du cœur. Pas de repos dans le cœur, pas de repos dans le sang, à moins de recevoir l'amour en retour de sa bien-aimée. De vous, Fidelia, de vous, mon élue, je souhaite entendre un rayon d'amour sortir de votre cœur. Je vous en prie, soutenez mon cœur avec votre amour.

Fidelia Vous me troublez complètement. Comment est-ce possible, Constant, ce n'est que la deuxième fois que je vous rencontre. Je veux vivre avec vous dans l'honneur et la vertu. Je le sais, l'amour nous donne de l'affection.

Constant C'est pourquoi, Fidelia, je te jure fidélité. Si seulement je pouvais obtenir de toi un amour constant.

Fidelia Tu sais bien que les sens d'une jeune fille sont toujours vagabonds. C'est comme le dit le proverbe : « Une vierge courtisée trop jeune, ses sens vagabondent sans constance. » Cependant, j'aime de tout mon cœur quand je ressens du désir, mais je ne peux pas jurer que cela durera. Excuse-moi, mais je dois rentrer chez moi. Nous parlerons d'amour une autre fois.

Constant Je veux être ton guide par un désir pur et aimant. J'espère avoir l'honneur de ta présence à un autre moment. Accorde-moi cette faveur et partons ensemble, ma chère Fidelia.

Tous deux sortent.

Cinquième scène

Sur scène : Amandus et Constantia, parents de Fidelia.

Fidelia arrive plus tard.

Amandus Le temps des soupirs et des plaintes est révolu. Le commerce est désormais sur la voie du succès. Les citoyens et les paysans étaient très tristes. Chez nous, le commerce était complètement mort. Mais, Dieu merci, nous commençons à revivre. Les ouvriers peuvent désormais nourrir leurs enfants. Les entrepôts sont remplis de marchandises. Personne ne pouvait plus vivre sans s'endetter. Aujourd'hui, nous gagnons à nouveau notre vie. Nous vivons désormais dans l'espoir. On voit les marchands acheter et vendre.

Constantia C'est vrai, un jour de joie fait oublier les revers. Mais nous n'étions pas les plus mal lotis. Notre famille est petite à entretenir, nous n'avons qu'un seul enfant né de notre mariage, et par sa manière d'être, elle nous plaît à tous les deux. Mais je dois vous dire qu'elle est amoureuse. Elle m'a parlé en secret de ses amours et il semble que son jeune cœur soit touché par l'amour.

Amandus N'a-t-elle pas dit pour qui son jeune cœur brûle ?

Constantia Pour Constant, m'a-t-elle dit.

Amandus Eh bien ! Pour Constant ! C'est un homme vertueux.

Fidelia entre en scène

Constantia Voici Fidelia. Elle va nous dire qui elle aime, pour avoir l'esprit tranquille.

Fidelia Bonjour père et mère, j'ai fait ce que vous m'avez demandé, j'ai transporté avec grand plaisir les nouvelles acquisitions dans l'entrepôt. Je veux exécuter avec zèle ce que vous m'ordonnez.

Amandus Ma fille Fidelia, on m'a dit que dans ton jeune cœur et dans ton sang bouillonnant, tu éprouvais un amour passionné pour Constant.

Fidelia Oui, père, pardonnez-moi, il m'a déclaré son amour en toute honnêteté. Mais j'ai refusé. Ce n'est pas que je le déteste ou que je le méprise, car mon amour a grandi depuis. Ma passion est pour moi la preuve que sa passion nourrit mon amour. Voyez comment votre unique enfant dissèque ici son amour. Mais l'amour ne demande pas si les parents sont satisfaits. C'est un élan naturel et c'est un bonheur s'il est fondé sur la vertu. Constant est loué pour sa vertu et ses bienfaits, et son dévouement se lit sur son visage. Oui, père, je l'aime pour sa vertu et si cela ne peut être, je mourrai dans ma jeunesse.

Constantia Amandus, voyez comme elle aime avec honneur, laissez-la entrer dans l'amour, dans le temple de l'amour.

Amandus Que Dieu vous bénisse, mon enfant, mais fuyez la frivolité. Fréquentez Constant dans la vertu et la dignité. Mais vous êtes encore trop jeune pour vous marier. Attendez encore un peu et suivez les bonnes mœurs. C'est ce que je vous recommande en tant que véritable père. Nous devons maintenant aller voir ensemble le ménage.

Tous sortent.

Sixième scène

Sur scène : le philosophe.

Momus entre un peu plus tard.

Philosophe On lit dans les Saintes Écritures que le véritable serviteur de Dieu est celui qui garde dans son cœur et dans son âme la parole sacrée de Dieu, qui combat avec un esprit sincère les choses matérielles et charnelles. Et celui qui endure patiemment ses souffrances et ses persécutions est béni par Dieu. Mon joug est facile à porter, nous dit le Christ lui-même. Je soutiendrai ceux qui le prennent sur leurs épaules avec humilité. Car tout ce que le monde offre n'est que vanité. Rendez le bien pour le mal et ne vous vengez de personne.

Momus Monsieur le philosophe, je vous ai entendu prêcher. Bien que votre esprit soit attaché à la vertu, je ne crois pas que vous disiez la vérité. J'ai déjà entendu beaucoup de gens comme vous dire qu'il faut se réjouir quand quelqu'un vient nous maltraiter, ou bien le remercier pour un coup de pied au cul, ou encore le récompenser pour cela. Ce sont des propos insensés. De toute ma vie, je n'ai jamais entendu de propos plus insensés. Si quelqu'un vous volait votre pain, lui donneriez-vous des gâteaux ? Allons, allons, ne parlez pas ainsi, c'est ridicule. Ils gisaient là, horriblement, sur le champ de bataille, l'un avec une balle dans la jambe, l'autre dans le corps. Avez-vous entendu l'un d'entre eux, après tous ces coups violents, exprimer sa gratitude dans sa douleur à Bonaparte, qui en était la cause ? Je n'ai jamais entendu de propos plus absurdes de toute ma vie.

Philosophe Dieu prend un homme pour tourmenter un autre. Lorsqu'un tyran opprime ainsi l'humanité, il choisit la plus grande justice pour ce fléau. Mais maintenant, Dieu s'est réconcilié, il est chassé de nous. Nous devons désormais vivre ensemble comme des frères. Cela fait déjà dix mois que le roi, le sang légitime, nous gouverne avec des lois douces comme le miel.

Momus Ah, ah, j'ai compris : on dit que Bonaparte peut se gratter le derrière pour son salaire mérité. Qu'en dites-vous ? S'agit-il de mensonges ou est-ce vrai ?

Philosophe Je n'ai jamais entendu de ma vie un tel bavard. Vous ne savez que plaisanter.

Momus Monsieur le philosophe, je ferais mieux de partir. Nous ne sommes pas d'accord.

Momus sort.

Philosophe Si tout le monde avait été humble, tout aurait été agréable partout. Mais à ceux qui suivent attentivement notre pièce, je vais maintenant raconter ce qui va se passer dans la deuxième partie. Hélas ! Quelle malchance ! Une tristesse envahit nos communes. Alors que le roi est assis sur son trône, un messager vient lui annoncer la triste nouvelle que Napoléon est revenu

d'Elbe et est arrivé dans le département du Var. Notre respectable roi s'est rendu à Lille où il séjourne pendant deux jours.

C'est ce que vous verrez, à la demande des jeunes et des moins jeunes, Constant apportera également ses plaintes amoureuses.

Philosophe sort.

Deuxième partie

Première scène

Sur scène : le roi, le duc d'Angoulême, la duchesse d'Angoulême, le comte d'Artois, le duc de Berry, le maréchal Ney.

Un messenger entre plus tard.

Le roi Comme dans une famille, nous vivons tous ensemble dans la paix et la joie. Je serai pour vous comme un père sauveur dans toutes les détresses, afin que mes sujets soutiennent mes lois avec beaucoup de bienveillance. La Providence nous a rappelés ici, dans notre chère patrie. J'espère donc que les querelles, la haine, la jalousie et la discorde seront désormais complètement enterrées grâce à la paix retrouvée. Je veux que la justice soit pleinement recon nue et que ceux qui enfreignent mes lois soient punis.

Comte Un souverain qui exerce l'autorité doit veiller à ce que les mauvaises herbes ne repoussent pas dans son royaume. Bien que vous vous adressiez au peuple avec humanité, nul ne peut connaître le fond de tous les cœurs.

Duc d'Ang. On trouve ici et dans tous les pays des rebelles qui agissent toujours avec fougue et ardeur, qui tentent de manipuler le gouvernement et de semer la discorde dans les communes.

Ney C'est vrai, mais personne n'y croit désormais. Tout le monde sait trop bien ce qu'il a enduré. Tous ceux qui vivent aiment la paix. Dans les campagnes et les villes, on ne voit que de la joie.

Le messenger entre.

Messenger Votre Majesté, pardonnez-moi de venir vous annoncer le retour de Napoléon. Les citoyens de Cannes ont constaté ce fait. Ils l'ont vu abattre ses voiles dans le port. Il est arrivé dans le département du Var.

Le messenger sort.

Le roi Que devons-nous faire maintenant pour nous protéger ? Malheureuse France où nous sommes nés ! Nous devons avant tout essayer de savoir ce que pensent les citoyens, s'ils me sont favorables. Je veux voir publiquement si personne ne m'aime, avant que la trahison n'empêche la paix. Nous devons donc surveiller et être attentifs partout. C'est pourquoi, duc d'Angoulême, veuillez vous rendre à Toulouse et écouter en chemin ce que le peuple en pense. Et vous, duchesse, veuillez partir rapidement pour Bordeaux et essayez d'y découvrir autant que possible le secret des citoyens et des soldats, s'ils me sont favorables ou si je suis haï. Si l'on veut vivre en paix et en tranquillité dans la patrie, il faut montrer ouvertement que l'on m'est dévoué.

Le messenger entre.

Messenger Votre Majesté, je viens vous annoncer que Bonaparte approche de Paris.

Le messenger sort.

Roi Était-ce là la voix joyeuse que nous avons entendue à notre retour ?
Je dois me rendre à Lille, dans le département du Nord. Et vous, Berry, Ney, rejoignez l'armée sans tarder. Nous devons voir si nous devons quitter l'empire pour toujours. Que chacun suive ses ordres et me témoigne son amour. Partons ensemble. Pauvre France !

Tous sortent.

Deuxième scène

Sur scène : Bonaparte et le général Bertrand

Bonaparte Ma créativité salutaire, que personne n'attendait, se révèle aujourd'hui. Je vais montrer ma puissance à mes ennemis. J'ai fui la France pour le sang du roi. Je veux maintenant me venger par la force. J'ai l'impression qu'il y a encore beaucoup de soldats qui me sont favorables et qui, par affection, me considèrent encore comme empereur, et qui me prouveront leur loyauté. Je jure de les récompenser généreusement.

Bertrand Je vous jure fidélité, sauf en cas de grande détresse. Pour vous, Majesté, je me battraï jusqu'à la mort.

Bonaparte Le nom d'un soldat qui risque sa vie sur le champ de bataille doit être inscrit à jamais dans le livre d'honneur. Préparez-vous maintenant à aller au combat. Lorsque le moment approche, il n'y a plus lieu de trop réfléchir.

Tous deux sortent.

Troisième scène

Sur scène : la duchesse d'Angoulême avec quatre citoyens de Bordeaux.

Duchesse Quelle douleur, quelle tristesse me causent ces temps cruels ! Hélas ! quelles persécutions devons-nous subir aujourd'hui. Le feu de la guerre n'est pas encore complètement éteint que déjà on voit cette paix haïe et la tranquillité salutaire perturbée. Je vois les soldats et, à mon grand regret, ils me tournent le dos au lieu de se lever.⁴

1er citoyen Nous aimons la royauté qui nous offre son amour, mais nous prions pour que Bordeaux ne subisse aucun mal à cause de vous.

⁴ Il manque ici quelques lignes dans le manuscrit, à savoir les dernières phrases de la duchesse et la première du premier citoyen. Le tout reste toutefois compréhensible.

- 2° citoyen Nous aimerions porter les armes du roi pour vous, mais cela ne ferait peut-être qu'aggraver notre malheur. J'espère toutefois que nous recevrons le véritable étendard de la joie lorsque les yeux de l'armée s'ouvriront.
- 3° citoyen Madame, ne pleurez plus, Dieu sera notre consolateur lorsque l'orgueil aura atteint son apogée. Car celui qui plane au plus haut avec un cœur si fier devra certainement redescendre.
- 4° citoyen Même Dioclétien et Néron, si élevés par leur tyrannie, ont fini par vivre dans la tristesse. Celui qui viole la paix et la tranquillité de ses semblables finira certainement dans la tristesse.
- Duchesse Adieu, mes amis, mais priez le Seigneur des seigneurs, afin que je puisse revenir pour mon bonheur et le vôtre.

Tous sortent.

Quatrième scène

Sur scène : le roi, le duc de Berry, avec quatre citoyens de Lille.

- Le roi Mes chers citoyens, vous me connaissez comme votre roi. Je cherche le repos dans ce département. Quelle triste nouvelle nous avons apprise au sujet de ces malheurs ! Depuis le département du nord où je me trouve actuellement, je souhaite aimer et aider mes sujets.
- 1er citoyen Quelle chance pour nous d'avoir l'honneur de voir notre roi venir ici comme un père. Nous sommes tous remplis de joie et d'allégresse. Votre Majesté, nous souhaitons tous que Lille soit la capitale de l'empire.
- 2e citoyen Hélas ! Beaucoup de sang français est chargé de vice. L'amour porte un masque et le pays est plein de trahison. Mais j'espère que nous connaîtrons bientôt la paix véritable dès que l'on aura libéré l'esprit de son bandeau.
- 3e citoyen Quelle joie ce serait pour nous si nous pouvions compter sur la présence de notre roi ici, dans notre ville. Si nous pouvions vous sauver, Votre Majesté, nous serions prêts à vous servir jusqu'à la mort.
- 4e citoyen Tout comme Abraham a accueilli dans sa tente les anges venus du ciel, qu'il a traités avec amour et gentillesse, nous vous traitons de la même manière, Votre Majesté. Nous vous considérons tous comme le père et le gardien de l'harmonie et comme celui qui veille à la paix de vos citoyens.
- Le roi Mes enfants, cessez votre tristesse. Je dois m'éloigner de vous pour un temps. Je pars d'ici pour Gand, mais j'espère revenir bientôt. En véritable souverain, je vous aiderai à sortir de votre douleur.
- Duc Berry Je veux être votre guide, Votre Majesté, et vous servir fidèlement jusqu'à ce que la mort nous sépare.

Le roi Mes chers citoyens, restez-moi toujours fidèles et efforcez-vous de vous comporter les uns envers les autres avec amour et bienveillance. C'est cela qui nourrit la paix. J'espère revenir bientôt pour de bon.

Tous sortent.

Cinquième scène

Sur scène : Bonaparte, le général Bertrand, le maréchal Ney et quatre soldats.

Bonaparte Je vais maintenant assouvir pleinement ma vengeance et faire taire les calomniateurs qui s'opposent à moi. Je vais maintenant noyer dans leur sang, avec force et courage, tous ceux qui sont mes ennemis. Je vais inscrire la gloire de la victoire sur mes étendards. J'écraserai ceux qui m'entravent. Je veux gagner l'honneur par l'épée, afin que toute l'Europe tremble à mon nom. Sur le champ de bataille, les balles transperceront les os et les articulations, et les canons rugiront comme le tonnerre. Tout sera détruit sans pitié par le puissant feu de la guerre. Ceux qui risqueront leur vie pour moi sur le champ de bataille verront leur nom inscrit dans le livre de la gloire. Je veux que mon aigle soit connu et admiré dans toute l'Europe, à la gloire de mes exploits. Le fusil m'a valu le titre d'empereur et je veux le conserver jusqu'à ma mort. C'est pourquoi ceux qui feront preuve de loyauté sur le champ de bataille seront récompensés de manière honorable pour leurs services.

Ney En tant que général, je commanderai mes troupes de telle sorte qu'aucun ennemi n'échappera à mon pouvoir. Je dirigerai l'armée avec tant d'ingéniosité qu'aucun soldat ne craindra ni les flammes ni le feu, mais que l'ennemi tremblera à notre approche. Je foulerai alors leur sang versé et montrerai mes exploits de mes bras. Les gémissements des ennemis monteront jusqu'aux nuages.

Bertrand Je veux aussi accomplir des actes héroïques de mes mains lorsque j'attaquerai l'ennemi en votre honneur. Je veux réduire en poussière ceux qui vous haïssent. Mon cœur aspire à aller au combat. Je vous donnerai une preuve de ma loyauté et je risquerai ma vie pour vous si nécessaire. Vous êtes mon empereur et je suis votre général. Je veux récolter les lauriers par l'acier sanglant.

Bonaparte Avant d'allumer le feu de la guerre sur le champ de bataille, nous devons tout préparer rapidement. Nous avons besoin de gens pour aller au combat. Je veux envoyer un appel à travers tout l'empire : tous ceux qui veulent venir vivre ici doivent prendre les armes pour m'aider, même les estropiés et les infirmes, sans pitié pour personne. Je veux les voir tous rassemblés dans le feu de la guerre. Même ceux du corps franc, à côté des jeunes, doivent risquer leur vie sur le champ de bataille, l'épée à la main. Je veux que tout le monde soit sous mon commandement, que l'on voie la couronne de laurier comme ma gloire. Les jeunes qui ont été tirés au sort pour la réserve doivent mainte-

nant se rassembler eux aussi. Bientôt, la Garde nationale sera également sollicitée. Je veux que l'empire soit soutenu par l'épée. Si tout le monde s'engage fidèlement à mon service, on me connaîtra partout comme un vainqueur. Que tout le monde m'accompagne bientôt dans mon service, sinon je les y contraindrai par la force, conformément à la loi.

Ney Il faut également demander aux citoyens et aux paysans de fournir des chevaux pour la cavalerie et pour tirer les canons. Lorsque tout sera prêt pour la bataille, l'ennemi tremblera devant notre armée.

Bertrand Même si les Hollandais, les Russes et les Prussiens viennent, et même si les Anglais traversent la mer, nous pouvons les affronter ensemble avec notre puissance et tout détruire dans le feu de la guerre. Je préfère mourir l'épée à la main plutôt que de perdre mon souverain par la force des choses. Quand je pars au combat, mon ardeur est telle que je ne veux qu'une chose : la victoire ou la mort.

Bonaparte Je le répète, il est temps de tout préparer avant l'arrivée de l'ennemi. Que chacun fasse son devoir selon mes ordres et ceux qui feront preuve d'ardeur seront récompensés.

Tous sortent.

Sixième scène

Sur scène : Constant et Fidelia.

Amandus, Constantia et un garde champêtre entrent plus tard.

Constant Ma chère Fidelia, je dois vous expliquer que j'ai été combattu par l'épée de l'amour. Depuis que j'ai eu l'honneur de votre présence, mon cœur est tellement animé d'affection pour vous, Fidelia, que je vous porte jour et nuit dans mes pensées et dans mon cœur. Vous savez, c'est la passion qui aiguise l'épée de l'amour avec laquelle un cœur jeune atteint la victoire lorsqu'il conquiert sa bien-aimée avec honneur et vertu grâce à une espérance inébranlable. Ma chère Fidelia, je te le dis franchement, je suis amoureux de toi. Seul Dieu connaît mon amour.

Fidelia Il n'y a pas si longtemps que nous nous sommes parlé. C'est dans notre nature, la dernière fois que tu m'as déclaré ton amour, cela a nourri la passion. J'ai cru ce que tu m'as dit. Grâce à cet amour grandissant, je t'ai gardé dans mon cœur. Tes paroles montrent que tu m'aimes. Je te connais comme la personne à qui mon cœur jeune veut s'unir, car ton amour t'a permis de surmonter tes peurs. J'ai vu dans ton visage une véritable source d'amour. Lorsque la vertu et l'amour s'unissent, cohabitent, plongés dans un cœur, un amoureux ne peut que montrer qu'il aime sincèrement, sans feinte. On voit que ses paroles vont de pair avec son amour. C'est pourquoi je veux te faire connaître

sincèrement mon amour. Constant, tu es inscrit dans mon cœur. Je t'appelle ma deuxième âme.

Constant Ô, quelle douceur ! Je veux être votre amant jusqu'à ce que la mort nous sépare. Je demande votre main pour vous épouser, pour vous aimer éternellement et pour gagner à jamais le bonheur dans le mariage. Allons maintenant discuter de notre union avec vos parents.

Fidelia Je les en ai récemment informés. Si l'amour et la vertu habitent un cœur, cela vaut pour eux plus que tous les trésors du monde. Quand je leur ai parlé de mon amour véritable et de celui que mon cœur désire, ils étaient satisfaits, car tu es doté de vertu et de bonnes mœurs. Car tout mortel doit être plaint si l'amour porte un masque sous une vertu apparente. Je veux suivre éternellement le chemin de la vertu. Seul l'amour pur est le fondement de mon amour pour toi.

Constant Ma chère Fidelia, notre amour mutuel durera toujours. Ton amour me rend heureux aujourd'hui.

Amandus et Constantia entrent en scène.

Ma chère Fidelia, regardez, vos parents arrivent.

Amandus Eh bien, Fidelia, vous êtes restée longtemps absente.

Fidelia Père, pardonnez-moi. Mais je vais vous dire la vérité. J'ai rencontré mon cher Constant, à qui mon cœur est attaché, ici même, sur cette place. Je suis votre fille unique, je dois vous prouver ma gratitude pour m'avoir élevée dans la vertu et la modestie. Je prierai Dieu pour vous, en remerciement de vos efforts pour tempérer mon tempérament impulsif. Grâce à votre éducation, vous m'avez mise sur le droit chemin et m'avez appris à aimer Dieu pour la joie de mon âme éternelle et à gagner ma vie ici-bas avec honneur. C'est pourquoi je vous aime comme mon bien le plus précieux, mais je vous prie de consentir à mon mariage avec Constant. Poussé par un amour réciproque, mon cœur veut être dans le sien et son cœur veut vivre dans le mien. Si vous, mes chers parents, ne vous opposez pas à notre mariage, je vous garderai toujours dans mes prières.

Constantia Votre amour est évident pour nous. Vos paroles sincères nous permettent de conclure que l'amour est réciproque.

Constant C'est ce qui me pousse à demander à vivre et à mourir dans les liens du mariage avec votre Fidelia. Je vous supplie humblement de m'accorder cette faveur.

Constantia Pour ma part, je dis que c'est bien.

Amandus Que Dieu vous envoie ses bénédictions depuis le ciel. Efforcez-vous d'accroître l'amour dans votre mariage et gardez toujours à l'esprit ce que je vous ai enseigné. Si Dieu vous envoie des souffrances ou des douleurs, vous devez toujours faire preuve de patience dans votre situation. Et si vous voulez que Dieu soit favorable à votre amour, vous devez porter sa parole sacrée dans votre cœur. Combattez l'esprit d'orgueil et la justice doit vivre dans votre cœur et ne portez jamais de jugement erroné sur votre prochain. C'est ce que je vous

demande, suivez mes paroles et je vous souhaite de tout cœur beaucoup de bonheur ensemble.

Fidelia Constant, maintenant, le tronc de notre amour va fleurir.

Constant Ma chérie, laisse-moi arroser ta main de larmes d'amour. Maintenant, mon cœur et mon âme nagent au milieu de la joie. Maintenant, l'amour fait de notre jeune jeunesse une source.
Il n'y a qu'une seule chose qui m'effraie, c'est que le tyran soit arrivé à Paris. Il veut obliger les jeunes hommes à s'enrôler par la loi, et j'ai malheureusement été mis dans la réserve.

Fidelia Ce que tu me dis m'effraie. Mais j'espère que Dieu le Seigneur nous en préservera. Avant qu'il ne poursuive ses atrocités, les puissances le chasseront de France. On a déjà connu assez de malheurs de son côté. Il a versé beaucoup de sang parmi la jeunesse et causé beaucoup de tristesse en France.

Le garde champêtre entre.

G. champêtre Regardez, voici une lettre du préfet. Je dois respecter la loi. Elle est adressée à Constant. Lisez-en le contenu.

Le garde champêtre sort.

Constant tombe dans les bras de Fidelia et laisse tomber la lettre. Amandus l'aide à se relever.

Constant Je sens mon cœur trembler.

Fidelia Mon cher Constant, il ne s'agit pas de la vie. Père, lisez la lettre afin que nous comprenions tous.

Constant Napoléon me demande. Je dois rejoindre l'armée.

Amandus Ce n'est pas une certitude. Examinons la lettre.

Constant Je sens mon cœur battre et le sang couler dans mes veines.

Constant s'approche d'Amandus et dit

Constant Lis-la, afin que nous en comprenions tous le contenu. Si tel est mon destin, que la volonté de Dieu soit faite.

Amandus lit la lettre

Amandus Conformément à la loi, tu dois rejoindre ton régiment dans les deux jours et risquer ta vie.

Amandus jette la lettre. Fidelia se jette dans les bras de Constant.

Fidelia Je vis et je meurs avec vous. Je ne vous quitterai jamais.

Constant Je dois me rendre directement à la banque de viande pour Napoléon.

Fidelia Tu ne partiras pas sans moi.

Constantia Mon enfant, cessez de vous lamenter. La tristesse dans nos cœurs est insupportable. Vous êtes notre unique enfant, le fruit de notre mariage. Si vous nous quittez, nous mourrons de chagrin.

Fidelia Fuyez Constant, fuyez ! Vous voyez notre lien d'amour.

Constant Je peux fuir où je veux, je serai capturé, enfermé dans une sombre cellule avec des chaînes en fer. Tout le monde ne meurt pas par l'épée. Dieu me soutiendra et quand la bataille sera terminée, je reviendrai joyeux. Mon cœur me dit « Reste ici », mais je crains une grande douleur. Adieu, mon amour, je pars.

Fidelia Qu'est-ce que j'entends, Constant ? Je meurs, hélas, je meurs. Mon cœur est brisé par la douleur.

Elle tombe dans les bras de ses parents.

Constant La tristesse semble lui couper le souffle.

Amandus Constantia, nous devons la coucher jusqu'à ce qu'elle reprenne conscience.

Ils la portent hors de scène. Là, elle s'habille immédiatement en homme.

Constant seul sur scène.

Constant Ô Dieu ! Quelle sensation, mon sang est déjà bouleversé, mon cœur est déchiré. Je veux lui être fidèle, mon cœur ne peut se passer d'elle. Ô Dieu ! Que veux-je faire : Oh oui ! Mourir. Mais si je suis arraché des bras de ma bien-aimée, elle restera seule, hélas ! Et moi, opprimé dans mon prison.

Amandus entre.

Comment va ma bien-aimée ?

Amandus Elle est encore en vie, et elle veut à tout prix se rendre auprès de votre régiment, car elle est en larmes.

Constant Oh mon Dieu ! Amandus, que faire maintenant ? D'un côté, je sens mon cœur lié par l'amour. De l'autre, je suis pris de peur à l'idée d'être capturé comme déserteur et d'être fusillé. C'est pourquoi je te demande conseil.

Amandus Nous mourons tous de tristesse et de chagrin. Sur le champ de bataille, on peut encore rester en vie. Fais ce que tu veux. Mon enfant est à toi.

Constant Amandus, cela suffit, je te dis adieu.

Constant sort. Amandus seul.

Amandus Je sens mon esprit angoissé, mon cœur transpercé. Je vois deux amants remplis d'angoisse dans leur cœur. Je vois Fidelia se noyer dans le chagrin, le fruit de notre famille, le fruit de notre fidélité. Elle ne pleure pas sans nous, sa souffrance est notre souffrance. Et notre plus grande douleur est de ne pouvoir libérer son Constant du feu sanglant de la guerre, car leurs deux cœurs sont liés. Je le considère comme mon enfant. S'il peut revenir, nous serons tous les trois remplis de joie. Ô douce union ! Ô agréable union ! Ah, puisse Dieu vouloir que cela se réalise. Je vais présenter ces choses à Fidelia et lui dire qu'elle doit espérer que le moment de son retour approche, après qu'il aura accompli son devoir, et qu'ils recevront alors le sacrement devant Dieu.

Amandus sort.

Septième scène

Sur scène : Fidelia en habits masculins.

Fidelia Ô Dieu ! Ô mon Dieu ! Mon consolateur et mon protecteur, je pars sans que mon père et ma mère le sachent, mais je ne sais pas où aller. Je n'ai pas de repos, ni le jour, ni la nuit. Mon cher Constant est toujours dans mes pensées. L'amour a uni nos cœurs. Non, non, je ne trouverai pas le repos avant de l'avoir retrouvé. Je pars avec beaucoup d'ardeur, vêtue d'habits masculins. Si je ne le retrouve pas, je ne veux que la mort. Je vous en prie, mon Dieu, pardonnez-moi ce que j'ai fait à mes parents par cet acte. Je pars avec la grâce de Dieu. C'est l'amour qui me guide. Je ne crains pas les feux de la guerre. Je vais rejoindre le régiment.

Fidelia sort.

Huitième scène

Sur scène : Momus. Le Philosophe entre plus tard.

Momus Qu'en dis-tu ? Les filles deviennent folles. L'une d'elles s'engage dans l'armée pour trouver un mari. Ce serait un beau soldat. Ah, c'est une jolie enfant. Mais je crois en connaître la cause. Elle a peur. Car si une gentille fille est affligée par l'amour, si elle ne trouve pas de prétendant, elle déchire son bonnet. Et si Fidelia ne trouve pas Constant, elle sera assez folle pour devenir soldat. On dit qu'elle porte en elle un amour pur et sincère. Je ne comprends pas cela et je vais immédiatement poser la question. Hé, Philosophe, viens ici.

Le Philosophe entre en scène.

Monsieur, je vous salue. Je suis surpris par quelque chose, que je dois vous demander. Relisez votre livre, feuillotez bien les pages, et expliquez-moi la raison de l'amour.

Philosophe De l'amour, Momus, comment peux-tu me demander cela ! Il est nécessaire que chaque être humain le porte dans son cœur. La vérité dans la bouche et l'amour dans le cœur permettent à l'être humain de vivre toujours dans la paix et la sérénité. Et celui qui porte dans son cœur un amour faux sera tourmenté par Dieu, ici ou dans l'au-delà.

Momus Oui, je comprends, c'est la pauvreté ou la damnation que de raconter des sottises à sa bien-aimée. Quand on commence à faire l'amour, ce n'est pas toujours pour toujours. On ne doit pas dire « ma très chère douceur, ma chère sucrerie, mon petit ange, ma chérie, tes joues sont aussi douces que celles de notre chaton ». Serait-ce un péché de s'amuser ainsi, si le petit pot⁵ de la jeune

⁵ Briser le « pappotje », le petit pot, signifie perdre sa bonne réputation, voire sa virginité.

fille ne se brise pas ? Il y a des jeunes hommes qui ont jusqu'à dix amoureuses lorsqu'ils vont au bal. Ils apprennent leurs leçons pour recevoir beaucoup de joie dans l'honorabilité. Devons-nous aller en enfer pour cela ? Ce serait compréhensible en cas de luxure lubrique ou de fausseté prononcée ou si la jeune fille avait brisé son petit pot. Mais si les choses se passent dans la vertu et l'honorabilité, si l'on ne fait pas l'amour dans des chambres ou des coins, ces choses sont acceptables. Mais maintenant, ce sont de tristes tourments. Les amours sont finies, car Bonaparte vient les chercher. Ces doux amoureux doivent être soldats et laisser leurs chères dans la douleur. Monsieur le Philosophe, je propose que, pendant que le peuple est parti, nous essayions de nous marier. Nous pouvons choisir parmi toute la foule.

Philosophe Momus, vous parlez si crûment. Priez plutôt, mon ami, et priez le bon Dieu pour que l'ennemi soit chassé et repoussé, et que le sang innocent ne soit pas versé.

Vous verrez Napoléon arriver à la tête de ses troupes. Il veut tout détruire avec sa puissance. Et Wellington aussi, avec les autres puissances. Ah, mon Dieu, ils vont se battre avec acharnement.

Momus Je m'enfuirai, Philosophe, avant d'être attrapé, ou avant de recevoir une balle dans les fesses de leur part.

Momus sort.

Philosophe Mais on verra le tyran tomber de tout son pouvoir et il voudra encore installer son fils à sa place. Mais tout cela ne servira à rien, il doit maintenant partir pour de bon. Et notre roi arrive, le sang légitime. Fidelia, méconnaissable, trouvera son bien-aimé et pansera ses blessures avec un linge, et le maréchal Ney sera emprisonné avec douleur et souffrance pour sa trahison.

Le philosophe sort.

Troisième partie

Première scène

Sur scène : Napoléon partant à la guerre avec ses officiers Bertrand et Ney, accompagnés de leur suite.

- Bonaparte J'ai l'impression que nous approchons de l'ennemi. Restez-moi fidèles et engagez-vous dans la bataille comme autrefois.
- Ney Nous allons à leur rencontre. Grâce à notre courage, notre victoire brillera à votre honneur.
- Bertrand Courage, mes enfants, et ne perdez pas courage afin que nous puissions noyer nos ennemis dans leur sang.
- Bonaparte Mes enfants, préparez-vous, combattez avec courage !
- Ensemble Nous nous battons jusqu'à la mort pour Sa Majesté !

Deuxième scène

Sur scène : Wellington avec ses officiers et les troupes alliées à droite. Il parle tout en marchant.

- Wellington Que chacun risque sa vie avec courage, afin que l'on puisse donner à la France un véritable souverain. Veillez à ce que nous remportions la victoire, à ce que la puissance de nos armes triomphe pour la France ! Voici Napoléon. Tyran, vous pouvez maintenant trembler.

Bonaparte, sur le côté gauche avec les siens, s'adresse à Wellington.

- Bonaparte Je ne me rendrai à personne jusqu'à la mort.

Ils se battent. Le général Ney est fait prisonnier.

Bonaparte, qui a perdu la bataille, s'enfuit.

Les partisans du roi s'en vont avec leurs prisonniers et le général Ney, en criant « Viva, Louis XVIII ».

Les morts et les blessés restent sur le terrain.

Troisième scène

Fidelia entre en scène vêtue d'habits masculins et contemple les morts. Tout en parlant, elle cherche son bien-aimé Constant. Elle le trouve, blessé à la jambe. Elle panse ses blessures avec son foulard.

Fidelia Ô mon Dieu ! Quelle scène de mort effrayante ! Mon cher Constant baigne certainement dans son sang. Hélas ! Je ne le trouve pas. Qui va sécher mes larmes ?

Constant Ô mon Dieu ! Je vais mourir ici si personne ne vient m'aider.

Fidelia Ô ciel ! Qu'est-ce que j'entends ? Je vois là, sur le sol, mon bien-aimé, peut-être mortellement blessé. Je veux le réconforter.

Constant Ô ! Honorable jeune homme, venez à mon secours, aidez-moi. Ma jambe est transpercée, je ne peux pas marcher.

Fidelia Courage, mon ami, je vais vous aider.

Elle panse ses blessures avec son foulard et l'emmène tout en parlant.

Fidelia Je vous aiderai toujours dans votre détresse. Allez, faites de votre mieux, venez, on vous soignera.

Ils sortent tous les deux.

Quatrième scène

Sur scène : le philosophe. Momus entre plus tard.

Philosophe On voit maintenant clairement la justice de Dieu, qui abat la grande arrogance. On a assisté ici à un meurtre déplorable. À cause de l'ambition d'un homme, beaucoup ont payé de leur vie. Son éclat s'est éteint. Il a été chassé du trône. J'espère que tous ceux qui sont morts recevront la couronne de souffrance et loueront le nom du Seigneur dans le royaume des cieux.

Momus Monsieur le Philosophe, je viens vous saluer. Avez-vous vu ce spectacle amusant, ils volaient à travers les tirs, le cul en l'air. Je me suis enfui, mon cher ami, je me suis dit, bon sang, qu'ils ne tiraient pas avec des pommes rôties dans leur combat. Car dès la première salve, beaucoup sont tombés. L'un a été touché à la tête, l'autre au cul. Et le derrière de Bonaparte ne fermait pas à deux doigts. Sa couronne est tombée de sa tête, on va lui arracher ses plumes d'aigle. Son armée est en partie dispersée et dévorée. Il peut maintenant aller chier en mer contre le vent. Mais avec la guerre et toutes ces tristes

affaires, les filles finiront par se retrouver sans prétendants. Monsieur le Philosophe, préparez-vous immédiatement, nous allons maintenant faire l'amour avec les filles jusqu'à ce que ça craque.

Philosophe Momus, vous êtes aveuglé, comment pouvez-vous parler ainsi ? Vous parlez comme quelqu'un qui a été abandonné par son bon Dieu. Sachez que la poursuite obscène de la luxure mène tant d'âmes pauvres dans les griffes du diable. Un bon chrétien doit s'attacher à la vertu et combattre autant que possible les désirs de la chair. Thomas à Kempis donne à l'homme un bel avertissement. Il dit : celui qui aime le danger périra. Le monde viendra peut-être engourdir la jeunesse.

Momus Monsieur, est-on obligé de croire tout cela ? Je n'y crois qu'à moitié, et cela me suffit. La moitié des jeunes gens sont ainsi. La duplicité se manifeste en bien des endroits. Le monde regorge de toutes sortes de comportements. Si je trouvais une amoureuse aussi juste que vous, elle serait à coup sûr mienne. Je pars immédiatement à la recherche d'une femme qui me convienne.

Momus sort.

Philosophe On voit bien qu'il y a des gens de toutes sortes. Quelqu'un qui persécute son semblable avec douleur et souffrance sera certainement puni tôt ou tard. Vous verrez, Bonaparte, qui a fait tant de morts, devra se rendre contre son gré à Rochefort. Il veut que son fils continue à exercer le pouvoir en tant qu'empereur, mais personne ne l'écoute. Ses actions sont vaines. Vous verrez Bonaparte fuir en pleurant et en soupirant vers Rochefort. Toute l'Europe le déteste et le méprise désormais. Il envisage de partir outre-mer, en Amérique.

Philosophe sort.

Cinquième scène

Bonaparte s'enfuit à Paris, puis à Rochefort. Il présente son fils comme Napoléon II.

Sur scène : Bonaparte, Bertrand et quatre soldats.

Bonaparte Quelle triste déconvenue je vois maintenant devant mes yeux. La bataille doit être maudite, pour que je sois ainsi trompé. Je suis maintenant dépouillé de mon empire et de mon honneur. Si je devais choisir entre les deux, je préférerais mourir. Mes espoirs sont désormais anéantis. Où vais-je finir ? Non, non, je ne souhaite plus vivre ici. Je ne sais pas ce que je fais, je ne sais pas où je suis. Je vais partir pour un pays où personne ne me connaît. Je sens mon cœur animé d'une peur mortelle. Je vais être enfermé. Je suis malheureusement prisonnier. J'ai placé mes frères dans des fonctions royales. Maintenant, ils ne sont plus rien. Hélas ! J'ai honte. Adieu, digne épouse. Adieu, digne fils. Mais avant de partir, je vous confie la couronne. Je veux qu'il soit une véritable source d'amour pour le peuple et qu'on le connaisse comme le second Napoléon.

- Bertrand Mon sang bouillonne dans mes veines, je sens mon cœur bondir de frayeur, qui menace de m'échapper de la bouche. Je me suis battu avec un courage farouche. J'ai marché sans crainte dans le sang précieux des hommes. Je n'ai prêté aucune attention aux plaintes et aux soupirs. Et après tant de violence, nous devons malheureusement fuir ! De puissant souverain, tu es réduit à néant, une honte pour toi, pour moi et pour toute ta famille.
- Bonaparte Je veux en finir avec moi-même, cela ne me fait pas peur. Oh non, je veux partir immédiatement pour l'Amérique. J'étais empereur, et maintenant je ne suis plus rien. Non, non, je ne crains pas la mort, que l'on me transperce le cœur. Je souhaite que l'ennemi m'ait coupé en morceaux, alors on ne me priverait pas ainsi de mon honneur. Je vois mon honneur et ma renommée jetés à terre, je souhaite que la mort cruelle m'écrase immédiatement. Je vis et je suis mort, dépouillé de mon pouvoir. Je souhaite qu'une balle m'ait transpercé la poitrine. J'en ai vaincu et détruit des milliers, et maintenant je dois souhaiter être mort. Et mon maréchal Ney est emprisonné, plein de soupirs, et moi en exil, ne sachant où fuir. Dans toute l'Europe, il n'y a pas la moindre pitié pour moi. Suivez-moi, nous partons ensemble pour l'Amérique.
- Bertrand Nous sommes en fuite ici. Avant d'être capturés, il vaut mieux embarquer rapidement, si possible, et partir pour l'Amérique. Nous sommes ici sur la plage. Là, près du quai, se trouve un navire anglais. Mais ce sont vos ennemis.
- Bonaparte Même si cela doit me coûter la vie, je veux me livrer désespérément entre leurs mains. Venez, partons ensemble. Je me livre à leur pouvoir. Je souhaite être mis à mort immédiatement.
- Bertrand Je ne vous abandonnerai pas. Si nous devons perdre notre honneur et vivre ici dans la honte, il vaut mieux mourir. Allez où bon vous semble. Je vous accompagnerai. Là-bas se trouve un navire anglais, le Bellerophon.

Tous deux sortent.

Sixième scène

Sur scène : la vierge Rhétorique qui incarne la justice.

- Rhétorique Béni soit Dieu, l'être incréé, qui doit être honoré, loué, adoré et glorifié. Protégez vos enfants du désespoir. Nous implorons votre miséricorde. Tu as chassé et repoussé le fouet, le condamnant à vivre sans éclat, dans le désespoir. Celui qui vit dans le désespoir n'a pas le salut, comme nous le montre clairement l'Écriture à propos de Judas, l'homme qui fut enterré, complètement rongé par l'inquiétude. Sachez que l'on ne mérite cela que par ses propres péchés. Louez et priez votre Dieu avec une grande gratitude. Il nous a tendu la main de la justice. Mais maintenant, il est réconcilié. Celui qui peut pardonner de tout cœur à son prochain peut vivre en paix. Aucun mal ne reste impuni, au-

cune vertu n'est sans récompense. C'est pourquoi, comportez-vous de manière juste en tant que chrétien. Hélas, c'est regrettable ! On trouve aujourd'hui tant de gens qui volent l'honneur et la renommée de leurs semblables. Si vous voulez être attaché à la vertu et à la paix, suivez ce que le Roi vous dit à travers l'Évangile : aimez-vous les uns les autres pour Dieu, aimez maintenant votre prochain. Sinon, vous subirez le châtement de la justice de Dieu. Essayez de nourrir l'amour dans votre cœur par une paix durable. Vous recevrez le fruit du sang précieux du Christ. Vous avez vu comment Bonaparte a fait couler le sang de la jeunesse. C'est la main juste de Dieu qui est venue l'exterminer. Il se rend à Sainte-Hélène à bord du navire Northumberland, conformément aux ordres de la loi et sans opposition. Venez, comprenez cet homme qui a tant tourmenté par son orgueil et qui est maintenant frappé par la main de Dieu. Aimez-vous les uns les autres et vivez dans la bienveillance, sinon tremblez et frémissez devant la justice de Dieu.

La vierge Rhétorique sort.

Septième scène

Sur scène : quatre citoyens de Paris.

Le roi, le comte d'Artois, le duc d'Angoulême et la duchesse d'Angoulême entrent plus tard.

- 1er citoyen On peut désormais se réjouir, maintenant que l'empire est en paix. Le roi est revenu avec l'aide des puissances. Bonaparte a été écarté et son armée anéantie. C'est pourquoi on voit tant de triomphes dans le royaume. Nous le verrons bientôt, il doit passer par ici.
- 2e citoyen Le nom de Bourbon va maintenant triompher. J'espère que Bonaparte est définitivement vaincu. Les puissances l'ont dépouillé de son pouvoir. Les troubles sont terminés. Nous allons tous renaître et donner au vrai souverain de l'amour pour de l'amour.
- 3e citoyen S'il passe par ici pour se rendre au palais, je pense qu'il devrait arriver bientôt. Je désire le voir du fond du cœur. Voici Louis XVIII, voici notre vrai père.

Le roi et sa famille font leur entrée.

- 4e citoyen Oh mon Dieu ! Quelle joie je ressens dans mon âme ! Votre arrivée, ô Sire, nous réjouit tous, petits et grands. Vous êtes mille fois le bienvenu, ô roi, ô souverain ! Le ciel vous accordera sa bénédiction solennelle.
- Le roi Réjouissez-vous avec moi. Nous sommes sortis du deuil. Je souhaite que tout mon royaume jouisse d'une joie totale. L'ennemi de la paix est désormais définitivement vaincu. Il n'y a plus de graine malveillante qui puisse prendre racine.
- Duc Je pense que tous les cœurs sont remplis de joie, même si la guerre a coûté beaucoup de sang.

- Duchesse Grâce à la puissante armée, nous avons retrouvé la patrie dans laquelle nous espérons vivre et mourir. Si nous pouvons trouver la paix dans la tranquillité, nous pardonnerons de tout cœur à ceux qui nous ont fait du tort.
- Comte Citoyens, vous montrez que vous venez vers nous avec affection. L'amour réciproque prouvera que toute la France nous sera attachée sans hypocrisie et avec un cœur sincère.
- Roi Mais il est temps. Continuons notre chemin vers le palais, que nous aimons tous.
- Comte Nous nous soumettons à votre volonté. Nous aspirons à la paix. Allons tous ensemble, dans la joie.

Tous sortent sauf les citoyens.

- 1er citoyen Nous pouvons être certains que la paix régnera désormais en France, que la haine et la jalousie ont été complètement éteintes. Heureux ceux qui peuvent désormais manger leur pain en toute tranquillité.
- 2e citoyen C'est la deuxième fois que nous goûtons à la joie. On a vu pour la dernière fois les feux de la guerre brûler. Et tous les hommes de Bonaparte sont abasourdis et il s'est embarqué pour traverser la mer.
- 3e citoyen J'espère que le commerce reprendra bientôt. On ne craint plus la trahison comme auparavant. La loyauté est désormais accordée à notre véritable souverain qui aspire à la prospérité de nos communes. S'il voit que l'empire est en paix en son honneur et que les autorités sont aimées, il sera à notre service comme un véritable père et nous sauvera de la douleur en cas de besoin.
- 4e citoyen Nous avons tous des raisons d'être heureux maintenant que le Ciel nous a rendu notre souverain et qu'il s'est tourné vers nous et nous vers lui. Le bonheur de la France est désormais visible de tous. Chacun respectera ses lois avec joie. Il apportera l'harmonie entre les citoyens. Allons-y ensemble. Vous verrez l'honneur que tous les citoyens rendent à leur roi.

Tous sortent.

Huitième scène

Sur scène : Constant est allongé sur un lit placé derrière le deuxième rideau qui représente une maison de paysan.

Fidelia arrive peu après, soigne ses blessures et l'emmène chez ses parents.

- Constant Oh mon Dieu ! Mon honorable fermier est venu m'annoncer que Napoléon a été chassé de l'Empire français, ce qui me rend libre. Je dois cependant rester ici à cause de ma blessure. Mais j'espère bientôt revoir ma bien-aimée. Dieu soit loué, je suis presque guéri de mes blessures. Un jeune homme soigne quotidiennement mes douleurs. Je lui serai éternellement reconnaissant dans

mes prières. Comment un étranger peut-il montrer autant d'amour ? Il sait pourtant que je ne peux le récompenser.

Fidelia entre en scène.

Voici le jeune homme.

Fidelia Comment allez-vous, soldat ?

Constant Je me sens presque rétabli, mon très cher ami. Mais jeune homme, que puis-je faire pour vous satisfaire ? Vous m'avez aidé dans toutes mes souffrances et je suis maintenant presque capable de rentrer chez moi.

Fidelia Je veux vous aider à vous mettre en route et vous accompagner jusqu'à chez vous.

Constant Ah ! Si seulement je pouvais avoir le plaisir de voir ma Fidelia, que je porte dans mon cœur.

Fidelia, devant, face au peuple.

Fidelia Oh mon Dieu ! Il m'aime encore ! Qu'a-t-il dit ? Il semble qu'il me porte encore dans son cœur jour et nuit. Et il reste dans le mien, comme avant, de sorte que deux âmes ne font plus qu'un corps par amour. Il m'ouvre son cœur avec des larmes d'affection sincère. Je veux aller directement chez mes parents avec lui sans qu'il sache qui je suis.

Elle retourne vers son lit et prend au passage une béquille qui se trouve derrière le proscenium.

Fidelia Eh bien ? « Fidelia »... avez-vous une chérie ?

Constant Jeune homme, elle ne quitte jamais mes pensées. J'avais l'intention de l'épouser lorsque j'ai reçu la lettre m'appelant sous les drapeaux. Oh mon Dieu ! Si seulement je pouvais la revoir avant de mourir.

Fidelia Courage soldat, je vais vous tenir compagnie. Nous allons bander votre jambe avec un linge. Essaie de marcher avec la béquille. Courage, fais de ton mieux, nous allons vers tes contrées. De temps en temps, nous nous reposerons le long du chemin. Fais confiance à la grâce de Dieu. Viens. Prends la béquille dans ta main. Quitte cette ferme et ce triste lit.

Constant Jeune homme, mon esprit ne peut estimer votre faveur, mais malheureusement, je ne sais pas comment payer le fermier. Il m'a montré sa miséricorde. Il est normal qu'il soit récompensé avant mon départ. Mais je n'ai pas d'argent, ce qui m'effraie. Et avec quoi vais-je vivre pendant mon voyage ?

Fidelia Soldat, rassurez-vous et ne soyez plus timide. J'ai payé et réglé le fermier pour vous. Essayez autant que possible de voyager avec moi et ne pensez ni à la tristesse, ni aux dettes.

Constant Que vous dois-je pour votre aide jusqu'à présent ?

Fidelia Soldat, priez pour moi, je le ferai pour vous. Vos douleurs ont diminué, vous pouvez apaiser votre chagrin. Venez, donnez-moi votre bras pour que je puisse vous aider.

Elle l'aide à sortir de son lit et dit

Fidelia Maintenant, prenez la béquille. Essayez de vous lever.

Constant Ah ! Jeune homme, quel bonheur, je crois que je peux marcher. Mon corps est encore ici, mais mon esprit est loin devant, auprès de Fidelia, mon amour, mon élue.

Fidelia, au premier plan, s'adresse au peuple

Fidelia Qu'est-ce que j'entends sortir de sa bouche ? Son amour reste inébranlable. Son amour réciproque fait battre mon cœur si fort. Il ne peut vivre sans moi, et moi sans lui. Mais ne devrais-je pas encore me dévoiler à lui ? Oh oui, je le considère comme mon époux. Mais hélas, je n'ose pas avant d'être chez mes parents. Non. Je reste inconnue, comme je l'ai été jusqu'à présent. Je veux être son aide et son réconfort sur le chemin.

Elle s'approche de Constant, le prend par le bras et prend la béquille sous son autre bras.

Fidelia Soldat, donnez-moi votre bras. Nous partons avec bienveillance.

Constant Le ciel vous récompensera pour votre miséricorde.

Ils sortent tous les deux.

Neuvième scène

Momus entre en scène. Le Philosophe arrive plus tard.

Momus Quand on voit le monde et ce qui s'y passe, on aurait vraiment envie de le quitter. Vous avez vu cette jeune fille, si propre et si soignée. Son cœur battait tok, tok, comme le derrière d'un moineau. Les peines d'amour sont lourdes. Ah, ce sont des tourments éprouvés. Comment cette chère enfant peut-elle supporter si longtemps de ne pas se dévoiler à Constant alors que le feu de l'amour brûle si fort dans son cœur ? Je ne sais pas si c'est à cause d'un chagrin d'amour qu'elle salit sa culotte à cause d'un tourment amoureux. Je suis stupéfait. Je vais demander conseil à notre philosophe. Il est sacrément sage. Hé, philosophe, venez ici.

Le philosophe s'approche et parle.

Philosophe Eh bien Momus, qu'y a-t-il ?

Momus C'est pour que vous puissiez percer le secret des femmes.

Philosophe Je n'ai jamais entendu chose plus absurde de ma vie. Voulez-vous continuer ainsi toute votre vie ? Essayez d'abord de vous contrôler et de vous connaître avant de violer l'honneur et la réputation d'autrui. Car celui qui se connaît et maîtrise ses pulsions n'aura pas de problèmes avec ses semblables. Mais, malheureusement, on trouve aujourd'hui beaucoup de gens qui volent avec leur langue, sans crainte ni hésitation. L'honneur et le crédit, ah, c'est horrible ! Et ils causent ainsi beaucoup de mauvais mariages. Ils détruisent même l'amitié

entre amis. Bannissez la médisance. Et souvenez-vous de mourir selon les lois du Christ si vous voulez être son ami.

Momus Je dis que cela rend service à tout le monde quand on entre dans une maison, qu'on demande des nouvelles et qu'on peut alors raconter des anecdotes sur les filles, sur les ébats amoureux dans un coin ou les attouchements. Ils rient à gorge déployée. Le fermier dit « Venez vous asseoir » et on parle alors de tout le monde, de tout ce qu'on a appris. En échange, on a droit à une bonne portion de bouillie. Pour un litre de vin, je raconte à Klaas, Joos ou Piet que vous êtes un vaurien. Pourtant, en matière d'honnêteté, on trouve difficilement votre pareil. Et vous êtes aussi sage que les ânes de Mardyck. Monsieur, si je suivais votre conseil, j'aurais les fesses nues.

Philosophe C'est malheureux pour vous si vous voulez vivre ainsi. Vous devrez rendre compte de tous vos méfaits. Sachez que vous devez mourir. Préparez-vous-y.

Momus Hola, je suis encore jeune, j'ai encore tout le temps. Mais je pourrais vraiment être déçu. En tant que chrétien, je veux m'efforcer d'être vertueux.

Momus sort.

Philosophe La dépravation de l'homme en témoigne, prêcher ne sert à rien s'il n'y a pas de foi. C'est pourtant Dieu seul qui nous protège des fléaux, qui a chassé Bonaparte de France, comme vous l'avez vu, pour la joie de tous. C'est maintenant le vrai souverain, c'est maintenant Louis XVIII. Comme vous le verrez ici, il offrira à ses sujets un amour sincère avec tous ses nobles. Il s'adresse à nous avec une grande amabilité. Les lois qu'il promulgue sont toutes empreintes de douceur.

Philosophe sort.

Quatrième partie

Première scène

Sur scène : le roi, le comte d'Artois, le duc d'Angoulême, la duchesse d'Angoulême, le duc de Berry, quatre soldats. Deux bourgeois de Paris entrent plus tard.

Le roi Nous pouvons rendre grâce au ciel de voir la fin de nos jours tristes. Tout le monde dans le royaume va maintenant connaître la paix véritable. Le citoyen va sortir du tombeau de son chagrin. La paix est d'une grande valeur pour l'âme et le corps. Dieu entend depuis le ciel les soupirs de cette terre. Il nous tend sa main miséricordieuse, apportant la paix dans tout le pays français. En tant que père et gardien de l'unité, je dois montrer ici que je suis le protecteur de ceux qui sont malheureusement opprimés, qui ont été dépouillés de leurs moyens par la guerre. Puisse le commerce reprendre dans tout le royaume et puissent tous les marchands et paysans retrouver leur gagne-pain. Je souhaite voir ma patrie retrouver la paix et pouvoir finir nos jours sans être tourmentés par le chagrin ou la tristesse.

Comte C'est ce que nous souhaitons. Nous avons malheureusement vu des milliers de personnes mourir dans la fleur de l'âge, ce qui attriste tout le monde. Il est utile que la paix soit préservée entre nous. Les rois des environs nous sont favorables. Ils souhaitent eux aussi, comme nous, vivre en paix. On ne trouve aucun monarque qui ne soit pacifique, de sorte que nous n'avons pas à craindre d'ennemi sur nos côtes.

Duc Vous voyez maintenant jaillir la source d'amour des citoyens, qui arrosent de larmes chaudes les lois du roi. Si la loyauté de vos sujets est si grande, nous devons aimer et soutenir la communauté. Vous verrez vos lois honorées et respectées, et votre louange méritée s'accroître au plus haut niveau, de sorte qu'en France, on ne verra que de la véritable bienveillance grâce à l'humanité.

Roi On peut désormais à juste titre qualifier mon royaume de heureux, mais je souhaite voir encore des citoyens venir à ma cour. Nous avons vu leur élan d'amour pour nous tous, nous avons entendu partout un son doux comme le nectar : « Vive Louis XVIII, qui nous libère des fléaux ». Je veux maintenant leur montrer ce que je porte dans mon cœur envers mes sujets. Je veux ouvrir mon cœur ici et leur dire honnêtement ce que je désire.

Duc Votre Majesté, je vais envoyer un messenger aux citoyens de la ville pour qu'ils viennent immédiatement à la cour.

Le duc sort.

Le roi Je souhaite que tous les hommes vivent en paix. C'est mon souhait le plus cher. On peut gagner tous les cœurs avec des douceurs, mais je souhaite que la société s'aime les uns les autres.

Le duc revient.

Le duc Votre Majesté, le messager annonce que vous allez bientôt les voir arriver avec amour.

Deux citoyens de Paris entrent en scène.

Citoyens Votre Majesté, nous venons à vous avec désir. Nous sommes animés dans nos cœurs par le désir de suivre votre loi.

Roi Nous vivons désormais en paix. Je veux que tout le monde se pardonne mutuellement. Soyez désormais comme des frères. Vivez tous en paix. Bannissez de votre esprit le temps que vous avez passé dans la discorde et la tristesse. Je veux que vous vous considériez désormais comme de bons amis. Je veux que vous oubliiez la persécution, la haine et la douleur et que vous portiez de l'amour dans votre cœur les uns pour les autres.

Là où la haine et la jalousie sont encore gravées dans le cœur, c'est là que Dieu envoie ses châtiments en premier lieu. Vous avez vu le sang innocent couler à cause de la persécution. Vous avez vu un père en deuil arroser son enfant de larmes. Vous avez vu la guerre et n'avez entendu que des gémissements. Vous avez vu des enfants être arrachés des bras de leurs parents. Vous n'avez entendu dans la ville et à la campagne que des plaintes et des soupirs. Vous n'avez vu aucune humanité entre vous. Vous avez vu les citoyens désespérés. Vous avez vu les paysans accablés de fléaux. Vous avez vu comment on leur demandait du grain, du bétail et toutes sortes de biens précieux.

Maintenant, vous voyez la paix grâce à la miséricorde de Dieu. Portez donc les uns aux autres une affection fraternelle. Pour vivre désormais dans la paix et l'amour, nous devons nous pardonner mutuellement de tout cœur. Je veux qu'une loi soit promulguée dans tout le royaume, afin que les déserteurs qui croupissent en prison soient libérés. Que ceux qui sont en fuite dans l'inconnu reviennent chez eux. Les lettres de permission leur seront remises afin qu'ils soient délivrés de leurs souffrances et de leur douleur. Et en ce qui concerne les marins qui sillonnent les mers, on promulguera à leur satisfaction des lois les rendant pleinement libres. Je veux qu'ils me regardent avec toute leur bienveillance. La paix entre nous, la paix entre tous les hommes, voilà ce que je demande et ce que je souhaite de tout cœur. Citoyens, je vous le dis enfin, si vous commettez des actes répréhensibles, sachez que vous attirerez ma vengeance collective sur vous.

1er citoyen Nous sentons notre cœur enflammé d'un amour sincère en entendant ces paroles si douces qui nous sont adressées. Par votre loi, vous nous donnez une exhortation royale. Nous vous considérons tous comme nos pères bien-aimés. Votre loi nous apporte la paix véritable, car tout ce que vous voulez sert notre bonheur. Vous nous avez tous sauvés dans notre grande détresse. C'est pourquoi nous vous aimons tous jusqu'à la mort.

2e citoyen Longue vie à Sa Majesté ! Que celui qui veut gouverner ses sujets selon la loi de Dieu règne longtemps. Nous suivons vos commandements, ce que vous demandez, car cela nous satisfait, vous satisfait et satisfait Dieu. Vous êtes un

véritable souverain, vous ouvrez vous-même la voie à toute la joie de vos sujets. Nous entendons petits et grands aspirer à votre prospérité et crier :
« Longue vie au véritable souverain ! »

Comte Maintenant que la joie imprègne tout le royaume et jaillit comme une source d'amour pour notre bien-être, maintenant que notre douce patrie renaît grâce à notre venue et que la pure fleur de lys s'épanouit, on voit le peuple et les guerriers nous accueillir de tout leur cœur et de toute leur âme. Nous retrouvons une patrie heureuse où nous vivons jusqu'à notre dernier jour.

Le roi Alors que nous pouvons compter sur les soldats et les citoyens, j'espère que la paix dans le royaume restera inébranlable. Alors que nous recevons tant d'amour de la part de tous, partons dans la joie.

Le duc Nous nous plierons à votre volonté dans tout ce que vous ordonnerez. Nous le ferons de notre côté avec bienveillance, car il est juste que ceux qui se rebellent et méprisent votre loi soient punis pour cela. Le maréchal Ney, qui vous a trahi par sa fausseté, a été condamné à mort pour ses actes misérables. Le lieu a été préparé. Il doit être exécuté demain par les forces armées, conformément à la loi.

Tous quittent la scène ; les citoyens d'un côté, le roi et les nobles de l'autre.

Deuxième scène

Sur scène : le maréchal Ney, quatre soldats et un caporal chargé de donner l'ordre de fusiller Ney.

Caporal Vous savez, maréchal, que vous devez mourir. Hier, vous avez été condamné pour trahison. C'est pourquoi vous avez été conduit en ce lieu. L'heure approche. Préparez-vous donc. Remettez votre âme à Dieu. Il vous soutiendra et demandez-lui pardon pour votre crime. Nous devons accomplir notre devoir conformément à la loi. Préparez vos fusils. Bandez-lui les yeux.

Ney Je ne suis pas lâche, je n'ai pas peur. Laissez mon visage découvert afin que je puisse voir la mort venir. Je ne veux aucune faveur. J'ai vu des milliers d'hommes baigner dans leur sang, ayant perdu la vie pour Sa Majesté. Et si je le mérite, je veux mourir courageusement. Même si je dois mourir, la mort ne me fait pas peur. Mes actes vont maintenant être révélés. Si j'ai trahi le roi, c'est pour laisser libre cours à mes désirs.
Est-ce ici le lieu prévu par la loi ? Regardez votre maréchal et tirez-lui dans le cœur.

Caporal Vous ne voulez pas qu'on vous bande les yeux ?

Ney Non, non, je veux me donner la mort moi-même. Je vous prie, puis-je donner l'ordre ici ? Que tout le peloton tire sur moi !

Caporal C'est accordé. Préparez-vous à mourir.

Ney Je ne veux plus rester longtemps sur terre.
 Garde à vous, peloton, portez armes, apprêtez armes, en joue, ne manque pas, feu !

Après les coups de feu, les rideaux se referment immédiatement.

Troisième scène

Sur scène, la Vierge Rethorika qui incarne la justice.

Rethorika Viens, homme, regarde l'homme avec exaltation s'il veut aller courageusement vers l'éternité. Celui qui meurt avec un caractère orgueilleux doit peut-être trembler devant le jugement de Dieu, car celui qui trompe son semblable par trahison sera puni par Dieu ici-bas ou dans l'au-delà. Vous avez vu le maréchal Ney se faire transpercer le cerveau et le cœur. Que Dieu accorde à son âme de jouir du ciel. Ceux qui quittent ce monde avec un repentir sincère verront leur âme jouir du réconfort de la miséricorde de Dieu. Mais malheureusement, on voit aujourd'hui les lois de Dieu transgressées par la fausseté ou la tromperie. Il est déplorable qu'un homme affiche un visage joyeux alors que son cœur est rempli de venin et de trahison. Tout le monde n'a pas la chance de mourir avant d'avoir péché. C'est pourquoi tremblez et frémissez de peur de perdre le bien suprême qui nous est réservé et que l'on ne peut acquérir sans justice. Vivons ensemble dans la paix et la tranquillité, dont je vous parlerai avec joie.

La Vierge Rethorika sort.

Quatrième scène

Sur scène : Amandus et Constantia. Constant et Fidelia entrent plus tard.

Amandus C'est une bonne chose que le commerce reprenne grâce à la paix. Cependant, nous vivons dans la tristesse à cause d'un chagrin d'amour. Et même si le destin nous est désormais favorable, on n'est pas satisfait quand quelque chose nous pèse sur le cœur. On voit les marchands vivre dans la satisfaction. Mais nous ne connaissons malheureusement que des jours tristes, car l'amour nous a arraché notre unique enfant. Au nom de l'amour, elle a été dévorée par la mort. Un homme respectable est venu nous dire qu'il avait vu un corps être retiré de l'eau. Il y avait là une foule de gens et personne ne connaissait cette fille. Les vêtements qu'elle portait, sa taille correspondaient à ceux de notre enfant, qui était partie auparavant à la recherche de Constant par amour. Hélas, hélas, elle a été dévorée par la mort.

Constantia Elle nous a si souvent dit qu'elle voulait vivre et mourir par amour avec Constant. Il n'est pas encore certain qu'elle soit morte. Elle est peut-être partie rejoindre le régiment par amour. Je vis encore dans l'espoir et avec la ferme conviction de la revoir tôt ou tard avec joie. Même si l'on dit qu'une jeune fille s'est noyée, rien ne prouve encore qu'il s'agisse de Fidelia. Elle est peut-être encore en vie. L'amour sincère peut faire de nombreux miracles.

Amandus C'est vrai, d'accord. Mais il est impossible qu'elle soit partie sur le champ de bataille avec Constant. Y aurait-il des cœurs ou des yeux de femmes qui oseraient contempler le spectacle meurtrier du champ de bataille ? Une jeune fille animée de vertu serait violée. Depuis son départ, nous n'avons plus de nouvelles. Je ne peux que croire qu'elle est morte, à cause de l'amour qu'elle porte dans son cœur. Nous n'avons toutefois jamais refusé sa fidélité. Si Constant est vivant et peut revenir, il sera accepté comme notre enfant. Mais je ne crois pas que notre enfant soit encore en vie.

Constantia Si tel est le cas, que Dieu accorde le repos éternel à son âme. Pour le repos de son âme, nous devons aider les pauvres afin que Dieu (si nécessaire) apaise ses souffrances. Nous devons bannir la tristesse et le chagrin et dire : Dieu soit loué, que ta volonté soit faite. Reprenons nos activités commerciales comme avant et gardons-la toujours dans nos prières. Vivons désormais en paix jusqu'à ce que la mort nous sépare tous les deux de ce monde.

Amandus Notre entrepôt est rempli de toutes sortes de marchandises. Il est impossible de cesser le commerce. C'est une belle occupation pour nos vieux jours, lorsqu'elle est exercée dans la justice.

Constant arrive avec une béquille et Fidelia, méconnaissable, avec son sac sur le dos.

Constant Amandus, bonjour, et bonjour également à votre femme.

Amandus et Constantia se jettent à son cou et s'adressent à lui ensemble.

Fidelia laisse tomber le sac qu'elle porte sur le dos. Elle s'écarte, pose la main sur son front et s'appuie avec son coude sur la rampe du proscenium.

Amandus et

Constantia Mon Dieu ! C'est Constant, il est encore en vie.

Amandus Permettez-moi de vous embrasser comme mon enfant.

Constantia Votre arrivée remplit mon cœur d'une joie immense ! Je vous embrasse du fond du cœur.

Ils l'embrassent à plusieurs reprises.

Amandus Vous serez honoré et loué ici, dans notre maison. Nous t'accueillons comme notre enfant avec toute notre affection. Fidelia, ton bien-aimé est parti pour l'éternité.

Est-ce à ton compagnon que nous devons cette faveur ?

Constant Oui, père, sans lui, j'aurais dû mourir.

Fidelia s'approche, tombe à genoux et dit

Fidelia Père, regardez votre enfant, je suis Fidelia, qui vous demande pardon.

Amandus Est-ce possible ?
Constantia Je pense que oui.
Constant Oh ! mon Dieu ! je m'évanouis !
Constantia Oh mon Dieu, je vais tomber.
Fidelia Père et mère, voulez-vous me pardonner ?

Les parents prennent chacun une main de Fidelia, l'aident à se relever et disent ensemble :

Amandus et

Constantia Lève-toi, enfant bien-aimée, tu ne nous as rien fait de mal.

Fidelia L'amour m'a poussée à rejoindre mon bien-aimé.

Constant C'est impossible ! Non, non, nous avons été trompés.

Fidelia Ne suis-je pas la même ? Regarde-moi avec tes yeux. Une preuve que je t'aime jusqu'à la mort. Je t'ai aidé dans ta grande détresse. Je t'ai cherché parmi les morts. Je t'ai entendu gémir et te plaindre. L'amour m'a poussée à te protéger de la mort. J'ai marché dans le sang. L'amour m'a soutenue. J'ai trouvé celui qui demande mon cœur et mon âme.

Constant Malheureusement, je sens mon cœur déborder de joie. Pourquoi avoir attendu si longtemps pour vous révéler ? Vous m'avez aidé avec beaucoup de gentillesse. Même si je vis encore dans le doute.

Fidelia Mère bien-aimée, donnez-moi la clé de mes vêtements ! Je veux immédiatement prouver à mon bien-aimé que je suis sa chérie, attachée à lui de tout mon cœur, que je l'ai cherché au péril de ma vie sur le champ de bataille.

Constantia Le voilà, ma chère enfant, et reviens bientôt, afin que l'on te voie telle que tu étais autrefois.

Fidelia Tu me verras bientôt.

Fidelia sort.

Constant Ô ma chère, ô ma protectrice, qui a sucé de sa bouche rouge le sang coagulé de ma blessure. Quelles choses incroyables ! Je voyais dans tous ses gestes le véritable amour rayonner. Elle a guéri ma blessure dans ma détresse. Hélas ! Et je ne savais pas mieux qu'il s'agissait d'un jeune homme. Quand j'ai dit que j'avais un amour, j'ai eu l'impression que son visage changeait. J'ai vu un frisson qui touche le cœur et le sang. J'ai vu ses yeux comme dans un flot de larmes. Quand je parlais de ma maison dès que je serais guéri, elle disait : « Prenez courage. Je serai votre guide. » Elle m'a conduit chez un fermier et, pour me soutenir, je la voyais tous les jours près de mon lit. Et comme un chirurgien, elle soignait mes blessures. Les forces de l'amour sont insondables. Elle a lavé mon linge, elle a travaillé avec l'aiguille et elle a payé ma dette au fermier. Et quand le moment approchait, elle a fait fabriquer une béquille pour m'aider. Et quand ma blessure m'empêchait de marcher, elle a mis mon baluchon sur son dos.

Amandus Les effets de l'amour sont insondables. On n'a jamais trouvé une telle histoire chez les auteurs. Votre amour vit dans votre sang et vous êtes bénis du plus grand bien.

Constantia Je suis stupéfaite d'entendre cette histoire. Fidelia est faite pour vous, et vous pour elle, comme Damon et Thisbe, ou Paul et Virginie, vous pouvez être comparés à eux, et j'ajoute encore ceci : l'amour que vous vous êtes juré s'est envolé depuis longtemps vers le ciel. Là où l'amour vit dans la constance, Dieu est toujours présent.

Constant Ma chère Fidelia n'a jamais quitté mes pensées.

Fidelia entre en scène vêtue d'habits féminins.

Fidelia Voici maintenant votre bien-aimée qui vous a réconforté jour et nuit avec amour dans toutes vos souffrances.

Constant Ma chérie, je te remercie. Je te le dis mille fois. Je te remercie pour le réconfort que tu m'as apporté. Je te le dis : sans toi, j'aurais dû mourir. Merci ma douce bien-aimée, tu me donnes la vie.

Fidelia L'amour dans ma nature m'y a contrainte. Priez pour que le ciel soutienne notre amour et demandez au Christ d'être le témoin de notre union fidèle, afin que nous puissions toujours vivre ensemble en paix. Que cela plaise au nom élevé de Dieu.

Constantia Le jour est fixé. Décidez tous les deux de ce qui est nécessaire pour recevoir le sacrement.

Amandus Allez et suivez toujours l'amour de Dieu par votre amour.

Constant Allons-y ensemble, ma chère Fidelia.

Tous sortent.

Cinquième scène

Sur scène : le roi, le comte d'Artois, le duc d'Angoulême, la duchesse d'Angoulême, assis à une table.

Derrière eux se tiennent quatre gardes du corps et, sur le côté, un page.

Fidelia, Constant et Amandus entrent plus tard.

Le roi À présent, la joie a tellement enflammé les cœurs qu'à ce jour, personne n'a dérogé à sa loyauté envers moi et envers la loi. La paix et l'empire ont tout apaisé. On voit la haine et la jalousie disparaître de tous les cœurs. Partout dans le royaume, on entend des cris de joie. Maintenant que tout le monde s'amuse, je veux qu'on organise une fête dans le royaume. Que le peuple célèbre la paix en mon honneur et pour son plaisir, en rendant grâce à Dieu, afin que la fleur de lys, d'un blanc immaculé, soit le véritable signe que la paix règne.

- Comte On peut envoyer une offrande de remerciement au ciel, dans l'espoir de finir nos jours ici dans la paix. Oh douce patrie, où l'on voit la paix ! Chacun est délivré de la douleur et du chagrin. On voit comment la loi est respectée et la vertu se manifeste. On voit maintenant tout le monde se réjouir après tant d'années tristes, s'amuser. Partout dans le royaume, on voit les grands et les petits se réjouir parce qu'ils jouissent de la paix.
- Duc Alors que tous sont libérés de leur chagrin, je voudrais raconter une merveilleuse histoire d'amour où l'amour et la nature ont grandi ensemble, mais où l'amour a mis une jeune fille en danger de mort. Constant éprouvait un amour sincère pour Fidelia, qui était animée par la vertu et les bonnes mœurs. Leur amour mutuel était si grand qu'ils se sont juré fidélité jusqu'à la mort. Ils ont tous deux révélé leur amour à ses parents qui, en raison de sa vertu, ont immédiatement accepté qu'ils reçoivent le sacrement du mariage. Mais entre-temps, Constant a reçu une convocation pour porter les armes de Bonaparte. Fidelia était inquiète, elle pleurait et se lamentait. Elle s'habilla en homme et le trouva après la bataille, gisant à terre, blessé à la jambe. Elle le porta chez un fermier et soigna ses blessures. Elle veilla jour et nuit à son chevet. Elle ne se fit pas reconnaître lorsqu'elle le réconfortait. Une fois guéri, ils rentrèrent chez eux et se marièrent.
- Duchesse Des choses merveilleuses se produisent lorsque l'amour pur touche deux cœurs. Un couple dont l'amour pur a été préservé si longtemps mérite d'être heureux sur terre.
- Le roi L'amour a beaucoup de force et de pouvoir dans un cœur. Je souhaite voir ce cher couple devant mes yeux. Une telle femme mérite une juste récompense pour son acte de loyauté. Page, pars en mon nom et annonce-leur que je les demande tous les deux dans ma salle.
- Page Je m'en vais sur votre ordre avec beaucoup d'amabilité.
- Page sort.*
- Le roi Nous verrons ce cher couple dans leur fidélité. On trouve encore une telle action décrite dans les temps anciens, mais maintenant, leurs actes nous en donneront la preuve.
- Page, Constant, Fidelia et Amandus entrent.*
- Page Votre Majesté, voici ce charmant jeune couple.
- Page sort.*
- Le roi Êtes-vous Fidelia et Constant ? Approchez.
Est-ce votre épouse, Constant, qui, comme on le raconte, est venue sur le champ de bataille vêtue d'habits masculins ?
- Constant Oui, Sire, ma seconde âme, qui est la seule raison pour laquelle j'ai survécu. Sans se faire connaître, elle a sucé tout le sang coagulé de ma blessure par amour et compassion.
- Le roi On m'a rapporté son acte vertueux. Cet acte d'amour mérite d'être immortalisé.

La duchesse Fidelia, tu es la crème de la crème des jeunes femmes. Comment as-tu pu empêcher ton cœur d'être envahi par la peur et la terreur ? Tu t'es mise en danger.

Fidelia L'amour ne voit pas le danger. Si je n'avais pas trouvé mon amour, je me serais moquée de la mort.

Le roi Chers amoureux, cela suffit ; continuez à vous aimer. Êtes-vous liés devant l'autel de Dieu et devant la loi ?

Constant Oui, Sire, hier, dans la maison de Dieu.

Le roi Montrez-moi les lettres qui attestent de votre fidélité.

Amandus Voici, Sire, voici l'écrit, et voici tous les documents.

Amandus remet les lettres.

Le roi Je veux les signer et y apposer mon sceau.

Le roi signe et scelle les lettres, puis les rend.

Ils se lèvent tous.

Le roi Persévérez dans votre vertu. Regardez ce charmant couple. Vous recevrez pour votre récompense mille florins, avec lesquels je vous souhaite prospérité et bonheur.

Comte Continuez à vous aimer pour l'amour de Dieu. Soyez toujours joyeux.

Duc Bonne chance, Constant, avec votre Fidelia.

Duchesse Je vous souhaite bonheur et bénédiction, maintenant et pour toujours.

Constant Votre Majesté, merci, merci à vous tous. On peut dire que c'est le jour le plus heureux de toute notre vie.

Fidelia Votre Majesté, merci pour l'honneur qui nous est fait.

Le roi Persévérez dans votre amour et allez en paix.

Le roi et sa suite sortent d'un côté, Constant, Fidelia et Amandus de l'autre.

Épilogue

Chers spectateurs, qui avez bien voulu assister à notre pièce, nous vous remercions tous pour l'honneur que nous avons reçu grâce à votre présence.

La soif d'apprendre nous a conduits au théâtre et nous avons osé nous engager dans l'art. Les fautes ne sont pas bienvenues, mais je vous prie de bien vouloir tolérer que nous soyons des élèves qui s'abreuvent à la source d'Hippocrène et qui demandent à Minerve de les sauver sur le chemin qui mène à l'art noble auquel nous sommes poussés.

Puissions-nous donner entière satisfaction aux enfants. Nous avons travaillé au mieux de nos capacités et nous vous avons montré comment la justice triomphe toujours. Vous avez vu ici celui, qui a fait soupirer et se lamenter tout l'empire français, complètement vaincu. Vous avez vu la jeunesse périr dans son sang. Vous voyez maintenant le roi qui nourrit notre paix. Vous avez vu Fidelia, poussée par un amour véritable, rechercher son bien-aimé au péril de sa vie. Vous avez vu la force de l'amour. Vous avez vu la vertu qui vous a été montrée avec beaucoup d'amabilité.

Nous voulons vous offrir notre amour réciproque avec un mot de remerciement rempli d'amour. Nous vous remercions de nous avoir honorés ensemble de votre présence par affection.

Et vous, chères autorités, veuillez accepter cette marque de gratitude que le Parnasse-Schaer désire en retour de votre affection, de rester à votre service avec dévouement jusqu'à ce que le Schaer d'Apollon ouvre le théâtre.